ב"ה

אין ליכט
פון תורה

חומש

בית יהודה

פרשת

דברים

בלשון הקודש
ואידיש

414

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ו לפ"ק

חומש בית יהודה

יא) פירוש הרשב"ם מרבינו שמואל ב"ר מאיר נכד רש"י.

יב) פירוש בעל הטורים מרבינו יעקב ב"ר אשר זצ"ל.

יג) פירוש דעת זקנים מרבותינו הגאונים בעלי התוספות ז"ל.

יד) תולדות אהרן על התורה מראה מקומות מכל פסוק בש"ס.

טו) מנין המצות מספר אלה המצות **למהר"ם חאגיז** ז"ל.

טז) **פירוש לתורת אלקים.** הוא פירוש ותרגום קצר ומזוקק שבעתים בעברי טייש קלה ומסודרה וברורה.

יז) **עברי טייטש** על הפטרות. מלוקט מאת גדולי מפרשים ומדרשים.

יח) **משלי יהודה** פירוש ומשלים נעימים המושכים לב הקורא. להגות בתורת ה', מהרב המגיד מדובנא ז"ל.

יט) **משלי יוסף**

כ) **משלים על התורה**

כא) **משלי חכמים**

כב) **משלי נחמיה**

כג) **ליקוטי יקרים** על הפטרות על **ע"ט**

כד) **ליקוטי יוסף**

כה) **ליקוטי יהודה**

כו) **ליקוטי נחמיה**

כז) **ליקוטים על התורה**

כח) **ליקוטי מרדכי**

כט) **ספר הישר** על התורה מועתק על **עברי טייטש.** יֶעדֶער וָואס וֶועט דָאס לֵייעֶנֶען וֶועט גְרוֹיס תַּעֲנוּג הָאבֶּען.

ל) **מצות השם** על תרי"ג מצות גם כן מועתק ב**עברי טייטש.** כְּדֵי יֶעדֶער זָאל פַארשְׁטֵיין דִי תּרי"ג מִצְוֹת מְקַיֵּים צוּ זַיין. אוּן מִיר הָאבִּין יֶעדֶע מִצְוָה גִישְׁטֶעלְט אוֹיף זַיין אָרְט.

לא) **החמש מגילות** עם הטעמים.

פירושים על החמש מגילות

לב) פירוש **רש"י** על כל החמש מגילות.

לג) פירוש **רש"י במרובע** (עוד הפעם)

לד) פירוש **רש"י** במרובע **מנוקד**

לה) פירוש **רש"י בהעתקת עברי טייטש.** בשפה קלה ומצוחצחת.

לו) פירוש **רש"י מפורש עברי טייטש.** בביאור אשר יפרש כשמלה כל דברי רש"י מהחל ועד כלה בהחמש מגילות.

לז) פירוש **שפתי חכמים** על כל החמש מגילות.

לח) לט) פירוש **מצודות דוד** ופירוש **מצודות ציון על שיר השירים וקהלת מאת הרב מו"ה יחיאל הלל בן הרב הגאון מו"ה דוד אלטשולר ז"ל.**

מ) **תולדות אהרן** מראה מקומות בש"ס על החמש מגילות.

מא) **קול יעקב** מהרב **המגיד מדובנא** ז"ל.

מב) **תרגום שני** על מגילת אסתר.

מג) פירוש **פתשגן הכתב** על תרגום שני.

מד) **מצח אהרן** מבאר התרגום שני בלשון צח המדוברת מועתק על עברי טייטש.

מה) **משלי ישראל** על **קהלת** והוא פירוש יקר ומשלים חדשים מתוקים וערבים על לב הקורא.

מו) **עברי טייטש** על כל החמש מגילות.

מז) **כוכב מיעקב** על הפטרות מועתק על **עברי טייטש.**

מח) **תפלת קבלת שבת קודש** ושאר התפלות לכל שבתות השנה.

מט) **יוצרות** לארבע פרשיות ולשבת הגדול.

נ) **לוח המולדות.**

חומש בית יהודה

המשך מעמוד הקודם

נא) מִיר הָאבִּין מוֹסִיף גִיוֶוען פירוש **לקוטי יקרים** מוּעְתָּק עַל **עברי טייטש.** כְּדֵי יֶעדֶער זָאל פַארְשְׁטֵיין דִי חִידוּשִׁים פוּן דִי תּוֹרָה. מְלוּקָט וּמְסוּדָר פְּשָׁטִים נִפְלָאִים וּמְתוּקִים מִמּוּבְחָרֵי הַמְפָרְשִׁים הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. הַיְינוּ:

א) אלשיך הקדוש. **ב)** אור החיים הקדוש. **ג)** אור תורה. **ד)** אהבת שלום. **ה)** אור פני משה. **ו)** אורי וישעי. **ז)** אותיות דר' עקיבא. **ח)** אבן עזרא. **ט)** אמרי בינה . **י)** אהבת עולם. **יא)** אור עולם. **יב)** בעל הטורים. **יג)** באר מים חיים. **יד)** ברית מנוחה. **טו)** גלי רזיא. **טז)** זוהר הקדוש. **יז)** זרע קודש. **יח)** חשב האפוד. **יט)** חסד לאברהם. **כ)** חכם הרזים. **כא)** ישמח משה. **כב)** ילקוט ראובני. **כג)** ילקוט חבקוק. **כד)** כלי יקר. **כה)** כלי חמדה. **כו)** מדרש תנחומא. **כז)** מגלה עמוקות. **כח)** מאור עינים. **כט)** מדרש הנעלם. **ל)** מדרש רבות. **לא)** מורה נבוכים. **לב)** מבשר צדק. **לג)** נועם אלימלך. **לד)** נחל קדומים. **לה)** ספורנו. **לו)** ספר חסידים. **לז)** עשרה מאמרות. **לח)** עוללות אפרים. **לט)** עבודת הקודש. **מ)** עבודת ישראל. **מא)** פענח רזא. **מב)** פרקי היכלות. **מג)** פנים יפות. **מד)** ציוני. **מה)** צמח ה' לצבי. **מו)** צרור המור. **מז)** צידה לדרך. **מח)** קדושת לוי. **מט)** רמב"ן. **נ)** ריקאנטי. **נא)** רביד הזהב. **נב)** של"ה הקדוש **נג)** שערי אורה. **נד)** שפתי קדושים. **נה)** שפתי צדיקים. **נו)** שפתי כהן. **נז)** תרגום יונתן. **נח)** תרגום ירושלמי. **נט)** תוצאות חיים. **ס)** תשואות חן. **סא)** תיקוני זוהר. **סב)** תורת אמת:

הוספה חדשה

נב) **סג)** אפיקי יהודה. **סד)** גליא מסכת. **סה)** דרכי יוסף. **סו)** הגיון לב. **סז)** משנת ר"א. **סח)** עיר דוד. **סט)** עטרת זיו. **ע)** פי צדיק. **עא)** רשב"ם. **עב)** שער בת רבים. **עג)** עטרת שלמה.

מנין המצות

בסדר דברים יש בה שני לאוין

[תיד] (לאו רמג) שלא להעמיד דיין שאינו הגון ובקי בחכמת התורה ולכך נאמר לא תכירו פנים במשפט:
[תטו] (לאו רמד) שלא יירא הדיין מאיש פן יהרגהו או שידבר עליו עתק וסבה מורא זו ימנע מלחתוך הדין על אמיתתו שנאמר לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא:

דברים א דברים

א א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

תו"א אלה הדברים סופה מה:

אונקלוס

א אִלֵּין פִּתְגָּמַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא אוֹכַח יָתְהוֹן עַל דְּחָבוּ

רשב"ם

(א) אלה הדברים. לפי פשוטו כל הנזכרים בפסוק זה מקומות הן כמו שמצינו שמגילים הפסוקים לתת סימן בתוך סימן אל המקומות שהוא רוצה לפ' היכן. בלך לך. מקדם לבית אל וים אהלה בית אל מים והעי מקדם. וישובו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון. בס' שופטים הנה חג לה' בשילה מימים ימימה אשר מצפונה לבית אל מזרחה השמש למסלה העלה מבית אל שכמה ומנגב ללבונה. וכ"ש שצריך לפרש היכן נאמרו המצות כמו שכתוב וידבר ה' אל משה בהר סיני. בערבות מואב. וידבר ה' אל משה במדבר סיני. בארץ מצרים החדש הזה. אף כאן ששה סימן בתוך סימן וכן הוא אומר וחוזר ושונה דבר זה כשבא משה לפרש את המצות אלה העדות והחקים והמשפטים אשר דבר משה וגו'. בעבר

בעל הטורים

(א) אלה הדברים. רמז נ"פ. נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשלשו בערבות מואב ועל כל מצוה ומצוה נכרתו י"ו בריתות בסיני וי"ו באהל מועד וי"ו בערבות מואב שהן מ"ח וכנגדן הזהיר מ"ח פעמים בתורה על ע"ג והזהיר מ"ח פעמים בתורה על הגר שבא לידבק בתורה שנכרתו עלי' מ"ח בריתות. בראשית ואלה ויקרא וידבר אלה. ס"ת בגימטריא יראת וזהו ראשית חכמה יראת ה' ובגימטריא

בית יהודא

(א) וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים וגו'. דאס זענען דיא רייד וואס משה האט גערעט צו אלע יודין, האט רש"י פאר וואס שטייט ניט וַיְדַבֵּר משה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, משה האט גערעט צו אלע יודין וויא עס שטייט אין אלע סדרות, ענטפערט רש"י (לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת) ווייל די רייד זענען געווען צו שטראפן דיא יודין, דריבער שטייט דער לשון אֵלֶּה הַדְּבָרִים *) דס זענען די שטארקע רייד וואס משה האט גערעט צו דיא יודין, אונ ווייל משה האט ניט געוואלט ארויסרייכן צו די יודין דיא עבירות וואס זייא האבן געטאן (וּמָנָה כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶם) האט ער נאר געציילט ווער האט דערמאנט דיא געמען פון די אלע ארטער וואס זייא האבן דארטען דערצערנט פאר הקב"ה (וְסָתַם אֶת הַדְּבָרִים) אונ דריבער האט ער פארמאכט אונ האט ניט ארויסגערעט דיא געמען פון די עבירות, ער האט נאר געזאגט די נעמען פון די ארטער ואונ אויף וועלכע ארטער זיי האבן געזינדיגט אונ וואס זייא האבן געזינדיגט וועלען זייא אליין וויסען (מִפְּנֵי כְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) וועגען דעם כבוד פון די יודין, זייא זאלען ניט פארשעמט ווערען: (אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל). האט רש"י צו וואס האט משה געדארפט ריידן צו אלע יודין צוזאמען. ער האט געקענט ריידן צו אביסעל יודין, אונ אייגער וועט דערציילן דעם אנדערן וואס משה האט געזאגט. וועלן אויך וויסען אלע יודין, ענטפערט רש"י (אִלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָן) ווען משה וואלט נאר געשטראפט אביסעל יודין (הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבַּשּׁוּק

רש"י

(א) אלה הדברים. (ספרי) לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז ב מפני כבודן של ישראל: אל כל ישראל. אלו הוכיח מקצתן היו אלו

שפתי חכמים

א דהל"ל וידבר משה אל כל וגו' ומתרץ לפי שהם דברי כו'. ר"ל דהא בלאו הכי נריך לתרץ מה שנא' כאן במדבר בערבה וגו' למה לא מפרש בהדיא המעשה שעשו שם אלא ע"כ צ"ל לפי שהן דברי תוכחות ומנה וכו' לכך סתם הדברים והזכירן ברמז לפי שהזכיר כל ההכעסות ביחד לכך לא הוכיחם בפירוש אבל אם היה מוכיחן על הכעסה אחת היה מזכירם בפי' כי אין נדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואין בושת כ"כ ולכך נאמר נ"כ הדברים דכ"מ שנא' דברים אינן אלא דברי תוכחות כדפירש רש"י בריש ספר קהלת וגם מביא ראיה מאלה הדברים דכתיב כאן ואח"כ לבולן והדבר אשר יקשה מכם וגו'. כתב הרא"ם ויש לתמוה אם פי' אלה הדברים הוא דברי תוכחות היאך כתב אחר זה ככל אשר צוה ה' והא התוכחות לא היה אלא מפי עצמו. ונמא י"ל שהיו ברשות הקב"ה אע"פ שהיו מפי עצמו ועל הכתינת רשות נאמר ככל אשר צוה ה' וגו' א"נ צוהו להוכיח ומה שהוכיחן סמוך למיתתו זה עשה מפי עצמו עכ"ל. ולי נראה. ככל אשר צוה ה' וגו' לא קאי על התוכחות אלא על המצות בכלל נאמר דהיינו משנה תורה וכ' דברים נעשו במה שהוכיח אותן מפי עצמו וגם ביאר להם התורה והמצות וכמו שמפרש והולך: ב וא"ת והא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אלה הדברים אשר דבר משה. וש"ה מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשון. מוכיח אדם זה משה שהוכיח את ישראל שנא' ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם. אחרי אחר שהוכיחן הקב"ה. ומפני שהוכיחן חן ימצא שנאמר במשה וגם מצאת חן בעיני. ממחליק לשון זה בלעם שדבר להם חלקלקות ואמר מה טובו אהליך יעקב. משל דמשה ודבלעם למה הדבר דומה לבן מלך שיש לו שני שרים אחד אוהבו ואחד שונאו האוהב אומר לו בני הזהר שלא תעשה עבירה שאביך מלך ודיין ואם ישמע לא יחוס עליך אלא יהרגך והשונא אומר עשה כל תאות לבך כי המלך אביך ואינך ירא משום דבר כך משה האוהב אמר לישראל השמרו לכם פן יפתה לבבכם. וכתיב וחרה אף ה' בכם וגו'. אבל בלעם השונא אמר

ליקוטים על התורה

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים. דער מדרש זאגט מה הַדְּבוֹרָה הַזּוּ, אזוי ווי די בין גיט אירע האניק צו איר בַּעַל הַבַּיִת אונ איר בים גיט זיא צו אנדערע, אזוי זענען דיא רייד פון די תּוֹרָה, זייא גיבן לעבן צו צדיקים אונ זיי גיבן דעם טוט צוא רשעים, אזוי וויא דיא בין אז נע גיים פריער אונ אלע גייען נאך איר, אונ פליהען וואוהין זיא פליהט, אזוי גייען די יודן וואוהין זייערע צדיקים אונ נביאים פירען זיי ומיר זעהען ביא דיא צעהן שבטים זייערע מלכים האבען געזינדיגט עבודה זרה, האבען זייא אויך געזינדיגט עבודה זרה, אונ ביי דיא מלכים פון דיא צוויי שבטים וועלכער מלך עס איז געווען א צדיק, זענען די יודן אויך געווען צדיקים) דער מדרש טייטשט דעם ווארט דברים צוויי טייטשע דברים, רייד אונ דבורים, בינען, אזוי ווי דיא בין אירע האניק איז זיס אונ איר בים איז ביטער, אזוי זענען די רייד פון דיא תורה, דער מענטש וואס טוהט וויא דיא רייד פון דיא תורה, זאגט די תורה ואספת דגנך, וועט פארזאמלען קארן,

פירוש לתורת אלהים

(א) אֵלֶּה הַדְּבָרִים דס זענין די רייד אֲשֶׁר וואס מֹשֶׁה האט גירעט אל צוא אלע יודען בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוף

בוימאייל

*) הערה דער ווארט „אלה" איז דער טייטש שטארק, עיין גמרא בבא בתרא דף פח ע"ב:

בְּמַדְבְּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ בְּמֵישְׁרָא לָקֳבֵל יַם סוּף בְּפָארָן דְּאִתַּפַּלוּ עַל

בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃

תו"א ודי זהב ברכות לב:

בעל הטורים

תורה. ר"ת של ה' חומשים כ' ו' ו' ו' א' כגי' אהיה. וסוף האותיות של ה' חומשים מ' מ' י' ו' ל' בגי' הוא אלהינו זה וזהו ואת המרגים אני הוא: מול. ב' ואידך מול את בני וגו'. ה' דברים נאמרו בקנה אין מוהלין בו ואין שוחטין בו כ"כ ואין כוהטין בו כדאיתא במס' חולין. וזה שאמר לו הקב"ה ליהושע עשה לך חרבות צורים ואל תמול בקנה הגדל בסוף פי' כאגם וזהו מול סוף. מול את בני ישראל:

רשב"ם

הירדן כנגד מול בית פעור בארץ סיחון מלך האמורי. הואיל משה וגו': בעבר הירדן. ובאיזה עבר הירדן במדבר באותו עבר הירדן שהוא לצד מדבר שהיו בו ישראל מ' שנה שהוא קרוי עבר הירדן ליושבים בארץ ישראל ולא בעבר הירדן שהוא לצד ארץ ישראל שגם הוא קרוי עבר הירדן להולכי מדבר שהיו בו ישראל: בערבה. כלומר באיזה מקום במדבר באותו מדבר שבערבות מואב: מול סוף. שים סוף מתחיל מסורת ארץ ישראל שנאמר ושתי את גבולך מים סוף עד ים פלשתים וגו' כלומר ממזרח ועד מערב והוא ים המלח שכתוב בגבול קרן מזרחית דרומית באלה מסעי וגם בפ' ואתחנן. וכל הערבה עבר הירדן מזרחה ועד ים הערבה וזהו ים סוף שאצל ערבות מואב: בין פארן ובין תפל. כמו בין בית אל ובין העי: ולבן וחצרות ודי זהב. הכל מקומות לפי פשוטו:

רש"י

שבפסוק אומרים אתם הייתם שומעים מבן עמרם ולא הבינותם דבר מכך וכך אלו היינו שם היינו משיבים אותו לכך כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיב: במדבר. לא במדבר היו אלא בערבות מואב ומהו במדבר אלא בשביל מה שהכעיסוהו ב במדבר שאמרו (שמות יז ג) מי יתן מותנו וגו': בערבה. בשביל הערבה ד שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב: מול סוף. על מה שהמרו בים סוף בבואם לים סוף שאמרו (שם יד יא) המבלי אין קברים במצרים וכן בנסעם מתוך הים שנא' (תהלים קו ז) וימרו על ים בים סוף כדאיתא בערכין (ערכין טו): בין פארן ובין תפל ולבן. א"ר יוחנן

בית יהודא

אומרים) דיא יודין וואס זענען דאמאלס געוועזן אין נאס ואגב מען וואלט קומען צו זייא זאגען וואס משה האט גערעט וואלטען דיא מענטשן פון גאס זאגן צו זייא (אתם הייתם שומעים מבן עמרם) איר האט געהערט פון עמרם'ס זוהן (פון משה) וויא ער הט אייך געשטראפט (ולא השיבותם לו דבר מכך וכך) און איר האט אים ניט געענטפערט אזו און אזו אין אנטווארט (אלו היינו שם) ווען מיר וואלטן דארט געוועזן לעבען משה (היינו משיבים אותו) וואלטען מיר אים געענטפערט (לכך כנסם כולם) דריבער הט משה פארזאמעלט אלע יודין (ואמר להם) הט משה געזאגט צו זיי (הרי כולכם כאן) איצט זענט איר דא אלע יודין צו זאמען (כל מי שיש לו תשובה) ווער עס האט וואס צו ענטפערן (ישיב) זאל ער ענטפערן; ובמדברו. זאגט רש"י (לא במדבר היו) יודין זענען איצט ניט געוועזן אין דער מדבר (אלא בערבות מואב) נאר זיי זענען געוועזן אין ערבות מואב (ומהו במדבר) וואס דען האט משה געזאגט דם ווארט במדבר (אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר) נאר משה הט געשטראפט די יודין פאר וואס זייא האבן דערצערנט הקב"ה ווען זיי זענען געוועזן אין דר מדבר (שאמרו) זיי האבען געזאגט (מי יתן מותנו במדבר) ווער וועט געבען מיר זאלן שטארבן אין דר מדבר: ובערבה. מיינט מען (בשביל הערבה) משה הט געשטראפט די יודין ווען די זינד וואס זייא האבן געטאן אין ערבות מואב (שחטאו בבעל פעור בשטים בערבות מואב) זיי האבן געזינדיגט וואס זייא האבען געדינט צו דיא עבודה זרה בעל פעור אין דעם ארט שטים וואס אין ערבות מואב: ומול סוף. מיינט מען משה האט געשטראפט די יודין (על מה שהמרו בים סוף) וואס זיי האבען געזינדיגט לעבן ים סוף, צוויי מאהל, איין מאהל האבן זייא געזינדיגט (בבואם לים סוף) ווען זיי זענען געקומען צום ים סוף (שאמרו) זיי האבן געזאגט (המבלי אין קברים במצרים) נוייל אין מצרים איז ניטא קברים ועס איז גיטא אין מצרים אארט וואו אונז צוא בגראבען) דריבער האסטו אונז גענומען פון מצרים מיר זאלן שטארבן אין דר מדבר ומיר זאלן האבען אארט וואו בגראבן צו ווערן) (וכן בנסעם מתוך הים) אונ אזו איז געוועזן ווען די יודין האבען געצויגן ארויס געגאנגען פון ים, האבן זייא אויך געזינדיגט (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וימרו על ים בים סוף) ווען זייא זענען געשטאנען לעבן ים סוף האבן זייא אויך דערצערנט הקב"ה וועגן ים (כדאיתא בערכין) וויא עס שטייט אין די גמרא ערכין; ובין

דעת זקנים מבעלי התוספות

להם מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל וגו' ועשו כל תאות לבבכם כי לאומות עושה כל הרעה שגזר עליהם שנא' לא איש אל ויכזב אבל בכם שאתם בניו אם גזר רעה ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה. ועליהם אמר שלמה נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא. וגם על משה נאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב ועליו לא נאמר אלא עליהם על המוכיח ועל המתוכח: בין פארן ובין תפל ולבן. דברים של תפלות שהוציאו על המן שהיה לבן ומה היו אומרים וכי יש טוחן ואינו פולט שאוכלין המן ונבלע באיברים:

שפתי חכמים

א"ה"כ הזכיר הפעות בפירוש עון מרגלים כדכתיב והקרבון אלי כלכם וגו' וגם שאר דברים שהכעיסו לפניו מנה כאן כפ' זו וי"ל דלכך נקט רש"י כאן ומנה כאן כל המקומות ר"ל דכאן מנה כל המקומות כרמז כדפירשתי לעיל: ג וכן תרגם אונקלוס דחבו במדברא וכו' כתב הרא"ם ותמהני מאוד היאך יפרש מלת אלה האמור פה על הרמוז אליו והלא לא נתפרשו פה אלא המקומות שהכעיסו בלבד אבל הדברים שדבר להם בעטרם לא הזכירם כלל וכו' ובאמת איני יודע מה תמיה זו על רש"י ז"ל דהא הוא פירש אלה הדברים אלה דברי תוכחות ומלת הדברים היא דברי תוכחות והוי כאלו נאמר אלה התוכחות אשר הוכיח משה את כל ישראל בעבר הירדן על מה שחטאו במדבר וכו' בשלמא תרגום אונקלוס שתרגם על מלת הדברים אלין פתגמיא וכו' ולא תרגם אלין תוכחות די מליל וכו' הוצרך להוסיף אוכח יתהון כו' אבל רש"י שפירש הדברים תוכחות מה לי להוספה הזאת שהוסיף התרגום ודברי רש"י ז"ל הם נכוחים וישרים: ד דאין לומר דמקום

פירוש לתורת אלהים

דיא זייט ירדן במדבר אין דער וויסטעניש בערבה אין דעם פלאץ מול סוף אקעגין דעם ים סוף בין צווישען פארן אונ צווישן תופל אונ צווישן לבן וחצרות. אין דעם פסוק האט משה אויסגערעכענט אלע ערטער וואו דיא יודען האבען געזינדיגט [עיין רש"י]:

ליקוטים על התורה

בוימאייל, ווין, רעגן צו דר צייט וויא עם שטייט אין סדרת בחקתי תבאו, מען וועט לאנג לעבען. למען ירבו ימיכם, והארכת ימים, למען יאריכון ימיך, אונ דר מענטש וואס טוט ניט ווי די רייד פון דיא תורה, קומט אויף אים די קללות וויא עס שטייט אין בחקתי תבאו אונ ער שטארבט דורך בית דין, דורך הקב"ה, ווי עם שטייט מחלליה מות יומת, ווער עס איז מחלל שבת קומט אים מיתה, ואגב חיא עם שטייט אין סדרת קדושים ביי עריותו, אזו ווי די בין אלין וואס ויא פארזאמעלט, איז דם פר איר בעל הבית, ער האט פארגעניגען פון די האניק, אזו אלע מצות אונ מעשים טובים וואס יודען טוהען פארזאמלען זיי צו הקב"ה, הקב"ה הט פארגעניגן עס איז געטאהן געווארן

זיין

ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר

תו"א אחד עשר מנחות סה:

אונקלוס

מַנָּא. וּבַחֲצֵרוֹת דְּאַרְגִיזוּ עַל בִּשְׂרָא וְעַל דַּעֲבָדוּ עֵגֶל דִּדְהַב: ב מַהֲלַךְ חַד

רשב"ם

ודי זהב. כמו בה מי זהב שהוא שם משמו: (ב) אחד עשר יום מחורב. זה אמיתת הדבר שמתחיל לספר כי לא עכבו בדרך לבד אחד עשר יום מחורב עד קדש ברנע ומיד היו מזומנים ליכנס לארץ ישראל באותו הדרך שהלכו מרגלים כמו שאמר להם משה עלו זה בנגב ועליתם את ההר וכמו האמור בסוף הפ' וישכימו בבקר ויעלו אל ראש ההר ויעפילו לעלות אל ראש ההר וגו'. וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא ויכום וגו'. וגם לפנינו ותזדו ותעלו ההרה כל אלו הפסוקים מוכיחים כי אלמלא חטאו במרגלים קרובים היו ליכנס לארץ ישראל מיד: קדש ברנע. הוא מדבר פארן וכשנסעו מחורב בשנה שניה בעשרים בחדש כמו שכתוב בפ' בהעלתך ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים. ולמעלה כתיב בתחלת הפרשה ויהי בשנה השנית וכתיב בתריה ויסעו בנ"י למסעיהם ע"פ ה' ממדבר סיני וישכון הענן במדבר פארן ואח"כ הולך ומספר היאך באו למדבר פארן שבתוך כך ויהי העם כמתאוננים והתאוו תאוה שעל כך נקרא שם המקום קברות התאוה ומשם באו לחצרות ושם נצטרעה מרים ונשתהו שם שבעת ימים ואחר נסעו העם מחצרות עד שבאו ויחנו במדבר פארן וזהו וישכן הענן במדבר פארן שאומר למעלה וזהו אחד עשר יום מחורב שהיו הולכין דרך הר שעיר שלשה ימים כמו שכתוב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים ובשבעה ימים שלא נסעו עד האסף מרים הרי עשרה וביום אחד עשר נסעו מחצרות ויחנו במדבר פארן הוא קדש ברנע שמשם נשתלחו המרגלים כמו שכתוב וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן אל מדבר פארן קדשה וגו' וגרם החטא ונגזר גזירה להשלמה עכבתם מ' שנה כמו שכתוב לפנינו והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמונים שנה עד תום כל הדור וגו' ומ"ש ונסב את הר שעיר ימים רבים זה היה לאחר שנסעו מקדש עד שבאו להר ההר של גבול ארץ אדום בשנה הארבעים כל זה פירשתי אני הצעיר מפירוש

בית יהודא

פָארָן וּבֵין תּוֹפֶל וְלָבָן) זָאגְט רַשִׁ"י רַבִּי יוֹחָנָן זָאגְט (חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא) מִיר הָאבֶּן גֶעזוּכְט אִין אַלֶע פְּסוּקִים פוּן תנ"ך (וְלֹא מָצָאנוּ מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ תּוֹפֶל וְלָבָן) אוּנ מִיר הָאבֶּן נִיט גֶעפוּנֶען אַאָרְט וָואס הֵייסְט תּוֹפֶל אוּנ לָבָן (אֶלָּא) נָאר תּוֹפֶל אִיז דֶערְטַייטְשׁ רֵייךְעֶן, לָבָן אִיז דֶערְטַייטְשׁ וַוייס (שֶׁהוֹכִיחָן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן) מֹשֶׁה הָט גֶעשְׁטְרָאפְט דִי יוּדִין פַר וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶערֶעט שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף דֶעם מָן וָוס עֶר אִיז גֶעוֶועֶן וַוייס (שֶׁאָמְרוּ וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלוֹקֵל) זֵיי הָאבֶּן גֶעזָאגְט אוּנְזֶער לֶעבֶּן אִיז בַּיי אוּנְז פַארְמִיאוּסְט וֶועגֶן דֶעם גְרִינְגֶען בְּרוֹיט וְדֶעם מָן וָואס מִיר עֶסִין שׁוֹין פֶערְצִיג יָאהְר, נָאךְ הָט מֹשֶׁה זֵייא גֶעשְׁטְרָאפְט (וְעַל מַה שֶׁעָשׂוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן) אוֹיף דִי זִינְד וָוס זֵיי הָאבֶּן גֶעטָאן אִין מִדְבַּר פָּארָן (עַל יְדֵי הַמְרַגְּלִים) וֶועגֶען דִיא מְרַגְּלִים וָואס זֵייא הָאבֶּן גֶעשִׁיקְט: וַחֲצֵרוֹת. מֵיינְט מֶען (בְּמַחֲלָקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח) דִי קְרִיג פוּן קֹרַח אוֹיף מֹשֶׁה מִיט אַהֲרֹן, וָואס אִיז גֶעוֶועֶן אִין חֲצֵרוֹת (דָּבָר אַחֵר אָמַר לָהֶם) נָאךְ אַזָאךְ הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּא דִיא יוּדִין (הָיָה לָכֶם לִלְמוֹד מִמַּה שֶּׁנַּעֲשָׂה לְמִרְיָם בַּחֲצֵרוֹת בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרָע) אִיר הָט גֶעדַארְפְט לֶערְנֶען אַמוּסַר פוּן דֶעם שְׁטְרָאף וָוס מַיין שְׁוֶועסְטֶער מִרְיָם אִיז גֶעשְׁטְרָאפְט גֶעוָוארְן אִין חֲצֵרוֹת וַוייל זִיא הָאט גֶערֶעט לָשׁוֹן הָרָע (וְאַתֶּם נִדְבַּרְתֶּם בַּמָּקוֹם) אוּנ אִיר הָאט גֶערֶעט שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף הקב"ה: וְדִי זָהָב. זָאגְט רַשִׁ"י (הוֹכִיחָן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל רוֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם) מֹשֶׁה הָט זֵיי גֶעשְׁטְרָאפְט וֶועגֶן דֶעם עֵגֶל וָוס זֵייא הָאבֶּען גֶעמַאכְט וַוייל זֵיי הָאבֶּן גֶעהַאט פִיל גָאלְד (שֶׁנֶּאֱמַר) וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂוּ לַבַּעַל) אִיךְ הָאבּ זֵיי גֶעגֶעבֶּען פִיל זִילְבֶּער אוּנ גָאלְד, הָאבֶּן זֵיי פוּן דֶעם גָאלְד גֶעמַאכְט אַעֲבוֹדָה זָרָה: (ב) וְאַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב. זָאגְט רַשִׁ"י וְאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה) מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (רְאוּ מַה גְּרַמְתֶּם לָכֶם) זֶעהְט דִי שְׁלֶעכְטֶס וָואס אִיר אַלֵיין הָאט אַייךְ גֶעטָאהְן (אֵין לָכֶם דֶּרֶךְ קְצָרָה מֵחוֹרֵב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ כְּדֶרֶךְ הַר שֵׂעִיר) מֶען זָאל גֵיין פוּן חוֹרֵב צוּא קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ אִיז נִיטָא אַקוּרְצֶערֶער וֶועג וִויא צוּ גֵיין דוּרְךְ דֶעם בַּארְג שֵׂעִיר (וְאַף הוּא מַהֲלַךְ אַחַד עָשָׂר יוֹם) אוּנ דֶעם וֶועג דַארְף מֶען אוֹיךְ גֵיין עֶלֶעף טֶעג (וְאַתֶּם הֲלַכְתֶּם אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים)

רש"י

חזרנו על כל המקרא ולא מלינו מקום ששמו תופל ולבן אלא הוכיחן על הדברים ה שתפלו על המן שהוא לבן שאמרו (במדבר כא ה) ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן ו ע"י המרגלים: וחצרות. במחלוקתו ז של קרח. (ספרי) ד"א אמר להם היה לכם ללמוד ממה ח שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע ואתם נדברתם ט במקום: ודי זהב. הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנאמר (הושע ב י) וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל: (ב) אחד עשר יום מחורב. אמר להם משה ראו מה גרמתם אין לכם דרך קצרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך י"א יום ואתם הלכתם אותו

שפתי חכמים

החצייה נקרא ערבה כדכתיב לעיל בפ' מסעי ויחנו בערבות מואב דא"כ ה"ל למכתב בעבר הירדן בערבה במדבר: ה שתפלו לשון נדבק כלומר היו מריבין על המן: ו אין להקשות למה לא פי' זה קודם שפירש תופל ולבן כסדר המקרא די"ל דלעיל הייתי אומר דכך פי' של מקרא מול סוף ואיזה מקום הוא נקרא מול סוף ומפרש בין פארן ובין תופל ולבן אבל כיון שפירש רש"י דתופל ולבן לאו שמות מקומות הן א"כ מה פי' של פארן ומתרץ ועל מה כו' אבל הלי' של בין אינו מתיישב שפיר: ז כאן משמע דמחלוקתו של קרח היתה קודם שילוח מרגלים דהא כתיב ויסעו מחצרות ויחנו במדבר פארן וכתיב אח"כ שלח לך אנשים ומדכתיב כאן חצרות ופירש"י מחלוקתו של קרח ש"מ מקודם שבאו למדבר פארן כבר היה מחלוקתו של קרח בחצרות ועיין בפ' קרח על פסוק וישמע משה וגו': ח דקשה לטעם ראשון דהא מחלוקתו של קרח אינו מפורש בקרא שהיה בחצרות לכן פי' ד"א וכו' ולטעם אחרון לחוד קשה דהא לא יהיה והצרות דומית דבמדבר בערבה שהם מורים על המקום שהכעיסו לפני הקב"ה ומלת וחצרות היא תוכחה שלא למדו ממרים וכו' אבל לפירוש ראשון וחצרות לא בא להורות אלא על ההכעסה שהכעיסו בחצרות דאין לומר שהוכיח אותן על חטא מרים דהא לא מנה כאן אלא חטא הרבים מ"ה צריך נמי לטעם הראשון: ט פי' נדברתם כי חוק הוא ממנו כדפירש"י שם א"נ כנגד המקום שסבה את הארץ והם גנוהו אע"ג דתוכחת מרגלים מבין פארן מפיק ליה מ"מ שלות מרגלים לחוד ולשון הרע של מרגלים לחוד שדברו על הארץ. גם יש לפרש שהדבר

ליקוטים על התורה

דִּי־זָהָב. רַבִּי סִימוֹן זָאגְט לְמָשָׁל אַתַּלְמִיד אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט זַיין רֶבִּי הָט דֶער תַּלְמִיד גֶעזֶעהְן אַבְּרֶענֶענְדִיגֶע קוֹיל לִיגְט אוֹיף דִי עֶרְד הָט עֶר גֶעמֵיינְט דָס אִיז אַטֵייעֶרֶער שְׁטֵיין הָאט עֶר אִים גֶעוואָלְט אוֹיפְהֵייבֶּען הָאט עֶר פַארְבְּרֶענְט דִי הַאנְט, אִין אַצַייט שְׁפֶּעטֶער אִיז נָאךְ אַמָאהְל גֶעגַאנְגֶען דֶער רֶבִּי מִיט דֶעם תַּלְמִיד, הָט דֶער תַּלְמִיד גֶעזֶעהְן עֶס לִיגְט אוֹיף דִי עֶרְד אַטֵייעֶרֶער שְׁטֵיין, הָט עֶר מוֹרָא גֶעהַאט אִים אוֹיפְהֵייבֶּן מַאמֶער אִיז דָס אַקוֹיל וֶועט עֶר נָאךְ אַמָאהְל פַארְבְּרֶענֶען דִי הַאנְט, הָאט דֶער רֶבִּי צוּ אִים גֶעזָאגְט מֶענְטְשׁ אוֹיפְהֵייבֶּן דָאס אִיז אַטֵייעֶרֶער שְׁטֵיין, דָס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גֶעוֶועֶן בַּיי מֹשֶׁה, מֹשֶׁה הָט גֶעוואוּסְט וִויא טֵייעֶר עֶס אִיז צוּא זָאגֶען מוּסַר אוּנ בְּרֵיינְגֶען יוּדֶען צוּ תְּשׁוּבָה, הָט עֶר זֵיי גֶעזָאגְט מוּסַר, עֶר הָאט גֶעזָאגְט שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים, הָאט עֶר זִיךְ אָפְּגֶעבְּרִים, אוּנ אִיז גֶעשְׁטְרָאפְט גֶעוָוארְן, אַז עֶס אִיז גֶעקוּמֶען אִיצְט דִי צַייט פַר זַיין שְׁטַארְבֶּן, הָט עֶר מוֹרָא גֶעהַאט צוּ זָאגֶען מוּסַר, מַאמֶער וֶועט עֶר נָאךְ אַמָאהְל גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶען, הָאט הקב"ה גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה אִיצְט אִיז דִיא צַייט צוּ זָאגֶען מוּסַר, וַוייל עֶס אִיז פַר דַיין שְׁטַארְבֶּן דֶרִיבֶּער זָאגְט דֶער פָּסוּק דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, מֹשֶׁה הָאט גֶערֶעט דֶעם מוּסַר צוּא אַלֶע יוּדֶען כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ אֲלֵיהֶם, וִוי הקב"ה הָט גֶעבָּאטֶן צוּ מֹשֶׁה עֶר זָאל זָאגֶען דִיא מוּסַר צוּא דִיא יוּדֶען:

פירוש לתורה אלהים

(ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם עֶס אִיז דָא עֶלְף טָאג רַייזֶע מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר פוּן חוֹרֵב דוּרְךְ דֶעם וֶועג

עֲשַׂר יוֹמִין מֵחֹרֵב אֹרַח טוּרָא דְשֵׂעִיר עַד רְקַם גֵּיאָה׃ ג וַהֲוָה בְּאַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחַד עֲשַׂר יַרְחָא בְּחַד לְיַרְחָא מַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ לְוָתְהוֹן׃

שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה

תו"א ויהי בארבעים ר"פ ג:

בעל הטורים

(ג) בארבעים. ב' במס' ויהי בארבעים שנה בארבעים אלף בישראל לומר אם יהיה ת"ח אחד בין מ' אלף אין צריכין לא רומח ולא מגן כי ת"ח מגין עליהם מאויביהם דאיירי התם בת"ח שנא' לבי לחוקקי ישראל והכא נמי כתיב בתריה ענין התורה שנאמר הואיל משה באר את התורה:

רשב"ם

כתב ידו של רבינו. כי רבי אלעזר מבליינצי העמידני על האמת. ועתה אשוב לפירוש רבינו שמואל זצ"ל וכן הורה לי הרב מי חכם ויבן את זאת כי פסוק זה לא נכתב אלא לפי שכתוב לפנינו ונסע מחורב ונלך את כל המדבר הגדול והנורא דרך הר האמורי ונבא עד קדש ברנע סמוך לארץ ישראל שמקדש ברנע שלחו מרגלים ונשתהו שם ארבעים שנה לכך הוא מפרש כן כשנסע מחורב ללכת דרך הר שעיר דרך ישרה היו יכולים ליכנס לארץ ישראל באחד עשר יום עד קדש ברנע אבל לפי שחטאו ונסב את הר שעיר ימים רבים עד ארבעים שנה וגו' וזהו שאמר לפנינו ונסע מחורב ונבא עד קדש ברנע בימים מועטים שאין בהם כי אם מהלך אחד עשר יום אבל מקדש ברנע שלחתם מרגלים ונשתהיתם ארבעים שנה בחטאתיכם:

רש"י

בשלשה ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנא' (במדבר י יא) ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו' (תענית כט) ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע צא מהם ל' יום שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים נמצא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת ב בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ל מ' שנה:

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש. מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה מ ממי למד מיעקב שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראובן בני אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי ומפני ד' דברים

בית יהודא

אונ איר זעגט דעם וועג גענאנגען דריי טאג (שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב) וואררום דעם צוואנציגסטען טאג אין אייר האבען די יודין אוועקגעצויגען פון חורב (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש וגו') עס איז געוועזען אין צווייטען יאהר וויא די יודין זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים, אין צווייטען חודש ואין חודש אייר) דעם צוואנציגסטען טאג אין חודש האבען דיא יודין אוועקגעצויגען פון חורב ופון בארג סיני) (ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים מקדש ברנע) אונ דעם ניין אונ צוואנציג־סטען טאג אין סיון האבען די יודין געשיקט די מרגלים פון קדש ברנע ופון צוואנציג טעג אין אייר ביז ניין אונ צוואנציג טעג אין סיון איז דרייסיג טעג) (צא מהם שלשים יום שעשו בקברות התאוה שאכלו הבשר חודש ימים) פון די ניין אונ דרייסיג טעג נעם אראפ דרייסיג טעג וואס זיי זענען געוועזען אין דעם ארט קברות התאוה. דארטען האבען זייא גיגעסן פלייש אגאנצען חודש, זענען זיי געוועזען אויף איין ארט (ושבעה ימים שעשו בחצרות להסגר שם מרים) אונ זיבען טעג זענען זיי געוועזען אין חצרות ווייל מרים איז דארט פארשלאסען געווארן אויף זיבען טעג (נמצא בשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך) זענען דיא יודין געגאנגען דעם גאנצען וועג פון חורב ביז קדש ברנע אין דרייא טעג (דער דרייסיגסטער טאג פון דם פלייש עסין איז געוועזען דער ערשטער טאג פון די זיבען טעג וואס מען האט מרים פארשלאסען איז נאך געבליבען דרייא טעג) (וכל כך היתה השכינה מתלבטת בשבילכם) אונ אזו פיל האט דיא שכינה זיך געאיילט פון אייערטוועגען (למהר ביאתכם לארץ) צו איילען אייער קומען אין ארץ ישראל (ובשביל שקלקלתם הסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה) ווייל איר האט געזינדיגט האט הקב"ה אייך געפירט פערציג יאהר ארום בארג שעיר:

(ג) ויהי בארבעים שנה, בעשתי עשר חודש, באחד לחודשו. זאגט רש"י (מלמד) דר פסוק לערנט אונז (שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה) משה הט ניט געשטראפט דיא יודין ביז נאנט פאר זיין שטארבן (ממי למד) פון וועמען הט משה דאס געלערנט (מיעקב) פון אונזער פאטער יעקב (שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה) יעקב האט אויך ניט געשטראפט זיינע קינדער ביז נאנט פאר זיין שטארבן (אמר) יעקב האט געזאגט צו זיין זוהן ראובן (ראובן בני) ראובן מיין זוהן (אני אומר לך מפני מה לא הוכחתיך כל השנים הללו) איך וועל דיר זאגן פאר וואס איך האב דיך ניט געשטראפט די אלע יאהרין ביז היינט (כדי שלא תניחני ותלך ותדבק בעשו אחי) ווייל איך האב מורא געהאט ואז דו וועסט הערען איך בין בייז אויף דיר) וועסטו מיך פארלאזען אונ וועסט דיך בהעפטען מיט מיין ברודר עשו, זאגט רש"י (ומפני ארבעה דברים) וועגען פיר זאכען (אין מוכיחין את האדם אלא סמוך

שפתי חכמים

שדברו כנגד המקום הוא מחלוקתו של קרח ואין בין הלשון הראשון והאחרון אלא שהאחרון מפרש שהוכיחם על שלא לקחו מוסר ממגרים שלקתה בשביל שדברה באחיה והראשון פי' שהוכיחם על שהכעיסו את המקום במחלוקת. הרא"ם: י ר"ל ובין הכל הוא ל"ו ימים דיום ל' נחשב נמי סוף ל' וגם נחשב לתחלת ז' ימים שהרי ביום ל' נסעו משם נמלא דביום ל"ט שלחו מרגלים מקדש ברנע דהיינו בכ"ט בסיון עי' ברא"ם בארוך: כ מתלבטת פי' ממהרת: ל אין זה פי' ויהי בארבעים שנה כלומר אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר והם הלכו אותו בארבעים שנה וזה פי' ויהי בארבעים שנה אלא בארבעים שנה אחרים קאי כמו שפירש רש"י מלמד שלא הוכיחן וכו' אלא מקרא קצר הוא והוה כאלו כתיב י"א יום מחורב ואתם הלכתם בג' ימים בסיועת הקב"ה ומפני שקלקלתם איחרתם ארבעים שנה ואח"כ מתחיל דבור חדש ויהי בארבעים וגו' דבר משה וגו' ואין להקשות דהכא משמע בשביל חטא המרגלים עכבו במדבר מ' שנה ובפרשת בהעלותך פירש רש"י נגיד עד שלשה ימים וכו' אלא שחטאו במתאוננים י"ל בשביל חטא מתאוננים נתעכבו ל' יום ובשביל חטא מרגלים מ' שנה: מ דאם

פירוש לתורת אלהים

פון בארג שעיר עד ביז קדש ברנע [עיין רש"י]: אין שבט באחד לחודש אין ערשטען טאג פון (ג) ויהי בארבעים שנה אונ עס איז גיוועזען אין דעם דעם חודש דבר האט משה גירעדט צוא דיא פערציגסטען יאהר בעשתי אין עלפטען חודש קינדער ישראל ככל אזוי וויא גאט ב"ה האט

אים

אֹתוֹ אֱלֹהִים: ד אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב

תו"א אחרי הכתו ר"ה שם :

אונקלוס

ד בָּתַר דִּמְחָא יָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמֹרָאָה דְּיָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן דְּיָתֵב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי :

בית יהודא

למיתה) זאלן אלטערן גיט שטראפן זייערע קינדר ביז נאנט פאר זייער שטארבן (שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו) ווארום אז דר פאטער וועט שטראפן זיין קינד ווען ער איז געזונד, וועט ער אים שטראפן ביסלאכווייז, אויף יעדער שלעכטע זאך וואס ער וועט פון אים זעהן וועט ער אים שטראפען, וועט דר קינד געוואהנט ווערן מיט דעם מוסר, וועט אים דר מוסר ניט אריין גיין אין הארצן, אבער אז ער שטראפט אים פר זיין שטארבען, מיט איין מאהל אויף זיינע אלע זינד וואס ער הט געטאהן, אונ ער געזעגינט זיך שוין מיט זיין פאטר אויף אייביג, גייט אריין דר מוסר טיעף אין זיין הארצען אונ עס בלייבט ביי אים דער מוסר אונ ער ווערט בעסער (ושלא יהא חברו רואהו ומתבייש ממנו) אויב דער פאטר שטראפט זיין קינד ווען ער איז געזונד, אויב דער קינד וועט טרעפן זיין חבר וועט ער זיך שעמן פאר אים, וייל דר חבר וועט זאגן אז זיין פאטר האט אים געשטראפט געוויס טוהט ער פיל זינד, אבער אז דר פאטער שטראפט אים פאר זיין שטארבן, שעמט ער זיך ניט, ווייל יעדער פאטער שטראפט זיינע קינדער פר זיין שטארבען (כדאיתא בספרי) אין ספרי שטייען נאך טעמים פר וואס מען זאל ניט שטראפן נאר פאר דעם שטארבן (וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה) יהושע הט אויך ניט געשטראפט דיא יודין ביז נאנט פאר זיין שטארבען (וכן שמואל) דר נביא שמואל הט אויך ניט געשטראפט דיא יודין ביז נאנט פר זיין שטארבען (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק שמואל הט געזאגט צו די יודין (הנני ענו בי) איך בין איצט פאר אייך זאגט עדות אויף מיר ווערמען האב איך שלעכטס געטאהן, אונ בייא וועמען האב איך עפעס גענומען (וכן דוד את שלמה בנו) דוד הט זיין זוהן שלמה אויך ניט געשטראפט ביז נאנט פאר זיין שטארבען: (ד) ואחרי הכותו. זאגט רש"י (אמר משה) משה האט געזאגט (אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ) אויב איך וועל זייא שטראפן פריער איידער זיי וועלען אביסל אריין גיין אין לאנד (יאמרו) וועלן זיי זאגן (מה לזה עלינו) וואס הט דר מענטש משה צו אונז וואס ער קומט אונז שטראפען (מה היטיב לנו) וועלכע גוטס האט ער אונז געטאהן (אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה) ער קומט נאר אונז צוא דערצערענען אונ צו געפינען אויף אונז אבלבול ואאויסריידן ווייל מיר האבען געזינדיגט זענען מיר ניט ווערט מיר זאלען אריין גיין אין ארץ ישראל, אבר דר אמת איז (שאין בו כח להכניסנו לארץ) ער הט ניט כח אונז אריין צו ברייניגען אין לאנד כנען (לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם) דריבער הט משה געווארט ביז ער הט געהרגת סיחון אונ עוג פאר די יודינס וועגן (והורישם את ארצם) אונ ער האט געמאכט ירשנען צו דיא יודין די לאנד פון סיחון אונ עוג (ואחר כך הוכיחן) נאכדעם האט ער זייא געשטראפט: וסיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון). זאגט רש"י (אילו לא היה סיחון קשה) אפילו סיחון וואלט ניט געווען שטארק (והיה שרוי בחשבון) נאר ער וואלט געוואהנט אין חשבון (היה קשה) וואלט געווען שווער אים איין צונעמען (שהמדינה קשה) ווייל דיא שטאט חשבון איז אשטארקע שטאט ומיט אשטארקען פעסטונגג (ואלו היתה עיר אחרת) אונ ווען עס וואלט געווען איין אנדער שטאט ניט חשבון (וסיחון שרוי בתוכה) אונ סיחון וואלט אין איר געוואהנט (היתה קשה) וואלט אויך געווען שווער זיא איין צונעמען (שסיחון קשה) ווייל דער מלך סיחון איז אשטארקר (על אחת כמה וכמה) איז שוין געוויס אז סיחון הט געוואהנט אין חשבון (שסיחון היה קשה והמדינה היתה קשה) וואס סיחון איז אשטארקער מלך אונ חשבון איז אשטארקע שטאט, דארף מען געוויס ניט קענען איין נעמען גיט די שטאט גיט דעם מלך, אונ משה הט געהרגת סיחון אונ הט איין גענומען די שטאט חשבון, דאס זעלביגע איז געווען ביי עוג, משה האט געהרגת עוג מלך הבשן ואשר

רש"י

אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו ב ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש פ ממנו כו' כדאי' בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן שמואל שנא' (ש"א יב) הנני ענו בי וכן דוד את שלמה בנו: (ד) אחרי הכותו. אמר משה אם אני מוכיחם ע קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה היטיב לנו אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה פ שאין בו כח להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם ואח"כ הוכיחן: סיחן וגו' אשר יושב וגו'. (ספרי) אילו לא היה סיחון קשה צ והיה שרוי בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה היתה קשה שהמלך קשה על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה: אשר יושב

שפתי חכמים

א כן מאי נפקא מינה מתי היתה: ב ר"ל דאם מוכיחו קודם מיתתו קסבר אוכיחו היום מעט ומחר מעט דמה לי להוכיחו הכל בפעם א' עדיין יש לי פנאי להוכיחו למחר. ושמא יאמר זה מפני איזה שנאה שיש לו עלי הוא מוכיח אותי תמיד ואם כן טופע בתוכחתו משום הכי יוכיח אותו סמוך למיתה על כל מעשיו ואם תאמר אם כן למה פירש רש"י לעיל ותמי למד מיעקב וכו' מכ"ל דלמא מסברא דנפשיה עשה כן דמפני ד' דברים אין מוכיחין וכו' וי"ל דק"ל דהא כל הטעמים הללו אינם שייכים הכא דלא שייך לומר שמא יניחנו וילך לו דהא ילכו דהא לא ילאו אלא לבא לא"י וגם לא שייך למימר שלא יתבייש ממנו דהא כל ישראל כמד היה מוכית ומה שהביא רש"י ומפני מה וכו' הוא מביא הטעם על יעקב ואם תאמר והא כתיב הוכח תוכיח את עמיתך ופירש רש"י אפילו מאה פעמים וי"ל הוכח תוכיח מיירי בשעת מעשה ושלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו פירוש שלא בשעת מעשה רק כשעשה כבר המעשה. מנאתי: ס דלא לומר כשפוגע בו אותו שהוכיחו זה מתבייש ממנו: ע רצונו לתרץ למה לי למכתב אחרי הכותו כיון שכתיב ויהי בארבעים שנה וגומר אלא כך אמר משה כו' ואם תאמר א"כ דלמא הא דלא הוכיחן קודם לזה משום שהמתין כו' כדי שלא יאמרו מה היטיב וי"ל דא"כ הל"ל ויהי אחרי הכותו את סיחון ועוג ולמה כתיב ויהי בארבעים שנה אלא ללמד שלא יוכיח אלא סמוך למיתה ומדכתיב אחרי הכותו ש"מ נמי הא דאמר משה וכו': פ עילה ר"ל עלילה: צ ר"ל ל"ל למכתב אשר

פירוש לתורת אלהים

אים געבאטען ער זאל צוא זיא ריידען [עיין רש"י]: (ד) אחרי הכותו נאך דעם אז משה הט גישלאגן את

דעם קעניג פון האמורי וואס ער הט גיוואהנט אין חשבון ואת אונ עוג דעם קעניג פון בשן אשר וואס ער

וזצב

בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי: ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־
הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר: ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם
שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה: ז פְּנוּ | וּסְעוּ לָכֶם
וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו

אונקלוס

ה בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא
בְּאַרְעָא דְמוֹאָב שָׁרִי
מֹשֶׁה פָּרֵשׁ יָת אוּלְפַן
אוֹרַיְתָא הָדָא לְמֵימַר:
ו יְיָ אֱלָהַנָא מַלִּיל עִמָּנָא
בְּחֹרֵב לְמֵימַר סַגִּי לְכוֹן
דִּיתֶבְתּוּן בְּטוּרָא הָדֵין:
ז אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן
וְעוּלוּ לְטוּרָא דֶאֱמֹרָאָה

בעל הטורים

(ה) הואיל. ג׳ במסורה הכא ואידך כי הואיל ה׳ לעשות הואיל הלך אחרי צו הייני דאמרינן כין כך וכין כך קרויין בניו של מקום כין עושין רצונו של מקום שמקיימין את התורה דהיינו הואיל משה וכין עובדי עכו״ם דהיינו הלך אחרי צו הואיל ה׳ לעשות אתכם לו לעם: את התורה הזאת לאמר. וסמיך ליה ה׳ אלהינו כלומר הזהירם על יחוד השם: (ו) בחרב לאמר. כתיב חסר שאם לא תקיימו את התורה והבאתי עליכם חרב: (ז) פנו. פ״א כפולה יש לכם לפנות מכל מעשים רעים.

תו״א הואיל משה באר. סוטה לה:

רש״י

בעשתרות. המלך קשה והמדינה קשה: עשתרות. הוא לשון צוקין וקושי כמו עשתרות קרנים ק ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים ר שהיו שם רפאים שהכה אמרפל שנאמר (בראשית יד) ויכו את רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם והוא שנאמר (שם יג) ויבא הפליט וגו׳ (לקמן ג) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים: באדרעי. שם ש המלכות: (ה) הואיל. ת התחיל כמו (בראשית יח) הנה נא הואלתי: באר את התורה. א בשבעים לשון פירשה להם: (ו) רב לכם שבת. כפשוטו ב ויש מ״א ג הרבה גדולה לכם ושכר על ישיבתכם בהר הזה עשיתם משכן מנורה וכלים קבלתם תורה מניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי מאות: (ז) פנו וסעו לכם. זו דרך ערד וחרמה: ובאו הר האמרי. כמשמעו: ואל כל שכניו. עמון ומואב ד

בית יהודא

יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת. וָוס עֶר איז גֶעוֶזעֶן וְגֶעוואהְנְט אין עַשְׁתָּרוֹת (מְדִינָה קָשָׁה) אַשְׁטַארְקֶע שְׁטָאט: עַשְׁתָּרוֹת. (לְשׁוֹן צוּקִין וְקוֹשִׁי) דִי שְׁטָאט הָט מֶען גֶערוּפְן עַשְׁתָּרוֹת, ווייל אַרוּם דִי שְׁטָאט זֶענֶען גֶעוֶועֶן שְׁטַארְקֶע בֶּערְג (כְּמוֹ עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם) וְויא דִיא שְׁטָאט עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, וַוייל דִיא שְׁטָאט איז גֶעוֶוען אַשְׁטַארְקֶע הָט מֶען זיא גֶערוּפְן עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם וְקֶרֶן מֵיינְט מֶען שְׁטַארְקַייט (וְעַשְׁתָּרוֹת זֶה הוּא עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם) אוּנ דִי שְׁטָאט עַשְׁתָּרוֹת וָוס עוֹג הָט אִין אִיר גֶעוואהְנְט דָאס איז גֶעוֶוען דִי שְׁטָאט עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם (שֶׁהָיוּ שָׁם רְפָאִים שֶׁהִכָּה אַמְרָפֶל) אין עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם הָאבֶּן גֶעוואהְנְט דִי רִיזֶען וָוס אַמְרָפֶל הָט זֵיי גֶעהַרְגֶ'ת (שֶׁנֶּאֱמַר) וְויא עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם) זֵיי הָאבֶּן גֶעשְׁלָאגֶען דִיא רְפָאִים (דִי רִיזֶען) אין דִי שְׁטָאט עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם (וְעוֹג נִמְלַט מֵהֶם) עוֹג איז גֶערֶעטֶעט גֶעוָוארֶען פוּן זֵיי (וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר) דָס זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיָּבֹא הַפָּלִיט) דֶער גֶערֶעטֶעטֶער פוּן דִיא מִלְחָמָה וְאיז גֶעקוּמֶן צוּ אַבְרָהָם זָאגֶען דִיא מְלָכִים הָאבֶּען גֶעפַאנְגֶען זַיין בְּרוּדֶערְס זוּהְן לוֹט (וְאוֹמֵר) נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק (כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים) נָאר עוֹג דֶר מֶלֶךְ פוּן בָּשָׁן איז גֶעבְּלִיבֶּען פוּן דִי מֶערֶערֶע רִיזֶען וָואס זֶענֶען גֶעהַרְגֶ'ת גֶעוָוארֶען אין דִי מִלְחָמָה: וּבְאֶדְרֶעִי. זָאגְט רַשִׁ״י (שֵׁם הַמַּלְכוּת) דֶר נָאמֶען פוּן דִיא מְלוּכָה איז גֶעוֶוען אֶדְרֶעִי (וְהַגָּאוֹן רַבֵּינוּ אֵלִיָּהוּ מִוִּילְנָא ז״ל זָאגְט אֶדְרֶעִי מְקוֹם הַמִּלְחָמָה, דֶר אָרְט וְוא דִי מִלְחָמָה איז גֶעוֶוען הָאט גֶעהֵייסֶען אֶדְרֶעִי): (ה) הוֹאִיל. איז דֶערְטַייטְשׁ (הִתְחִיל) עֶר הָט אָנְגֶעהוֹיבֶּן (כְּמוֹ) וְוי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק (הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי) אִיךְ הָאבּ אָנְגֶעהוֹבֶּן: בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה. זָאגְט רַשִׁ״י (בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּירְשָׁהּ לָהֶם) משֶׁה הָאט גֶעטַייטְשְׁט דִיא תּוֹרָה אוֹיף זִיבֶּעצִיג שְׁפְּרַאכֶען: (ו) רַב לָכֶם שֶׁבֶת. זָאגְט רַשִׁ״י (כִּפְשׁוּטוֹ) וְויא דֶרְטַייטְשׁ איז, אִיר זִיצְט שׁוֹין לַאנְג לֶעבֶּען בַּארְג סִינַי וָוארוּם יוֹרְן זֶענֶען גֶעוֶוען לֶעבֶּען בַּארְג סִינַי אַיָאהר (וְיִינִיגֶער צֶעהֶן טֶעג) (וְיֵשׁ מִדְרְשֵׁי אַגָּדָה) עֶס זֶענֶען דָא דְרָשׁוֹת אוֹיף דֶעם פָּסוּק (אָמַר) משֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ דִיא יִדְן (הַרְבֵּה גְּדוּלָה לָכֶם וְשָׂכָר עַל יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה) פִיל גְרוֹיסְקֵייט אוּנ שָׂכָר הָאט אִיר גֶענוּמֶען פַאר אַייעֶר זִיצְנְג לֶעבֶּען דֶעם בַּארְג (עֲשִׂיתֶם מִשְׁכָּן מְנוֹרָה וְכֵלִים) אִיר הָאט גֶעמַאכְט אַמִשְׁכָּן אוּנ אַמְנוֹרָה אוּנ נָאךְ כֵּלִים צוּם מִשְׁכָּן, לֶעבֶּן דֶעם בַּארְג (קִבַּלְתֶּם תּוֹרָה) אִיר הָט גֶענוּמֶן דִי תּוֹרָה (מִנִּיתֶם לָכֶם סַנְהֶדְרִין) אִיר הָאט אוֹיפְגֶעזֶעצְט סַנְהֶדְרִין (דַיָּינִים) (שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת) אֶלְצְטֶע אִיבֶּער טוֹיזֶענְד אֶלְצְטֶע אִיבֶּער הוּנְדֶערְט: (ז) פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם. אִיר זָאלְט אַייךְ קֶערֶען אוּנ אִיר זָאלְט צִיהֶען (זוּ דֶּרֶךְ עֲרָד וְחָרְמָה) דוּרְךְ דִיא וֶועג פוּן עֲרָד אוּנ חָרְמָה: וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי. (כְּמַשְׁמָעוֹ) מֶען

שפתי חכמים

יושב בחשבון ל״ל להזכיר מקומותיהם: ק וקרנים הוא ל׳ קרן כלומר חזק: ר כלומר אל תאמר מליה דעשתרות זו לשון צוקין דלמא דוקא עשתרות קרנים הוא ל׳ צוקין ועז״פ ועשתרות זו היא עשתרות קרנים דהתם והתם כמו כתיב ויבא הפליט זה עוג וכו׳: ש ר״ל אם יושב בעשתרות לא יושב באדרעי לכך פי׳ שם המלכות נקרא אדרעי והרא״ם פי׳ ובאדרעי מיבעי ליה: ת עיין בפ׳ וירא: א מדכתיב כאן באר את התורה ובפ׳ כי תבא כתיב וכתבתם וגו׳ דברי התורה הזאת באר היטב והיטב מתגלגל בלירופו שבעים ה׳ ה״י הי״ט היט״ב: ב רב זמן רב: ג דלפשוטו קשה הל״ל די לכם שבת למה כתיב לשון רב ל״פ ומדרש אגדה: ד יש מקשים והא כתיב אל תתגר בם מלחמה

פירוש לתורת אלהים

זִיצְט אִין עַשְׁתָּרוֹת אִין לַאנְד אֶדְרֶעִי [עיין רש״י]:
(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אוֹיף דִיא זַייט יַרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב
אִין דֶעם לַאנְד פוּן מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה הָאט
מֹשֶׁה אָן גִיהוֹבֶּן בֵּאֵר בַּשֵׁיידֶען דִיא תּוֹרָה [עיין רש״י]
לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגֶן: (ו) יְיָ אֱלֹהֵינוּ אוּנְזֶער גָאט דִּבֶּר הָט צוּ
אוּנְז גֶערֶעט אִין חוֹרֵב לֵאמֹר אַזוֹי צוּ זָאגֶן רַב לָכֶם גֶנוּג
אַייךְ שֶׁבֶת צוּ זִיצִין אוֹיף דֶעם דָאזִיגֶן בַּארְג [עיין רש״י]:
(ז) פְּנוּ קֶערְט וּסְעוּ לָכֶם אוּנ צִיעֶט אַייךְ וּבֹאוּ אוּנ קוּמְט
צוּ דֶעם בַּארְג פוּן אֱמוֹרִי וְאֶל אוּנ צוּא אַלֶע זַיינֶע
שְׁכֵנִים דָס מֵיינְט מֶען עַמּוֹן וּמוֹאָב אוּנ דֶעם בַּארְג

פון

בערבה בהר ובשפלה ובנגב
ובחוף הים ארץ הכנעני והלבנון
עד־הנהר הגדל נהר פרת: ח ראה
נתתי לפניכם את־הארץ באו ורשו
את־הארץ אשר נשבע יהוה

אונקלוס

ולכל מגירוהי במישרא בטורא ובשפלתא ובדרומא ובספר ימא ארעא דכנענאה ולבנן עד נהרא רבא נהרא פרת: ח חזי דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו ואחסינו ית ארעא דיקים

תו"א פני וספנו ב"ק פה: עד הנהר הגדו! בכועות מו:

בעל הטורים

א"נ ככ"מ שאתם פונים הענינים עמכם: (ח) ראה נתתי לפניכם. הקב"ה אמר כך למשה לאמר לישראל אי נמי ראה חוזר על כל אחד ואחד:

בית יהודא

מיינט איר זאלט קומען צום בארג וואס נאהער צום אמורי: ואל כל שכניו, אונ צו אלע פעלקער וואס וואהנען לעבן דעם אמורי, דס זענען עמון אונ מואב אונ שעיר: ובערבה, זאגט רש"י (זה מישור של יער) דס מיינט מען דעם גלייכן פלאץ פון וואלד: ובהר, (זה הר המלך) דעם בארג מיינט מען דעם קעניגליכען בארג: ובשפלה, (זו שפלת דרום) בשפלה נדעם טאהל) מיינט מען דעם טאהל וואס אין דרום זייט: ובנגב ובחוף הים, דס מיינט מען אשקלון, עזה, קסרין (כדאיתא בספרי) ווי עס שטייט אין ספרי: ועד הנהר הגדול, ביז צום גרויסען טייך ופרת, זאגט רש"י פרת איז ניט אגרויסר טייך (ומפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול) נאר וויל מען דערמאנט אים מיט ארץ ישראל רופט מען אים גרויס. ער איז ניט גרויס אין דיא לייננג אונ אין דיא ברייט, זיין גרויסקייט איז וואס ער איז לעבען ארץ ישראל (משל הדיוט אומר) דר פראסטר משל זאגט (עבד עשיר עשיר) דער קנעכט פון אריכען מענטש, איז אויך רייך (הדבק לשחור וישתחוו לך) בהעפט דיך צוא אשררה וועט מען זיך בוקין צוא דיר אויך (קרב לגבי דהינא ואידהן) גענען צוא אמענטש וואס איז בעשמירט מיט שמעקעדיגע בוימאייל ופארפומע וועט פון דיר אויך שמעקין, וויל דר טייך פרת איז נאנט צו ארץ ישראל, איז ער בעסער פון אלע טייכען: (ח) וראה נתתי וגו'. משה האט געזאגט צו די יודין (בעיניכם אתם רואים) איר זעהט אלץ מיט אייערע אויגן (ואיני אומר לכם מאומד ומשמועה) איך זאג ניט צו אייך מיינענדיג, אונ ניט הערינדיג, נאר אלץ וואס איר אליין האט געזעהן: ובאו ורשו, קומט אונ ירשת דיא לאנד (אין מערער בדבר) עס קריגט קיינר אויף די זאך (ואינכם צריכים למלחמה) אונ

רש"י

והר שעיר: בערבה. זה מישור של יער: בהר. זה הר המלך: ובשפלה. זו שפלת דרום: ובנגב ובחוף הים. אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדאי' בספרי: עד הנהר הגדול. מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול מש"ל הדיוט אומר עבד מלך מלך הדבק לשחור וישתחוו לך (שבועות מד) קרב לגבי דהינא ואידהן: (ח) ראה נתתי. בעיניכם אתם רואים איני אומר לכם מאומד ומשמועה: באו ורשו. אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה

שפתי חכמים

ונו' ושמא י"ל אלו לא חטאו ישראל היה נותן להם ארץ י' עממין כאשר נשבע לאברהם והחטא גרמה להם שלא נתן להם אלא ארץ שבעה: ה ר"ל ת הא נהר פרת קטן היה מכולם דהא בפ' בראשית מונה אותו

בסוף כ"כ רש"י פרשת לך לך: ו לשחור לשר: ז פי' קרב לגבי משות בשמן וג"כ תהיה משוח כנגיעתך בו הידפנה מחלב תרגומו איתהדינא כלו' אף כאן הואיל וא"י תשובה גם נהר פרת נעשה חשוב עמה: ח דאם

ליקוטי יקרים

(ח) באו ורשו את הארץ. די וועלט איז געווען געטיילט אין דריי טייל, מצרים, חוץ לארץ, ארץ ישראל. אוף מצרים זאגט דער פסוק כגן ה' כארץ מצרים, דיא לאנד מצרים איז געווען אזוי גוט ווי דר גן עדן, אין מצרים איז געווען די גרעסטע טומאה ווי דר פסוק רופט זיא ערות הארץ, מכשפים, חרטומים, ווי אונזערע חכמים זאגען ווען יודן וואלטן געווען נאך אביסעל לייננער אין מצרים וואלטן זיי געווען אזוי טמא זיי וואלטן נאר ניט געקענט ארוס פון דיא טומאה, דערגעגן איז געווען ארץ ישראל אין הייליגקייט, ווי דער פסוק זאגט ולא תקיא הארץ אתכם וגו' די לאנד זאל אייך ניט ארויסטרייבן פון זיך ווען איר וועט זיא מטמא זיין מיט עבירות, דריבער האבען יודן מורא געהאט צו גיין אין ארץ ישראל, מאמער וועלן זיי זינדיגן וועלן זיי אין ארץ ישראל ניט קענען וואנען, ווי מיר זעהן ווען יודן האבן געזינדיגט אין דער מדבר האבן זיי באלד געזאגט ונשובה מצריימה, מיר וועלן גיין צוריק אין מצרים, ואוג דריבער האט הקב"ה געבאטן מען זאל ניט צוריקגיין אין מצרים, ווייל דיא לאנד האט מטמא געווען די מענטשען אונ אין דער מדבר צו לעבן נאר פון נסים, פון מן, וואסער פון אשטיין, האבן יודען אויך ניט געוואלט, זיי האבן געוואלט וואהנען אין חוץ לארץ, אין אנדערע לענדער, ניט מצרים אונ ניט אין ארץ ישראל ונאר ווי זיי האבען שפעטער געוואנט, אין כשדים, בבל, פרס, מדי אונ נאך אזעלכע לענדערן, דריבער האט משה געזאגט צוא די יודען באו ורשו את הארץ, קומט אונ ירשת די לאנד, ווארום הקב"ה האט געשווארן צו אברהם יצחק יעקב אייערע עלטערן, אז נאר אין די לאנד זאלט איר וואהנען, אבער יודען האבן ניט געענטפערט צו משה, מיר וועלן גיין צו די לאנד, אונ מיר וועלן אין איר פרום זיין, האט משה פארשטאנען זיי זענען ניט זיכער מיט די לאנד, ווייל זייער הארץ איז ניט גאנץ מיט הקב"ה, דריבער האט ער געזאגט צו זיי לא אוכל לבדי שאת אתכם, איך אליין קען ניט

פירוש לתורת אלהים

פון שעיר בערבה אויף דעם פלאץ פון וואלד בהר אויף דעם בארג וואס מען רופט אים הר המלך ובשפלה אונ אין דעם טאל ובחוף הים אונ ביי דעם פארט פון ים ארץ הכנעני דאס לאנד פון כנעני והלבנון אונ דעם וואלד לבנון עד הנהר הגדול ביז דעם גרוסען טייך נהר פרת דעם טייך פון פרת [פ' רש"י]: (ח) ראה נתתי לפניכם איר זעהט אליין מיט אייערע אויגן אז איך האב געגעבן פר אייך את דם לאנד באו ורשו קומט אונ ירשנה את הארץ די לאנד [כיין רש"י] אשר די לאנד וואס גאט האט געשווארן לאבותיכם צו

אונקלוס

יי לאבהתכון לאברהם ליצחק וליעקב למתן להון ולבניהון בתריהון: ט ואמרית לכון בעדנא ההיא למימר לית אנא יכיל בלחודי לסוברא

דברים

לאבתיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם: ט ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא־אוכל לבדי שאת

רש"י

אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין: לאבתיכם. למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב אלא אברהם כדאי לעצמו יצחק כדאי לעצמו יעקב כדאי לעצמו: (ט) ואמר אליכם בעת ההוא לאמר. מהו לאמר ט אמר להם משה לא מעצמי אני אומר לכם י אלא מפי הקב"ה: לא אוכל לבדי וגו'. אפשר שלא היה משה כ יכול לדון את ישראל ל אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והגיז את השליו לא היה יכול לדונם אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה אתכם הגדיל מ והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין נ וכן אמר שלמה (מלכים א ג) כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר מי שכתוב בו (שם ד) ויחכם מכל האדם ס אומר מי יוכל לשפוט אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות ע"א שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע שנאמר (משלי כב) וקבע את קובעיהם נפש:

בית יהודא

איר דארפט ניט האלטן מלחמה מיט די פעלקר (ואילו לא שלחו מרגלים לא היו צריכין לכלי זיין) ווען די יודין וואלטן ניט געשיקט מרגלים וואלטען זיי ניט געדארפט געווער ושווערדין, ביקסין צום איינעמן די לאנד, נאר הקב"ה אליין וואלט ארויסגעטריבען די פעלקער פון לאנד פאר אייערטוועגען: (לאבותיכם). פרעגט רש"י אז ער זאגט צו אייערע אלטערען וויסן מיר דאך אז מען מיינט אברהם יצחק יעקב (ולמה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב) צו וואס הט משה געזאגט די דריי נעמען אברהם יצחק יעקב (אלא) נאר אזו הט משה געמיינט (אברהם כדאי לעצמו) אברהם אליין איז ווערט מען זאל צו זיינע קינדר געבן דיא לאנד (ויצחק כדאי לעצמו) יצחק אליין איז ווערט מען זאל צו זיינע קינדער געבן די לאנד (יעקב כדאי לעצמו) יעקב אליין איז ווערט מען זאל צו זיינע קינדער די לאנד געבן: (ט) ואמר אליכם בעת ההיא לאמר. זאגט רש"י (מהו לאמר) וואס מיינט מען לאמר צו זאגן (אמר להם משה) משה האט געזאגט צו די יודין (לא מעצמי אני אומר לכם) איך זאג ניט צו אייך פון זיך אליין (אלא מפי הקב"ה) נאר פון די מויל פון הקב"ה, הקב"ה האט געזאגט צו מיר לאמר, איך זאל זאגן צו אייך: ולא אוכל לבדי וגו'. זאגט רש"י (אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל) קען דס זיין משה הט ניט געקענט משפטין די יודין (אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים) א מענטש וואס האט ארויסגענומן דיא יודין פון מצרים און האט פון זייערטוועגן געשפאלטן דעם ים (והוריד את המן) און ער האט געמאכט נידערין דעם מן (והגיז את השלו) און ער האט געמאכט פליהען דעם שלו צו די יודין (לא היה יכול לדונם) הט ער ניט געקענט משפטין דיא יודין? (אלא כך אמר להם) נאר אזו האט משה געזאגט צו די יודין (ה' אלהיכם הרבה אתכם) הקב"ה אייער גאט הט אייך געמערט (והרים אתכם על דייניכם) און ער הט אייך אויפגעהויבען העכער וויא אייערע דיינים (נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינים שלכם) הקב"ה האט אראפגענומען דעם שטראף פון אייך און ער הט אים געגעבן אויף אייערע דיינים (וכן אמר שלמה) דער מלך שלמה הט אויך אזו געזאגט צו הקב"ה (כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה) ווער קען משפטין דיין שווערע פאלק (אפשר מי שכתוב בו החכם מכל האדם) איז דס מעגליך, דער מענטש וואס דער פסוק שרייבט אויף אים ער איז קליגער פון אלע מענטשען (אומר מי יוכל לשפוט) זאל ער זאגען צו הקב"ה ווער קען משפטין די יודין? (אלא כך אמר שלמה) נאר אזו הט שלמה געזאגט (אם חייבתי ממון שלא כדין) אויב איך וועל אמאהל האבען אטעות אין א דין און איך וועל איינעם בעשולדיגען געלט ער זאל בצאהלין אדער שאדין האבען, און דער דין איז ניט אזו (נפשות אני נתבע) וועל איך געמאנט ווערען פון הקב"ה צוא בצאהלין מיט מיין לעבען (שנאמר) ווארום עס שטייט אין פסוק (וקבע את קובעיהם נפש) הקב"ה נעמט אוועק דיא נשמה פון דעם מענטש וואס נעמט אוועק געלט פון זיין חבר

שפתי חכמים

לא כן איך אמר להם כאו והלא עדיין אינה כפשטה לפניהם: ט ר"ל כיון דכל לאמר לדרשה הוא או פי' לאמר לאחרים או פי' לא ואמור להם דברי והשיבני או פי' השיבני על דברי ואחד מכל הפירושים לא שייכים הכא לכך פריך מאי לאמר: י כלומר אפילו היה בדעתי לשאת אתכם כדי שאקבל שכר לא אוכל כי הקב"ה מיחה בי וזהו שכתיב לאמר ר"ל הקב"ה אמר לי בפירוש שלא לעשות וכן פי' רש"י בסמוך אם אומר לקבל שכר לא אוכל הוא שאמרנו כו' דהיינו מה שפירש כאן: כ וא"ת והא פירש"י לעיל לא מעצמי אני וכו' א"כ מה מקשה רש"י שמא היה יכול אלא שאינו רשאי וי"ל דק"ל יתורא דקרא למה אמר משה לא אוכל וגו' ה' אלהיכם הרבה אתכם וגו' אלא ה"ק משה לא מעצמי אני אומר כו' ואף אם לא צוה לי הקב"ה הייתי מוכרח למנות עליכם דיינים כי לא אוכל לבדי וגו' ועל זה מקשה רש"י אפשר שלא וכו': ל יש מקשים הרי יתרו אמר למשה נבול תבול גם אתה וא"כ היה לו להקשות איך נביא כמשה יהא קשה בעיניו לשפוט את העם וי"ל דלעיל ה"א דה"ק נבול תבול גם העם פי' כיון שככל על העם שיהא משה לבדו דן ויושב ויעמדו עליו מן הבוקר עד הערב כי בודאי אם יהיה הרבה דיינים יקל על העם וממילא כשיכבד על העם יתרעמו על משה ויהא ג"כ תלונות ישראל למשה ככד על משה ולכך פירש"י דוקא הכא: מ ר"ל הרבה לשון הגדיל: נ פירוש היכא דיש בידם למחות ולא מיחו: ס אין להקשות והרי מקרא זה כי מי יוכל

פירוש להורת אלהים

אייערי עלטערן צו אברהם צו יצחק און צו יעקב להת צו געבן צו זיי ולזרעם און צו זייערי קינדר וואס וועלן זיין נאך זיי: (ט) ואמר און איך האב גזאגט צו אייך אין דר זעלביגר צייט לאמר מיט די ווערטר לא אוכל

ליקוטי יקרים

אייך טראגן, קען ניט זיין אייער עלצטער, נאר ווייל משה הט ניט געוואלט פארשעמן די יודן זיי זאגן ער וויל ניט זיין זייער עלצטער וועגן זייער ניט וועלען גיין אין ארץ ישראל, דריבער הט ער געזאגט ער קען ניט זיין זייער עלצטער ווייל זיי זענען אגרויסע פאלק, הקב"ה זאל געבן איר זאלט זיין טויזנד מאהל אזו פיל, נאר איך אליין וויל ניט זיין אייער עלצטער (זיין רש"י פסוק טו):

אֶתְכֶם: י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה
אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב: יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף
עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ

אונקלוס

יָתְכוֹן: י יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַסְגֵּי
יָתְכוֹן וְהָא אִיתֵיכוֹן יוֹמָא
דֵין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמִסְגֵּי:
יא יְיָ אֱלָהָא דַאֲבָהָתְכוֹן
יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן
אֲלַף זִמְנִין וִיבָרֵךְ יָתְכוֹן

תו"א כ׳ הנכי אנותיכם ר"ה כח:

בעל הטורים

(ע) ואומר אלכם. חסר יו"ד כי י"פ הוכיחם וי"פ כתיב מיתת משה בתורה: (י) והנכם. ב׳ הכא ואידך והנכם הולכים איש אחרי שרירות לבו פי׳ אע"פ שהלכתם אחרי שרירות לבכם הנכם היום ככוכבי השמים לרוב: (יא) ויברך. ב׳ במסורה הכא ואידך ויברך כל בשר שם קדשו כשיברך

בית יהודא

אוּמְזִיסְט: (י) וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם). פְרֶעגְט רש"י (וְכִי כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם) וֶוענְן דֶען דיא יוּדִין דַאמָאלְס גֶעוֶוען אַזוֹ פִיל וִוי דִי שְׁטֶערְן אִין הִימֶעל (וַהֲלֹא לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא) זֵיי זֶענֶן דָאךְ דַאמָאלְס נָאר גֶעוֶוען זֶעקְס מָאל הוּנְדֶערְט טוֹזֶענְד (מַהוּ וְהִנְּכֶם הַיּוֹם) וָוס דֶען הָט משה גֶעזָאגְט וְהִנְּכֶם הַיּוֹם, זָאגְט רש"י משה הָט גֶעמֵיינְט (הִנְּכֶם מְשׁוּלִים כַּיּוֹם) אִיר זַייט גְלַייךְ וִוי דֶר טָאג (קַיָּימִים לָעוֹלָם) אִיר וֶועט זַיין אוֹיף אֵייבִּיג (כַּחַמָּה וְכַלְּבָנָה וְכַכּוֹכָבִים) וִוי דִי זוּנְן אוּנ וִוי דִי לְבָנָה אוּנ וִוי דִי שְׁטֶערְן וָוס זֵיי וֶועלְן זַיין אֵייבִּיג: (יא) יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים). הקב"ה זָאל אוֹיף אֵייךְ מֶערְן אִיר זָאלְט זַיין טוֹזֶענְד מָאל אַזוֹי פִיל וִוי אִיר זַייט הַיינְט. פְרֶעגְט רש"י הָט דָאךְ משה שׁוֹין גֶעבֶּענְטְשְׁט דיא יודין (מַהוּ שׁוּב וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם) צוּ וָוס הָט משה נָאךְ גֶעזָאגְט הקב"ה זָאל אֵייךְ בֶּענְטְשְׁן וִויא עֶר הָט גֶירֶעט אוֹיף אֵייךְ ועיין רש"י ויצא על פסוק דִּבַּרְתִּי לָךְ) (אֶלָּא) נָאר אַזוֹ אִיז גֶעוֶוען. וֶוען דִי יוּדִין הָאבְּן גִיהֶערְט פוּן משה דִי בְּרָכָה וָוס עֶר הָט זֵיי גֶעבֶּענְטְשְׁט זֵייא זָאלְן זַיין טוֹזֶענְד מָאל אַזוֹ פִיל וִוי זֵיי זֶענֶען אִיצְט (אָמְרוּ לוֹ) הָאבְּן דִי יוּדִין גֶעזָאגְט צוּ משה (משֶׁה אַתָּה נוֹתֵן קִצְבָּה לְבִרְכָתֵנוּ) משה דוּ הָאסְט גִיגֶעבְּן אַצָאל צוּ אוּנְזֶר בְּרָכָה, בִּיז טוֹיזֶענְד מָאל אַזוֹ פִיל זָאלְן מִיר זַיין נִיט מֶער (כְּבָר הִבְטִיחַ הקב"ה אֶת אַבְרָהָם) הקב"ה הָאט פוּן לַאנְג צוּ גֶעזָאגְט צוּ אַבְרָהָם (אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ) אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ וֶועט קֶענֶען צֵיילְן דִי שְׁטוֹיבּ פוּן דִי עֶרְד וֶועלְן דַיינֶע קִינְדֶער אוֹיךְ קֶענֶען גֶעצֵיילְט וֶוערְן | אוּנ אַזוֹ וִויא מֶען קֶען נִיט צֵיילְן דִי שְׁטוֹיבּ פוּן דִיא עֶרְד וֶועט מֶען אוּנְז אוֹיךְ נִיט קֶענֶען צֵיילְן) (אָמַר לָהֶם) הָט משה גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדִין (זוֹ מִשֶּׁלִּי הִיא) דִי בְּרָכָה וָוס אִיךְ הָאבּ אֵייךְ גֶעבֶּענְטְשְׁט דָס אִיז מַיין בְּרָכָה (אֲבָל הוּא יְבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם) אָבֶּער הקב"ה

רש"י

(י) והנכם היום ככוכבי השמים. וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא לא היו אלא ס׳ רבוא מהו והנכם היום הנכם משולים כיום ע קיימים לעולם כחמה וכלבנה פ וככוכבים: (יא) יוסף עליכם ככם אלף פעמים. מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם אלא אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכתנו כבר הבטיח הקב"ה את אברהם (בראשית יג) אשר אם יוכל איש למנות וגו׳ אמר להם זו משלי היא צ אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם:

שפתי חכמים

לשפוט נאמר קודם מקרא דויחכם מכל אדם וא"כ כשאמר כי מי יוכל לשפוט עדיין לא היה חכם די"ל דסופו מוכיח על תחלתו והואיל ונחכם כל כך בסוף בתכלית החכמה ודאי שגם בתחלה היה חכם ויכול לדון ע"ד בלב נכון תבות חכמה: ע ר"ל כיום כמו כהיום: פ דהיינו כהיום אע"פ שאין לבנה וכוכבים שולטים ביום מ"מ כיון דאין נקרא יום אלא כשלילו עמו כדכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד א"כ אתי שפיר מה שנקט בקרא כהיום. בשם מהרי"ן. והא דכתיב בקרא לרוב פי׳ שיהא עוד זמן שתהיו כמותם גם לרוב אבל עכשיו אתם קיימים כיום דהיינו כחמה וכלבנה וכוכבי השמים אבל לא לרוב. הרא"ם: צ ר"ל האלף פעמים משלי מברכה שלי אבל הקב"ה יברך אתכם יותר מאלף פעמים כאשר דבר לכם וא"ת כיון שהקב"ה הבטיחם לברכם אם יוכל וגו׳ למה אמר משה האלף פעמים משלי הן הא בכלל ברכת הקב"ה הן וי"ל לכך אמר משה זו משלי דהיינו האלף שכר ברכות. בשם מהרי"ן. ועי"ל זו משלי כלומר הברכות שלי

פירוש לתורת אלהים

לָבַדִּי אִיךְ אַלֵיין קֶען אֵייךְ נִיט טְרָאגְן [עיין רמב"ן]: (י) יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אַייֶער גָאט הִרְבָּה אֶתְכֶם עֶר הָט גְמֶערְט אֵייךְ וְהִנְּכֶם הַיּוֹם אוּנ אִיר זֶענְט הַיינְט כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרוֹב אַזוֹ פִיל וִוי דִי שְׁטֶערְן פוּן הִימֶל [עיין רמב"ן]: (יא) יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם דֶר גָאט פוּן אֵייעֶרֶע עֶלְטֶערְן יוֹסֵף עֲלֵיכֶם זָאל אוֹיף אֵייךְ מֶערְן כָּכֶם אַזוֹ וִויא אִיר זַייט אֶלֶף פְּעָמִים טוֹזִינְט מָאל אַזוֹ פִיל וִיבָרֵךְ אוּנ עֶר זָאל אֵייךְ בֶּענְטְשְׁן כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִוי עֶר הָט גֶרֶעט צוּ אֵייךְ [ע׳ רמב"ן]:

משלים על התורה

(יא) יוֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים. לְמָשָׁל אַמֶלֶךְ אִיז אַמָאל גֶעגַאנְגֶען אִין וַואלְד שִׁיסְן חַיּוֹת וְעוֹפוֹת, הָט עֶר גִיזֶעהְן פוּן וַוייטְן גֵייט אַהֶערְשׁ, דֶער מֶלֶךְ הָט גֶעשָׁאסְן אִין הֶערְשׁ אוּנ הָט נִיט גֶעטְרָאפְן, דֶער הֶערְשׁ אִיז דֶערְשְׁרָאקְן גֶעוָוארְן אוּנ הָאט אָנְגֶעהוֹיבְּן לוֹיפְן דֶר מֶלֶךְ אִיז גֶעלָאפְן נָאךְ אִים, דֶער הֶערְשׁ אִיז גֶעלָאפְן אִין קְרוּמֶע וֶועגְן צְוִוישְׁן פִיל בֵּוימֶר, עֶר זָאל רֶעטְטִין זַיין לֶעבְּן בִּיז עֶר אִיז גֶעקוּמֶן צְוִוישְׁן גֶעדִיכְטֶע בֵּוימֶער אוּנ הָאט זִיךְ בֶּעהַאלְטְן אוּנ דֶר מֶלֶךְ הָט אִים נִיט גֶעקֶענְט גֶעפִינֶען דֶערְוֵוייל אִיז דֶר מֶלֶךְ גֶעוָוארְן פַארְמַאטֶערְט. עֶר הָט גִיזֶעהְן אוֹיף זַיין זֵייגֶר עֶס אִיז נָאנְט צוּ נַאכְט, עֶר הֵייבְּט־אָן גֵיין צוּרִיק, עֶר וֵוייס נִיט דִי וֶועג, עֶר הָט זִיךְ גֶעזֶעצְט אָפּ־רוּהֶען, דֶערְוֵוייל הָט עֶר גִיזֶעהְן אַבֶּעטְלֶער גֵייט, דֶר מֶלֶךְ הָט אִים גֶערוּפְן אוּנ בֶּעט בַּיי אִים עֶר זָאל אִים אַרוֹיסְפִירְן פוּן וַואלְד אוּנ זָאל גֵיין מִיט אִים צוּ זַיין הַיים, דֶר בֶּעטְלֶער אִיז גֶעוֶוען אַקְלוּגֶער אוּנ זָאגְט צוּם מֶלֶךְ וָוס וֶועסְטוּ מִיר גֶעבְּן אַז אִיךְ וֶועל דִיךְ בְּרֵיינְגֶען צוּ דִיר אַהֵיים, הָט דֶר מֶלֶךְ גֶעזָאגְט וָוס דוּ וֶועסְט וֶועלְן וֶועל אִיךְ דִיר גֶעבְּן, אִיךְ שְׁוֶוער צוּ דִיר אִיךְ וֶועל מַיין וָוארְט הַאלְטְן, דֶר בֶּעטְלֶער הָט גֶעבְּרַאכְט דֶעם מֶלֶךְ אַהֵיים, דֶר מֶלֶךְ זָאגְט צוּם בֶּעטְלֶער, וָוס זָאל אִיךְ דִיר גֶעבְּן, זָאגְט דֶר בֶּעטְלֶער וִוי פִיל זֶעק אִיךְ וֶועל דִיר בְּרֵיינְגֶען צוּ יֶעדֶער צֵייט זָאל מֶען אִין דִי זֶעק אַרֵיינְלֵייגְן פוּהל לֵיינְוָואנְד, עֶר הָט גֶעטְרָאגְן אוֹיף זִיךְ דְרַיי זֶעק הָט מֶען אִין זֵיי אַרֵיינְגֶעלֵייגְט פוּהל לֵיינְוָואנְד, דִי שְׂרָים וָוס זֶענֶען דָארְטְן גֶעשְׁטַאנֶען הָאבְּן גֶעלַאכְט פוּן אִים, עֶר אִיז אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען אוּנ הָט דִי בְּגָדִים לַאבְּן, דֶר

בעטלער

כְּמָא דִי מַלִּיל לְכוֹן:
יב אֶכְדֵּין אֱסוֹבַר בִּלְחוֹדִי
טָרְחֲכוֹן וְעִסְקֵיכוֹן
וְדִינְכוֹן: יג הָבוּ לְכוֹן
גֻּבְרִין חַכִּימִין וְסוּכְלְתָנִין

אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: שני יב אֵיכָה
אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם
וְרִיבְכֶם: יג הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים

תו"א ומשאכם סנהדרין לט: הבו לכם עירובין ק נדרים י:

רש"י

(יב) איכה אשא לבדי. אם אומר לקבל שכר לא אוכל ק זו היא שאמרתי (ס"א שאמרנו) לכם לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקדוש ברוך הוא: טרחכם. מלמד שהיו ישראל טרחנין היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסיף אני עליכם דיינים: ומשאכם. מלמד שהיו (סנהדרין לט) אפיקורסין ר הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת שמא אינו שפוי בתוך ביתו איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת מה אתם סבורים יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות (ס"א מלות ומחשבות): וריבכם. מלמד שהיו רוגנים: (יג) הבו לכם. הזמינו ש עצמכם לדבר: אנשים. וכי תעלה על דעתך נשים מה תלמוד לומר אנשים

בית יהודא

וועט איך בענטשן ווי ער האט גירעט צו אברהם פון אייערטוועגן: (יב) ואיכה אשא לבדי. זאגט רש"י משה האט געזאגט (אם אומר לקבל שכר) אפילו איך וועל זאגן הקב"ה וועט מיר באצאלן פר מיין ארבעט (לא אוכל) קען איך דם ניט טאן (זו היא שאמרתי לכם) דם וום איך האב צו אייך געזאגט ולא מעצמי אני אומר לכם) זאג איך ניט צו אייך פון זיך אליין (אלא מפי הקב"ה) נאר הקב"ה הט מיר געבאטן איך זאל דאס צו אייך זאגען והקב"ה האט מיר געבאטן איך זאל ניט טראגן אליין אייער משא נאר איך זאל געמן צו מיר זיבעציג מענטשן אונ דיינים: (טרחכם). זאגט רש"י (מלמד שהיו ישראל טרחנין) דר פסוק לערונט אונז די יודין פלעגן פיל מטריח זיין צו משה אונ זייערע דיינים (היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין) ווען צוויי מענטשן ראובן אונ שמעון זענן געקומען צו אדין תורה פר משה אונ ראובן הט גיזעהן שמעון וועט געווינען די דין תורה (אומר יש לי עדים להביא) האט ראובן געזאגט צום דיין ער זאל נאך ניט פסקנען דעם דין ווארום איך האב עדות אונ וועל זיי ברענגען צו בית דין (יש לי ראיות להביא) איך האב צוברענגן בעווייזונגן אז איך בין גערעכט (מוסיף אני עליכם דיינים) איך וועל געבען צו אייך נאך דיינים: (ומשאכם). זאגט רש"י (מלמד) דער פסוק לערונט אונז (שהיו אפיקורסים) זיי זענן געוועזן אפיקורסים (הקדים משה לצאת) אוב משה איז אמאל ארויסגעגאנגען פון זיין שטוב פריה (אמרו) האבען די יודין געזאגט (מה ראה בן עמרם לצאת) פר וואס איז בן עמרם (משה) היינט ארויסגעגאנגען אזוי פריה פון זיין שטוב (שמא אינו שפוי בתוך ביתו) טאמער איז ער ניט רוהיג ביי זיך אין שטוב וגעוויס הט ער זיך געקריגט מיט זיין ווייב אונ קינדער, איז ער אוועקגעגאנגען פון זיין שטוב) (איחר לצאת) אויב משה איז שפעט ארויסגעגאנגען פון זיין שטוב (אמרו) האבן די יודין געזאגט (מה ראה בן עמרם שלא לצאת) פאר וואס איז בן עמרם (משה) אזוי שפעט ארויסגעגאנגען פון זיין שטוב (מה אתם סבורים) וום מיינט איר משה זיצט ליידיג אין שטוב (יושב ויועץ עליכם עצות רעות) ער זיצט אין שטוב אונ טראכט וועגען אייך שלעכטע עצות (וחושב עליכם מחשבות והשבונות) אונ ער טראכט וועגען אייך שלעכטע טראכטונגען אונ רעכענונגס: (וריבכם). זאגט רש"י (מלמד שהיו רוגנים) דר פסוק לערונט אונז זיי זענן געווען קריגר, זיי האבן שטענדיג געקריגט איינער מיט דעם אנדערען: (יג) והבו לכם. משה הט געזאגט צו די יודין (הזמינו עצמכם לדבר) איר זאלט אייך פארברייטן צו דר זאך. איר זאלט נעמען פון אייך אנשים, מענער, פרעגט רש"י (וכי תעלה על דעתך נשים) ווען משה וואלט ניט זאגן אנשים (מענער) וואלטען מיר דען מיינען מען זאל נעמען נשים (ווייבער) זאלן זיין דיינים (מה תלמוד לומר אנשים) צו וום הט משה געדארפט זאגן מען זאל נעמען אנשים, מענער, נאר מען מיינט ניט אנשים, מענער, נאר

שפתי חכמים

פס כלא תנאי אבל הברכות של הקב"ה הם על תנאי אם תקיימו המצות והתורה: ק כלומר אפילו אם יש בדעתי לשאת אתכם כדי לקבל שכר לא אוכל דאל"כ למה אמר איכה אשא וגו' והלא כבר אמר לא אוכל וגו' מפני העונש וכו': ר ר"ל מורדים ושתי מלות הן אפיק רסן ר"ל הרסן מופק מהם שהולכין בלא רסן לכך הם ממרים כמו הסוס שהולך בלא רסן: ש שכל הבה לי הזמנה והכנה לדבר הוא

פירוש לתורת אלהים

(יב) איכה אשא לבדי וויא קען איך אליין פאר טראגען טרחכם אייער בעמיהונג ומשאכם אונ אייער בעלעסטיגונג וריבכם אונ אייער קריג [ע' רש"י]: (יג) הבו לכם גרייט אייך אן אנשים מאנר פרומע חכמים קלוגע ונבונים אונ פאר שטענדיגע וידועים לשבטיכם אונ די וום זענען בקענט צו אייערע שבטים [עיין רש"י]

משלים על התורה

בעטלער איז געקומען צו זיך אהיים אונ פון די ליינוואנד הט ער אויפגעגייט צעהן זעק, אונ ער הט גענומען די דרייצען זעק אונ איז געקומען צום מלך מען זאל ארייןליינן ליינוואנד אין די דרייצעהן זעק, מען הט אים גיגעבן די דרייצעהן זעק פוהל מיט ליינוואנד, דר בעטלער הט פון די ליינוואנד אוך געמאכט פופציג זעק אונ איז געקומען צום מלך מען זאל אים געבן פופציג זעק מיט ליינוואנד, אונ אזוי הט ער געטאן ווייטר ביז עס איז געווארן אגרויסר פארמעגן, משה רבינו הט אויך אזוי געזאגט צו די יודין יוסף ה' עליכם ככם, הקב"ה זאל שטענדיג מערן אויף אייך "ווי פיל איר וועט זיין" נאך אמאל אזו פיל, ביז טוזענד מאל. דהיינו איר זייט היינט ששים רבוא זעכציג רבוא) זעקס מאל הונדערט טוזענד, זאל אייך הקב"ה בענטשן מיט נאך אמאל אזוי פיל, וועט איר זיין הונדערט צוואנציג רבוא, נאכדעם ווען הקב"ה וועט אייך נאך אמאהל בענטשן, וועט ער אייך אוך בענטשן איר זאלט זיין נאך אמאל אזוי פיל, וועט איר זיין צוויי הונדערט פערציג רבוא, אונ נאך אמאל אזוי פיל וועט איר זיין פיר הונדערט אכטציג רבוא, יעדער מאהל טאפיל ווי פיל איר וועט זיין ביי דיא ברכה, אונ אזוי זאלט איר געבענטשט ווערען טויזענד מאהל, דם איז שווער צו ציילן אונ זייער פיל:

ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: יד ותענו אתי ותאמרו

ומדען לשבטיכון ואמנינון רישין עליכון: יד ואתיבתון יתי ואמרתון

בעל הטורים

אתכם יברך כל כשר,שם קדשו שיאמרו ברוך שקיים הבטחתו: (יג) ואשמם. כתיב חסר יו"ד לומר לך י"פ הוזהרו על הדינין כתורה. ד"א ואשמם חסר

בית יהודא

אנשים מיינט מען, צדיקים: (חכמים) מיינט מען (כסופים) גלויבטיגע מענטשן, מיט גוטע מדות: (ונבונים) מיינט מען (מבינים דבר מתוך דבר) מענטשן וואס פארשטייען פון איין זאך פיל זאכן (זהו ששאל אריוס את רבי יוסף) דאס איז וואס אריוס האט געפרעגט ביי רבי יוסף (מה בין חכמים לנבונים) וואס איז דער חילוק צווישן חכמים און נבונים, וואס הייסט חכם און וואס הייסט נבון (חכם דומה לשולחני עשיר) דער חכם איז גלייך צו א רייכן מענטש וואס זיין געשעפט איז ער טאהשט און ער פארבייטו געלט (כשמביאין לו דינרין לראות רואה) אויב מען ברענגט צו אים געלט ער זאל זעהן אויב זיי זענען גוט זעהט ער און טאהשט ופארבייטו און פארדינט (וכשאין מביאין לו) און אז מען ברענגט ניט צו אים געלט צום טאהשען ובייטן (יושב ותוהא) זיצט ער און טראכט און טוט גאר ניט, דער חכם איז אויך אזו, אז מען זאגט צו אים א חכמה הערט ער און פארשטייט, אבער אז מען קומט ניט צו אים דערציילן א חכמה, זוכט ער ניט צו זויכען חכמה (נבון דומה לשולחני תגר) א נבון איז גלייך צו א סוחר וואס האנדילט און טאהשט ופארבייטו געלט אויך (כשמביאין לו מעות לראות רואה) אויב מען ברענגט צו אים געלט ער זאל זעהן אויב זיי זענען גוט און זאל זיי טאהשען ובייטען זעהט ער און טאהשט ופארבייט (וכשאין מביאין לו) און אז מען ברענגט ניט צו אים געלט צום טאהשען וצום פארבייטן (הוא מחזר ומביא משלו) זוכט ער צוגעפינען א האנדיל און נעמט פון זיין געלט און האנדילט מיט זייא, דער נבון טוט אויך אזו, אז מען קומט צו אים און מען דערציילט אים א חכמה, הערט ער, און מען דערציילט אים ניט א חכמה מאטערט ער אליין זיין שכל ער זאל אויסטראכטען א חכמה ודר כלל חכם הייסט, אז מען זאגט אים א חכמה, פארשטייט ער וואס מען זאגט צו אים, נבון הייסט ער פארשטייט פון זיך אליין אויס צו טראכטען א חכמה, נאך האט משה געזאגט צו די יודין איר זאלט נעמען אזעלכע מענטשען (וידועים לשבטיכם) וואס זענען בעוואוסט צוא אייערע שבטים (שהם ניכרים לכם) וואס זייא זענען באקענט צו אייך, איר קענט זייא (שאם בא לפני מעוטף בטליתו) אוב איינער וועט קומן צו מיר איינגעטאן אין אשיינע קלייד (איני יודע מי הוא) וויים איך ניט ווער ער איז ומאיזה שבט הוא) און וויים ניט פון וועלכען שבט ער איז (ואם הגון הוא) אוב ער איז ווערט צוא זיין א דיין (אבל אתם מכירים בו) אבער איר קענט אים (שאתם גדלתם אותו) ווארום איר האט אים גרוס געמאכט וצווישן אייך איז ער געבארן געווארען און אויפגעוואקסען דריבער קענט איר אים (לכך נאמר וידועים לשבטיכם) דריבר זאגט דר פסוק משה האט געזאגט צו די יודין איר זאלט געמען צו זיין דיינים אזעלכע מענטשן וואס זענען בעוואוסט צו אייערע שבטים: ואשימם בראשיכם) איך וועל זיי מאכען (ראשים ומכובדים עליכם) זיי זאלן זיין אויף אייך אלצטע און איר זאלט זיי געבן כבוד (שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה) איר זאלט זיי געבן כבוד און איר זאלט מורא האבען פאר זייא ופאר זייער הויליגקייט ואשמם חסר יוד, אין דעם ווארט ואשמם פעלט איוד איז גלייך ווי עס וואלט געשטאנען ואשמם, זייער שולד (למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם) דער שטראף פון די עבירות וואס די יודין טוהען וועט זיין אויף די קעפ פון זייערע דיינים (שהיה להם למחות) די דיינים האבן געדארפט ניט לאזען זינדיגען (ולכוון אותם בדרך ישרה) די דיינים האבען געדארפט פירען די יודין אין גלייכן וועג זיי זאלן טאן ווי די תורה האט געבאטן: (יד) ותענו אותי וגו'.

משה האט געזאגט צו די יודין (חלטתם את הדבר להנאתכם) איר האט איינגעווילגט צו די זאך צו אייער טובה וועגען איר האט געמיינט דאס וועט זיין אייער טובהו (היה לכם להשיב) איר האט צו מיר געדארפט ענטפערען (רבינו משה) אונזר רבי משה (ממי נאה ללמוד) פון וועמען איז שענער צו לערנען (ממך או מתלמידך) פון דיר אדער פון דיין תלמיד (לא ממך) איז דען ניט שענער און בעסער צו לערנען פון דיר? (שנצטערת עליה) ווארום דו האסט דיך פיל מצער געווען

רש"י

ת לדיקים: חכמים. א כסופים: ונבונים. מבינים דבר מתוך דבר זו היא ששאל אריוס את רבי יוסי מה בין חכמים לנבונים חכם דומה לשולחני עשיר כשמביאין לו דינרין לראות רואה וכשאין מביאין לו יושב ותוהא נבון דומה לשולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין לו הוא ב מחזר ומביא משלו: וידועים לשבטיכם. שהם ניכרים לכם שאם בא לפני מעוטף ג בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא אבל אתם מכירין בו שאתם גדלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם: בראשיכם. ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה: ואשמם. חסר יו"ד (סנהדרין שם) למד ד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה: (יד) ותענו אותי וגו'. ה חלטתם את הדבר להנאתכם היה לכם להשיב רבינו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך (ספרי) לא ממך שנצטערת

שפתי חכמים

פי' תנו עלה או עוד לדבר זה. הרא"ם: ת והא דלא פירש רש"י זה לעיל גבי הבא לך י"ל דק"ל טפי הכא מהתם משום דתכן כל הכשר להעיד כשר לדון ונשים הואיל ופסולין להעיד פסולין לדון א"כ הנשים ל"ל: א מל' חמוד כלו' שהעולם חומדין להם שאינם מגמגמין בלשונם וגם אינם מאריכין בדבריהם. ועי"ל כסופים ל' כושה כלומר שבושים ממעשיהם הרעים ואם הם רוצים לעשות איזה מעשה מתחלה רואים מה הוא התכלית כדי שלא יתביישו מאותו מעשה שיעשו וזה נקרא חכם ע"ד החכם עיניו בראשו והוא שאמרו אל תהי רשע בפני עצמך: ב ר"ל שנושא ונותן כפרקמטיא: ג כדרך הדיינים: ד לשון אשמה ואשפ"י שהל"ל ואשמכם בראשיכם לפי שכל הפרשה היא לנוכח אף עפ"כ אין משיבין על הדרש. הרא"ם. והא דמהפך רש"י ומפי' בראשיכם קודם ואשימם משום דלפי סדר המקרא משמע להיפך ומפי' רש"י דמשמע אשמת הדיינים הוא על ראשיכם דהיינו ישראל דהל"כ הל"ל ואשמם כראשם לכן הוכרח רש"י לפרש בתחלה מלת בראשיכם שתהיו נוהגים בהם כבוד ואח"כ מפרש מלת ואשמם והוא סוגיית רש"י כמ"ש והשתא אתי שפיר: ה רצונו לתרץ הא כל הדברים שדיבר משה לישראל דברי תוכחות הם היאך אמר להם ותענו אותי ותאמרו טוב הדבר וגו' ואמר אדרבה הא מספר שבחן שהרי עשו כאשר צוה להם

פירוש לתורת אלהים

ואשימם איך וועל זיי מאכען אלצטע איבר אייך [ע' רש"י]: (יד) ותענו אותי און איר האט מיר געענטפערט ותאמרו און איר האט געזאגט טוב הדבר אשר דברת לעשות דיא זאך וואס דוא האסט גערעדט צוא מאכען

אלטצטע

טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת׃
טו וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים
חֲכָמִים וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים
עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת
וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים

אונקלוס

תַּקִּין פִּתְגָמָא דִי מַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃ טו וּדְבָרִית יָת רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וּמַדְּעָן וּמַנֵּתִי יָתְהוֹן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מָאוָתָא וְרַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרְיָתָא וְסָרְכִין

תו"א ואקח את ראשי עירובין סה סנהדרין כ:

בעל הטורים

לומר לך כי האשם הוא בראשים בשביל שיש בידם למחות ואינם מוחים: (טו) ואתן אותם ראשים. אותם מלא וי"ו לומר לך שהיה בהם ו' מדות שמנו בפ' הנחנקין איזה הוא בן עוה"ב כל מי שהוא שפל ברך ענותן שייף ועייל שייף ונפיק גריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה: שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים ושרי עשרות. ד"פ שרי כנגד ד' דגלים: ושוטרים לשבטיכם ותלוה. רמז למקל ורצועה שלום

רש"י

ו עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה אם אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים: לעשות. אם הייתי מתעצל אתם אומרים עשה מהרה: (טו) ואקח את ראשי שבטיכם. משכתים בדברים ז אשריכם על מי באתם להתמנות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים ורעים חלק ונחלה וכל ל' חיבה: אנשים חכמים וידועים. אבל נבונים לא מצאתי (ספרי) זו אחת משבע מדות ח שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלשה אנשים לדיקים חכמים וידועים (עיין בחזקוני): ראשים עליכם. שתנהגו בהם כבוד ראשים במקח ראשים בממכר ראשים במשא ומתן נכנס (מביתו לב"ה) ט אחרון ויוצא ראשון: שרי אלפים. (סנהדרין יח) אחד ממונה על אלף: שרי מאות. אחד ממונה על מאה: ושוטרים. מניתי עליכם י לשבטיכם אלו הכופתין

בית יהודא

וועגן די תּוֹרָה ודו הָאסְט פֶערְצִיג טֶעג נִיט גֶעגֶעסְן נִיט גֶעטְרוּנְקְן וועגן די תּוֹרָה לֶערנֶען (אֶלָּא יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם) נָאר אִיךְ וֵויים ווָס אִיר טְרַאכְט, אִיךְ וֵויים פַר ווָס אִיר ווִילְט נִיט אִיךְ זָאל זַיין אַייעֶר דַיָּין (הֱיִיתֶם אוֹמְרִים) ווייל אִיר זָאגְט (עַכְשָׁיו יִתְמַנּוּ עָלֵינוּ דַיָּינִים הַרְבֵּה) אִיצְט וֶועט אוֹיפְגֶענוּמֶן ווערן אוֹיף אוּנְז פִיל דַיָּינִים (אִם אֵין מַכִּירֵנוּ) אוּב דֶר דַיָּין וֶועט נִיט ווֶעלֶן אוּנְז דֶערְקֶענֶען צוּ גֶערֶעכְט מַאכֶן (אָנוּ מְבִיאִין לוֹ דוֹרוֹן) ווֶעלֶן מִיר אִים בְּרֵיינְגֶען אַמַּתָּנָה (וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָּנִים) וֶועט עֶר קֶערֶן זַיין פָּנִים צוּ אוּנְז, עֶר זָאל אוּנְז אַלֶע מָאל גֶערֶעכְט מַאכֶן: (לַעֲשׂוֹת) . משֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ די יוּדִין (אִם הָיִיתִי מִתְעַצֵּל) אַז אִיךְ הָאבּ מִיךְ גֶעפוּלְט וּנִיט גֶעאַייְלְט צוּ מַאכֶן די דַיָּנִים (אַתֶּם אוֹמְרִים עֲשֵׂה מְהֵרָה) הָט אִיר גֶעזָאגְט צוּ מִיר אִיךְ זָאל גֶעשְׁווִינְט מַאכֶן די דַיָּנִים: (טו) וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם) . אִיךְ הָאבּ גֶענוּמֶן די אֶלְצְטֶע פוּן אַייעֶרֶע שְׁבָטִים (מְשַׁכְתִּים בִּדְבָרִים) אִיךְ הָאבּ זֵיי

גֶעצוֹיגֶען מִיט גוּטֶע רֵייד, אִיךְ הָאבּ גֶעזָאגְט צוּ זֵיי (אַשְׁרֵיכֶם) וואוֹל צוּא אַייךְ (עַל מִי אַתֶּם בָּאתֶם לְהִתְמַנּוֹת) אוֹיף וֶועמֶען קוּמְט אִיר ווֶערֶען אֶלְצְטֶע (עַל בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב) אוֹיף די קִינְדֶר פוּן אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב (עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ אַחִים וְרֵעִים) אוֹיף אַזֶעלְכֶע מֶענְטְשֶׁן ווָאס הקב"ה רוּפְט זֵיי בְּרִידֶער, פְרַיינְד (חֵלֶק וְנַחֲלָה) מַיין טֵייל, מַיין יְרוּשָׁה ווָס אִיךְ הָאבּ זֵיי גֶעיַרְשֶׁנְט פוּן דיא אָבוֹת) (וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה) אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע לִיבֶּע ווֶערְטֶער, די אַלְטֶע זֶענֶען גֶעוֶוען (אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידוּעִים) קְלוּגֶע מֶענְטְשֶׁען אוּנ בֶּעוואוּסְטֶע פַר צַדִּיקִים (אֲבָל נְבוֹנִים לֹא מָצָאתִי) אָבֶּר פַארְשְׁטֶענְדִיגֶע מֶענְטְשֶׁן הָאבּ אִיךְ נִיט גֶעפוּנֶען (זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יִתְרוֹ לְמשֶׁה) נְבוֹנִים זֶענֶען אֵיינֶע פוּן די זִיבֶּען מִדּוֹת ווָס יִתְרוֹ הָט גֶעזָאגְט צוּ משֶׁה (וְלֹא מָצָא אֶלָּא שְׁלשָׁה) אוּנ משֶׁה הָאט נָאר גֶעפוּנֶען מֶענְטְשֶׁן מִיט דְרַייא מִדּוֹת צַדִּיקִים חֲכָמִים יְדוּעִים: וְרָאשִׁים עֲלֵיכֶם) . זֵיי ווֶעלֶן זַיין אֶלְצְטֶע אוֹיף אַייךְ (שֶׁתִּנְהֲגוּ בָּהֶם כָּבוֹד) אִיר זָאלְט זֵיי גֶעבֶּן כָּבוֹד (רָאשִׁים בְּמֶקַח) זֵיי זָאלֶען זַיין די אֶלְצְטֶע צוּם קִיפֶן (רָאשִׁים בְּמִמְכָּר) דיא אֶלְצְטֶע צוּם פַארְקוֹיפֶן (רָאשִׁים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן) די אֶלְצְטֶע צוּם הַאנְדִיל (נִכְנַס אַחֲרוֹן) עֶר זָאל קוּמֶן אִין שׁוּהְל נָאדֶר צוּ אֵיין פַאר־זַאמְלוּנְג) דֶר לֶעצְטֶער, אַלֶע זָאלֶען ווַארְטֶען אוֹיף אִים (וְיוֹצֵא רִאשׁוֹן) אוּנ עֶר זָאל אַרוֹסְגֵיין דֶער עֶרְשְׁטֶער, ווֶעלֶן אַלֶע אוֹיפְשְׁטֵיין פַר אִים: וְשָׂרֵי אֲלָפִים) . מֵיינְט מֶען (אֶחָד מְמוּנֶּה עַל אֶלֶף) אֵיינֶר אִיז אַ אֶלְצְטֶר אוֹיף טוֹזֶענְד: וְשָׂרֵי מֵאוֹת) . מֵיינְט מֶען (אֶחָד מְמוּנֶּה עַל מֵאָה) אֵיינֶער אִיז אַ אֶלְצְטֶער אוֹיף הוּנְדֶערְט: וְשׁוֹטְרִים) . (מִנִּיתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם) משֶׁה הָאט גֶעזָאגְט צוּ די יוּדִין אִיךְ הָאבּ אוֹיפְגֶענוּמֶען אוֹיף אַייךְ שׁוֹטְרִים, יֶעדֶר שֵׁבֶט הָט בֶּעזוּנְדֶערֶע שׁוֹטְרִים (אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין בִּרְצוּעָה עַל פִּי הַדַּיָּינִים) שׁוֹטְרִים זֶענֶען די מֶענְטְשֶׁן ווָס

שפתי חכמים

משה. ועז"פ חלטתם וכו' ר"ל בשביל הנאה עשיתם. חלטתם לשון חלוטין: ו ר"ל על התורה: ז כי כל לקיחה שאינה לקנין מפורשת מלשון משיכת דברים וככר נתבאר זה בכ"מ: ח ד' כתובים כאן אנשים דהיינו לדיקים. חכמים. נבונים. וידועים. ובפ' יתרו כתיב עוד ג' יראי אלהים. אנשי אמת. שונאי בלע. ומשה לא מלא אלא לדיקים חכמים וידועים. ואע"פ שד' הכתובים כאן אינן כתובין בפ' יתרו מ"מ ל"ל דגם יתרו אמר למשה כן דאל"כ למה עבר משה על דבריו של יתרו. והרא"ם מונה ד' בפרשת יתרו אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בלע וג' האמורים כאן חכמים ונבונים וידועים ול"ל דלדיקים לא קחשיב דהיינו יראי אלהים דבפ' יתרו והכל אחד: ט כדי שהכל עומדים לפניהם ואז כבודם מרובה וכשיולאין מב"ה הן יולאין ראשון קודם שילא אדם אחר ואז לריכין הכל לעמוד מפניהם. רא"ם. וי"מ איפכא נכנס אחרון מבית הכנסת או מבית המדרש לביתו וזו מענותנותו של משה כדי שלא יטריחו הקהל לעמוד מפניהם ויולא ראשון מביתו לב"ה או לבית המדרש קודם שבא אדם לב"ה או לבית המדרש כדי שלא יעמדו מפניהם: י מלת מניתי שנקט רש"י כאן

פירוש לתורת אלהים

אֶלְטְצְטֶע אוֹיף אוּנְז אִיז גוּט אַזוֹי [עיין רש"י]: (טו) וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶענוּמֶען די גְרֶעסְטֶע מֶענְטְשֶׁען פוּן אַייעֶרֶע שְׁבָטִים [עיין רש"י] אֲנָשִׁים מֶאנֶער חֲכָמִים קְלוּגֶע וּנְבוֹנִים פַאר שְׁטֶענְדִיגֶע וִידוּעִים אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶוועֶן בֶּעוואוּסְטֶע וָאֶתֵּן אוּנ אִיךְ הָאבּ זֵיי גֶמַאכְט רָאשִׁים אֶלְצְטֶע אִיבֶּר אַייךְ [עיין רש"י] שָׂרֵי אֲלָפִים הַארֶן פוּן טוֹיזֶנְטֶר וְשָׂרֵי מֵאוֹת הַארֶען פוּן הוּנְדֶרְטֶר וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים הַארֶן פוּן פוּפְצִיגֶר וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת

לשבטיכם: טז ואצוה את־שפטיכם בעת ההוא לאמר שמע בין־אחיכם ושפטתם צדק בין־איש ובין־אחיו

לשבטיכון: טז ופקדית ית דיניכון בעדנא ההיא למימר שמעו בין אחיכון ותדונון קושטא בין גברא ובין אחוהי

תו"א ואצוה את סנהדרין ז: ושפטתם צדק יבמות עו סנהדרין ז:

בעל הטורים

אותם שיסבלו מן השוטרים שירדו אותם במקל ורצועה: (טז) ואצוה את שופטיכם בעת ההוא. כל דיין ודיין בדורו כמשה בדורו וזה הוא את שופטיכם בעת ההוא ביפתח ט: ואצוה את שופטיכם בעת. ר"ת ואשב לומר לך שצריך שישב הדיין: ואצוה את שופטיכם בעת ההוא

בית יהודא

בינדן אונ שלאגן מיט ארימען ואלעדערנעם פאס) וועמען בית דין הייסט מען זאל אים בינדן אונ שלאגען: (טז) ואצוה את שפטיכם). משה זאגט צו די יודין (אמרתי להם הוו מתונים בדין) איך האב געזאגט צו די שופטים איר זאלט זיין געווארט ביי א משפט ואם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש) אויב עס איז געקומען צו אדיין אדין תורה, איין מאל, אונ ער ווייס שון דעם דין פון די דין תורה ווער עס איז גערעכט נאכדעם איז געקומען נאך אמאל אזו אדין תורה, אונ אדריטן מאל אזו אדין תורה ואל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה) זאלסטו ניט זאגן אז אדין תורה איז געוועזן ביי מיר עטליכע מאל אונ איך ווייס שון דעם דין, אונ איך קען באלד זאגן ווער עס איז גערעכט אונ ווער עס איז ניט גערעכט, איך דארף גאר ניט קלערן וועגן דעם דין, טאר מען ניט אזו זאגן (אלא הוו נושאים ונותנים בו) נאר צו יעדער מאל זאל די דין תורה זיין ביי אייך ווי אנייע דין תורה, אונ איר זאלט אין די דין תורה גוט קלערן צוא וויסען ווער עס איז גערעכט אונ ווער עס איז אומגערעכט: ובעת ההיא). משה הט געזאגט (משנתמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר) ווען איך האב אויפגענומען די מענטשען זיי זאלען זיין דיינים האב איך געזאגט צו זיי איצט איז ניט זויא עס איז געוועזן פריער (לשעבר הייתם ברשות עצמכם) פריער זייט איר געוועזן אין אייער אייגענעם ווילען איר הט געטאן וואס פר אייך איז גוט (עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור) איצט מוזט איר טאן אלץ וואס איז נייטיג פר די יודין, אפילו פר אייך איז דיא זאך ניט גוט: ושמע). (לשון הווה) שטענדיג זאלט איר הערן זייערע טענות (כמו) ווי עס שטייט (זכור שמור) אונ עס שטייט ניט זכור שמור, אז עס וואלט געשטאנען זכור שמור, וואלטען מיר מיינען מען זאל געדיינקען אונ היטען איין שבת, אז עס שטייט זכור שמור, מיינט מען איף אייביג זאלט איר געדיינקען אונ היטען שבת, דריבר שטייט דא שמוע אונ עס שטייט ניט שמע, צוא ווייזען אז אייביג דארף מען הערן די טענות פון די מענטשן וואס קומען צו אדין תורה: ובין גרו). זאגט רש"י (זה בעל דינו) גרו מיינט מען דער מענטש וואס מען מאנט אים, פר וואס רופט מען אים גרו (שאוגר עליו דברים) ווייל ער פארזאמעלט פיל רייד אונ טענות ער זאל ניט דארפען בצאהלען וואס מען מאנט אים (דבר אחר) נאך אפשט איז ובין גרו, גרו איז דער מיטש זיין איינוואנער (אף על עסקי דירה) ווען עס קומען צו אדין תורה אבעל הבית מיט זיין איינוואהנער (בין חלוקת

רש"י

והמכין ברצועה ע"פ הדיינין: (טז) ואצוה את שפטיכם. (ספרי) אמרתי להם הוו מתונים בדין אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים בו: בעת ההוא. (ספרי) משנמניתים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור: שמוע. ל' הווה אודנ"ט בלעז (הערענד) כמו זכור ושמור: ובין גרו. (ספרי) זה בעל דינו שאוגר עליו דברים (סנהדרין ז) ד"א ובין גרו אף על עסקי דירה בין

שפתי חכמים

ולא נקט לעיל רצונו לתרץ בזה דמקרא משמע ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים וכו' ושוטרים לשבטיכם משמע דגם הראשים יהיו שוטרים ועל זה פי' מניתי עליכם אבל הראשים לא יהיו שוטרים ומפרש והולך מנא ליה דראשים לא היו שוטרים דהרי שוטרים אלו הכופתין כו' פי' ע"פ הדיינים דהיינו ע"פ הראשים ש"מ דשוטרים לאו היינו ראשים: ב מדכתיב ואצוה את שופטיכם שופטים מאן דכר שמייהו דראשים הל"ל אלא למדרש אתי כאשר מצוותים על דבר המשפט להיות מתונים בדין. והרא"ם פירש דמשמע בין אחיכם מפיק ליה דמשמעותם לדק בין איש ובין גרו סגי אלא ללמד הוו מתונים בדין שתהיו שומעים בין אחיכם להבין דבריהם היטב שאם בא דין לפניך וכו': ל (נח"י) אם ללמוד ולירד לעומקה של הלכה או לישב בטל משא"כ עכשיו: ב ואחר הל"ף כאלו אמר תגורו וכן לא תגורו כמו לא תאגורו דהל"ל לשמעו מל' כבר כאורח דא"כ הוי"ו דגרו ל"ל אבל קשה לטעם זה שיהיה הסר אל"ף ל"פ ד"א ובין גרו וכו' גרו לשון דירה כמו גר כארץ הזאת

ליקוטי יהודא

(טז) שמע בין אחיכם, איר זאלט הערן וואס איז צווישן אייערע ברידער, איר זאלט גוט פארשטיין זייערע טענות, דער אור החיים שרייבט ווייל מיר געפינען ביי שלמה המלך ווען פאר אים זענען געקומען דיא צווי זונות, הט שלמה געהערט זייערע רייד, אונ האט זייערע רייד גוט בעקלערט אונ הט געטראפען צו פסקנען דעם אמת, וואראם יעדער מענטש טענת פריער די זאך וואס ביי אים איז דר עיקר, אז שלמה הט געהערט איין אשה זאגט מיין זוהן איז דר לעבעדיגער אונ דיין זוהן איז דר טויטער, הט ער געוואוסט ביי איר איז דר עיקר מען זאל איר געבן דם לעבעדיגע קינד ווייל ער איז איר קינד, אונ אז דם לעבעדיגע קינד איז אירע איז דאך דם טויטע קינד פון די אנדערע אשה, אונ אז דיא אנדערע האט נים געזאגט דאס לעבעדיגע קינד איז מיינע, ווי יענע אשה האט געזאגט, נאר זיא האט געזאגט פארקערט דיין זוהן איז דר טויטער, איז געווים איר עיקר טענה צו זאגען אז נים זיא הט דעם קינד געהרגת. אונ מען זאל איר געבן דאס לעבעדיגע קינד וויל זיא נאר נים וויל ער איז נים איר קינד, נאר ווייל זיא הט געזאגט דם טויטע קינד איז נים מיינע הט זיא נעזאגט דם לעבעדיגע קינד איז מיינע, וועהן מיר

פירוש לתורת אלהים

אונ הארן פון צעהנער ושוטרים אונ אלצטע וום זאלן אייך גייטין צו טאהן וום די ריכטער וועלן זאגען: (טז) ואצוה אונ איך האב גיבאטען אייערע ריכטער בעת ההוא אין דער זעלביגער צייט לאמר אזו צוא זאגען שמע בין אחיכם איהר זאלט הערען דיא קריג וואס איז צווישען אייערע ברידער, אונ איהר זאלט הערען זייערע טענות [עיין רש"י] ושפטתם צדק אונ איר זאלט משפטן מיט גרעכטיקייט בין איש צווישן איין יודען מיט דעם אנדערן ובין גרו

ווייל

וּבֵין גִּיּוֹרֵהּ: יז לָא תִשְׁתְּמוֹדְעוּן אַפִּין בְּדִינָא מִלֵּי זְעֵרָא כְּרַבָּא תִּשְׁמְעוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן

וּבֵין גֵּרוֹ: יז לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ

תו"א לא תכירו פנים במשפט סוטה מז סנהדרין ו: כקטן כגדול סנהדרין ח: לא תגורו סוטה מז סנהדרין ו ז ח:

בעל הטורים

לאמר. ס"ת כגי' תמתין בכל דיניך. שצריך שיהיו מתונין בדין: (יז) לא תכירו פנים במשפט. תגין על פ"א לומר פתח פיך לאלם: כקטן כגדול תשמעון. פירוש כקטן יהיו בעיניך בעוד שעומדים לפניך יהיו בעיניך שניהם כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך שניהם כגדולים פי' כצדיקים: תשמעון. ב' במסורה דין ואידך נביא אקים לך וגו' אליו תשמעון אע"פ שאני מלוה כקטן כגדול תשמעון אם בא לפניך דין

רש"י

הלוקת אחים אפי' בין ג תגור לכירים: (יז) לא תכירו פנים במשפט. (ספרי) זה הממונה להושיב הדיינין ם שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור אושיבנו דיין איש פלוני קרובי אושיבנו דיין בעיר והוא אינו בקי בדינין נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב מעלה אני על מי שמנהו כאילו הכיר פנים בדין: בקטן כגדול תשמעון. (סנהדרין ח) שיהא חביב עליך דין ע של פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך פ לא תסלקנו לאחרון. ד"א כקטן כגדול

בית יהודא

אַחִים) וְוען בְּרידֶר קוּמֶן צוּ אַדִין תּוֹרָה וֶועגֶן אַצוּטֵיילוּנְג פוּן אַירוּשָׁה (אֲפִילוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם) אֲפִילוּ עֶס קוּמְט אַדִין תּוֹרָה וֶועגֶן אַהֵייבֶען אָדֶער וֶועגֶן אַקוּימֶן, זָאלְט אִיר אוֹיךְ גוּט קְלֶערֶן דֶעם דִין אוּנ עֶרְלִיךְ פַּסְקֶנֶן: (יז) וְלֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט. זָאגְט רַשִׁ"י (זֶה הַמְמוּנֶּה לְהוֹשִׁיב הַדַּיָּינִים) דָם מֵיינְט מֶען דֶעם אָלְצְטֶן פוּן שְׁטָאט וָוס עֶר מַאכְט דִי דַיָּינִים (שֶׁלֹּא יֹאמַר) זָאל עֶר נִיט זָאגֶן (אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה) יֶענֶר מֶענְטְשׁ אִיז שֵׁיין (אוֹ גִבּוֹר) אָדֶר עֶר אִיז שְׁטַארְק, דְרִיבֶּר (אוֹשִׁיבֶנּוּ דַיָּין) וֶועל אִיךְ אִים מַאכֶן פַר אַדַיָּין, אָדֶר עֶר זָאגְט (אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי) יֶענֶר מֶענְטְשׁ אִיז מַיין קָרוֹב וּמַיין פְרַיינְד) (אוֹשִׁיבֶנּוּ דַיָּין בָּעִיר) אִיךְ וֶועל אִים מַאכֶען פַאר אַדַיָּין אִין שְׁטָאט (וְהוּא אֵינוֹ בָּקִי בְּדִינִין) אוּנ עֶר וֵוייס גָאר נִיט וִויא צוּ פַּסְקֶנֶן דִינִים (נִמְצָא מְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּיב) וֶועט עֶר בֶּעשׁוּלְדִיגֶען דֶעם גֶערֶעכְטֶען אוּנ וֶועט גֶערֶעכְט מַאכֶן דֶעם בֶּעשׁוּלְדִיגְטֶען, זָאגְט הקב"ה (מַעֲלֶה אֲנִי עַל מִי שֶׁמִּינָּהוּ כְּאִילּוּ הִכִּיר פָּנִים בַּדִּין) אִיךְ וֶועל רֶעכֶענֶען אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וָוס הָט אִים גֶעמַאכְט פַר אַדַיָּין גְלַייךְ וִוי עֶר אַלֵיין וָואלְט פַאלְשׁ גֶעפַּסְקֶנְט דֶעם דִין: וְכַקָּטֹן כַּגָּדוֹל תִּשְׁמָעוּן. מֶען מֵיינְט (שֶׁיְּהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנֶה) דִיא דִין תּוֹרָה פוּן אַפְּרוּטָה זָאל בַּיי דִי דַיָּינִים זַיין לִיבּ צוּ קְלֶערֶן וֶועגֶן אִיר אַזוֹ וִוי עֶס וָואלְט גֶעוֶוען אַדִין תּוֹרָה פוּן הוּנְדֶערְט מָאהל הוּנְדֶערְט רוּבּל (שֶׁאִם קָדַם וּבָא לְפָנֶיךָ לֹא תְּסַלְּקֶנּוּ לְאַחֲרוֹן) אוּנ אוֹיבּ פַאר דֶעם דַיָּין אִיז גֶעקוּמֶען אַקְלֵיינֶע דִין תּוֹרָה, אוֹיף אַפְּרוּטָה, אוּנ אֵיידֶר מֶען הָט אָנְגֶעהֵייבֶּן דִי קְלֵיינֶע דִין תּוֹרָה אִיז בַּאלְד גֶעקוּמֶען אַגְרוֹסֶע דִין תּוֹרָה אוֹיף פִיל גֶעלְט, זָאלְסְטוּ נִיט זָאגֶען פְרִיעֶר וֶועל אִיךְ הֶערֶן אוּנ פַּסְקֶנֶן דִי גְרוֹסֶע דִין תּוֹרָה, נָאכְדֶעם וֶועל אִיךְ הֶערֶן אוּנ פַּסְקֶנֶן דִי קְלֵיינֶע דִין תּוֹרָה, נָאר דִי דִין תּוֹרָה וָוס אִיז צוּם עֶרְשְׁטֶן גֶעקוּמֶן פְרִיעֶר, זָאל עֶר פַּסְקֶנֶען פְרִיעֶר (דָּבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְּשַׁט אִיז (כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל תִּשְׁמָעוּן) קְלֵיין אוּנ גְרוֹיס זָאלְט אִיר הֶערֶן (כְּתַרְגּוּמוֹ) וִוי דֶער תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט, קְלֵיין אוּנ גְרוֹיס

שפתי חכמים

ולטעם אחרון לבד נמי קשה הל"ל בהדיא כירו מש"ה לריך לשני עעמים: נ מדכתיב גרו ובינו"ל מתחלפת בכ"ף כמו שפירש"י בפרשת קדושים וא"כ הוא כמו כירו ומדכתיב בקרא וכין גרו ע"כ נ"ל וכין חלוקת אחים כין תנור וכירים דאין שייך שיהא החילוק כין כירה לבית: ס דהא ככר כתיב ושפטתם לדק והא דפי' בפרשת שופטים גבי לא הכיר פנים אף בשעת הטענות אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה וכו' ויש לומר דאין לפרש כמו הכא דאם כן היה לו להפיך הקרא לא תכירו פנים קודם לא תטה משפט כיון דקרא שלפני זה מיירי ג"כ במנוה דיינים דכתיב ושפטו את העם משפט לדק ופי' מש"י מנה דיינים מומחים ולדיקים וכו' ומדכתיב בקרא לא תכירו פנים אחר לא תטה משפט דמיירי בדיינים לריך נמי לפרש קרא דלא תכירו פנים בדיינים והא דלא מפרש הכא כמו התם מדכתיב הכא ושפטתם לדק בין איש ובין אחיו ואם יהיה רך לזה וקשה לזה לא יהא המשפט לדק א"כ לא תכירו למה לי אלא ע"כ למנוה דיינים הוא דאתא ודו"ק נ"ל: ע (נח"י) נ"ל דט"ס הוא וכל"ל כקטן כגדול תשמעון כתרגומו שיהא חביב עליך דין כו' וכ"ה בהדיא בסנהדרין (דף ח) ושתי הלשונות האחרות הם בספרי: פ דאי סלקא דעתך כמשמעו לענין דין בין אם הנידון הדיוט בין אם הנידון ראש וקלין תיפוק ליה

פירוש לתורת אלהים

אוּנ וֶוען דִי קְרִיג אִיז צְווִישֶׁן אַיוּד מִיט אַ גֵר זָאלְט אִיר אוֹיךְ פַּסְקֶענֶן אֱמֶת: (יז) לֹא תַכִּירוּ אִיר זָאלְט נִיט חַנְפֶנֶן קֵיינֶם פוּן דִי צְדָדִים אִין דֶעם מִשְׁפָּט [עיין רש"י] כַּקָּטֹן אַקְלֵיינֶי זַאךְ זָאלְט אִיר צוּ הֶערֶן וִוי אַגְרוֹסֶע זַאךְ לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ אִיר זָאלְט זִיךְ נִיט פָארְכְטֶען

ליקוטי יהודא

וַוייל שְׁלֹמֹה הָט גוּט גֶעהֶערְט זֵייעֶרֶע רֵייד הָט עֶר גֶעטְרָאפֶען דֶעם אֱמֶת, אַזוֹ הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ דִי דַיָּינִים שָׁמֹעַ בֵּין אֲחֵיכֶם אִיר זָאלְט הֶערֶען דֶעם אוּנְטֶערְשֵׁייד צְווִישֶׁען זֵייעֶרֶע טַעֲנוֹת וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק וֶועט אִיר וִויסֶען צִיא פַּסְקֶנֶן רִיכְטִיג:

(יז) לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ וגו'. אִיר זָאלְט נִיט מוֹרָא הָאבֶּן פַר אַמֶענְטְשׁ צוּ זָאגֶען אִים דוּ בִּיזְט שׁוּלְדִיג צוּ בַּאצָאהְלֶן וַוייל נִישְׁט דוּ בֶּעשׁוּלְדִיגְסְט אִים נָאר הקב"ה בֶּעשׁוּלְדִיגְט אִים, הקב"ה הָאט גֶעשְׁרִיבֶּען אִין זַיין תּוֹרָה אַז עֶס וֶועט טְרֶעפֶען אַזוֹ אַקְרִיג צְווִישֶׁען מֶענְטְשֶׁען זָאל מֶען אַזוֹ פַּסְקֶנֶען, וֶועלְכֶער מֶענְטְשׁ זָאל הָאבֶּען שָׁאדֶן, אוּנ אַז דֶר דַיָּין זָאגְט וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא תּוֹרָה, פַר וָואס זָאל דֶער בֶּעשׁוּלְדִיגְטֶער זַיין בֵּייז אוֹיף דֶעם דַיָּין:

מצות השם

(תיג) (לֹא תַכִּירוּ פָּנִים בַּמִּשְׁפָּט), דָאס אִיז דִיא מִצְוָה אַז דֶר (מְמוּנֶּה) אוּנ דֶר (רֹאשׁ הַקָּהָל) חָס וְשָׁלוֹם זֵיי נֶעמֶן אוֹיף אֵיין דַיָּין טָאר עֶר נִיט זָאגֶען אַז דֶער מֶענְטְשׁ אִיז אֵיין גִבּוֹר אוּנ אֵיין שֵׁיינֶער פַּרְשׁוֹן אָדֶער דֶר מֶענְטְשׁ אִיז מַיין קָרוֹב וֶועל אִיךְ אִים אוֹיף נֶעמֶען פַאר אֵיין דַיָּין אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ אִיז אָדֶער נִיט וּבָקִי בְּדִינִים) טָאר מֶען אַזוֹ נִיט. אִיךְ טָאר מֶען נִיט זָאגֶן דֶר מֶענְטְשׁ אִיז אֵיין בַּעַל מַעֲלָה אִין אַנְדֶערֶע חָכְמוֹת וָואס זֵייא וֶועגֶן נִיט (מְעַנְיְנֵי הַתּוֹרָה) וֶועלֶען מִיר דֶעם אוֹיף נֶעמֶן פַר אֵיין דַיָּין טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט נָאר אֵיין דַיָּין דַארְף צוּא זַיין אֵיין יְרֵא שָׁמַיִם אוּנ אֵיין חָכָם אִין דֶר תּוֹרָה אוּנ דֶר וָוס עֶר נֶעמְט אוֹיף אֵיין דַיָּין וָוס עֶר הָט נִיט דִי מַעֲלוֹת אִיז עֶר עוֹבֵר אוֹיף דֶר מִצְוָה אוּנ דִי מִצְוָה גֵייט אָן אוֹיף יֶעדֶער אָרְט אוּנ יֶעדֶער צַייט:

(תיד) לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ. דָם אִיז דִי מִצְוָה אַז דֶר דַיָּין דַארְף זִיךְ נִיט פָארְכְטֶן פַר קֵיין שׁוּם מֶענְטְשׁ אֲפִילוּ עֶר וֵוייסְט אַז דֶר מֶענְטְשׁ וָוס עֶר לָאד זִיךְ אִיז אֵיין שְׁטַארְקֶער עֶר קֶען אִים שֶׁלֶעכְט טוּהְן טָאר עֶר נָאר קֵיין מוֹרָא פַר אִים נִיט הָאבֶּען נָאר

כל

מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן

קֳדָם גַּבְרָא אֲרֵי דִינָא דַיְיָ הוּא וּפִתְגָּמָא דִי יִקְשֵׁי מִנְּכוֹן תְּקָרְבוּן

תו"א כי המשפט סנהדרין ו : והדבר אשר שם ח :

בעל הטורים

של נביא ות"ח אליו תשמעון תחלה : כי המשפט . תנין על הפ"א כאילו ניכנס פתוחה מתחתיו : כי המשפט לאלהים הוא . וסמיך ליה והדבר אשר יקשה מכם לומר כל המקבל ערפו כנגד הדיין כאילו מקשה כנגד השכינה : והדבר . ג' במסורה הכא ואידך והדבר הזה לא תוכל לעשות והדבר אשר דברנו אני ואתה בשביל שאמר והדבר אשר יקשה מכם בא לידי כן שלא ידע מה שידעו בנות צלפחד וזהו והדבר הזה לא תוכל לעשות שלא יכול לעשותו ומי עשאו והדבר אשר דברנו אני ואתה וסמיך ליה ה' יהיה ביני וביניך וגומר כדכתיב ויקרב

בית יהודא

מיינט מען די מענטשן וואס זענען געקומען האבן אדין תורה איז איינער ארעם אונ איינער רייך (שלא תאמר זה עני הוא וחברו עשיר ומצוה לפרנסו) דר דיין זאל ניט זאגען דער (ראובן) איז ארעם אונ (בנימין) איז רייך , אונ עס איז אמצוה מען זאל געבן צו ראובן אויף פרנסה (אזכה את העני) איך וועל זאגן ראובן איז גערעכט, וועט בנימין מוזין בצאלן צו ראובן דס געלט וום ראובן מאנט ביי אים (ונמצא מתפרנס בנקיות) וועט ראובן געשפייזט ווערן מיט כבוד , דס טאר מען ניט , דר דיין מוז זאגען דעם אמת ווער עס איז גערעכט (דבר אחר) נאך אפשט איז (שלא תאמר) דו דיין זאלסט ניט זאגן ווי פיל מאנט דען א ארעם מאן ביי

רש"י

תשמעון כתרגומו צ שלא תאמר זה עני הוא וחבירו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות. ד"א שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר אזכנו עכשיו וכשיצא לחוץ אומר אני לו תן לו שאתה חייב לו : לא תגורו מפני איש . (ספרי) לא תיראו ק ד"א לא תגורו לא תכניס דבריך ר מפני איש . לשון (משלי י) אוגר בקיץ : כי המשפט לאלהים הוא . מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיקני להחזיר לו נמצא שהטית עלי ש המשפט : תקרבון אלי . (ספרי) על דבר זה נסתלק ממנו ת משפט בנות צלפחד וכן שמואל אמר לשאול (שמואל

אריבען , איין גילדען נאדער אפאר גילדען (איך אני פוגם בכבודו של עשיר זה בשביל דינר) ווי אזוי קען איך פאר־שעמען דעם כבוד פון דעם רייכן מענטש אונ זאגן ער איז אומגערעכט אונ דארף בצאלען דעם גילדן צו דעם ארעם מאן , דס וועט אוסזעהן דר רייכר הט געוואלט פארלייקענען דעם ארעם מאן אגילדן אדר אפאר גילדן (אזכנו עכשיו) איצט וועל איך זאגן צו דעם רייכן ווען אלע וועלן הערן דו ביזט גערעכט (וכשיצא לחוץ) אונ ווען דער רייכר וועט ארויסגיין פון בית דין (אומר לו) וועל איך זאגען צו אים (תן לו שאתה חייב לו) גיב אים דעם גילדן ווארום דו ביזט שולדיג אים צו געבען , דס טאר מען ניט , נאר דר דיין מוז באלד זאגען דעם אמת ווער עס איז גערעכט אונ ווער עס איז ניט גערעכט : ולא תגורו מפני אישו . מיינט מען (לא תיראו) איר זאלט ניט מורא האבען פאר אמענטש (דבר אחר לא תגורו) נאך אפשט איז לא תגורו מיינט מען (לא תכניס דבריך מפני איש) דוא דיין זאלסט ניט אביין נעמען ובעהאלטען) אין זיך דיינע רייד , דו וועסט ניט וועלן זאגען ווער איז גערעכט אונ ווער איז ניט גערעכט ווייל דו וועסט מורא האבען פר אמענטש , דאס טאר מען ניט (לשון אוגר בקיץ) ער פארזאמעלט אין זוממר , איז אוגר דער־טייטש פארזאמלן אונ תגורו איז אויך דערטייטש פאר־זאמלען : וכי המשפט לאלהים הואו. ווארום דר משפט געהער צו הקב"ה (מה שאתה נוטל מזה שלא כדין) וואס דו דיין וועסט נעמן פון איינעם געלט ודו וועסט פסקנן איינער זאל געבן געלט אדער איינער זאל שאדען האבן געלטו אונ דוא ווייסט אז דר דין איז ניט אזוי (אתה מזקיקני להחזיר לו) וועט דר דיין גייטין הקב"ה ער זאל דעם מענטש צוריק געבען זיין שאדען, זאגט הקב"ה (נמצא שהטית עלי המשפט) האסטו דאך געגען מיר געפסקנת אפאלשן משפט : ותקריבון אליו. זאגט רש"י (על דבר זה) וועגן די רייד וום משה הט גערעט צו דיא דיינים וואס אייך וועט זיין שווער צו וויסען זאלט איר קומען צו מיר פרעגן (ושמעתיו) וועל איך פאר־שטיין אייך צו ענפערן (נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד) איז אפגעטאן געווארן פון משה דר דין וואס די טעכטער פון צלפחד האבן געפרעגט , אונ ער הט ניט געוואוסט וואס צו ענפערן אונ ער הט געמוזט פרעגען ביי הקב"ה *) (וכן שמואל אמר לשאול אנכי הראה) שמואל הט געזאגט צו שאול איך בין דער ראה , דער זעהר , דער נביא (אמר לו

שפתי חכמים

מקרא דכין איש וכין אחיו . רא"ם : צ דלטעם ראשון קשה כמעט כהרכה הל"ל ל"פ ד"א וכו' ולפי ד"א קשה הל"ל גדול כקטן תשמעון כלומר שתזכה את העשיר אם הוא זכאי כדין כמו שאתה מהדר לזכות את העני כדי שיתפרנס בנקיות. ל"פ דבר אחר שלא תאמר כו' . ולטעם אחרון להוד קשה הל"ל קטן כגדול תשמעון ולשני טעמים האחרונים לחוד קשה הל"ל כעני כעשיר תשמעון לכך צריך גם לטעם ראשון : ק כלומר שלא יאמר הדיין מתיירא אני מפלוני שמא יהרוג אותי או ישרוף גדישי : ר כגון תלמיד היושב לפני רבו וכא דין לפני רבו וטעה כדין אל ישתוק התלמיד ולטעם הראשון קשה הל"ל לא תיראו ל"פ ד"א לא תכניס וכו' ולפי ד"א קשה הל"ל לא תאגורו מל' אוגר בקיץ לכן צריך גם לטעם ראשון והרא"ם פי' לא תכניס דבריך בלבך מפני שאתה ירא להוציאם לחוץ לומר לו שהוא חייב או רשע בדינו עכ"ל : ש דאם לא כן איך לאלהים הוא והלא המשפט אינו אלא לבעלי הריב : ת משום שהיה מדמה את עצמו להקב"ה דכתיב כי המשפט לאלהים הוא וכתיב אחריו והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי כביכול שהוא עצמו אלהים לכך נעלם ממנו דין ירושה דדבר פשוט

פירוש לתורת אלהים

פאר קיין מענטש אונ איר זאלט ערליך פסקנין כי המשפט ווארום דער משפט איז פון גאט [עיין רש"י] **והדבר אונ די זאך וואס עס וועט פר אייך שווער זיין תקריבון זאלט איר גינעהן צו מיר ושמעתיו אונ איך**

מצות השם

כל זמן אז דר דיין הט נאך ניט געקלערט דעם דין אונ ווייסט ניט וועטען דר דיין וועט צו פסקענין קען דר דיין זאגען אז ער וויל ניט פסקענין דעם דין תורה אונ איין תלמיד וום ער זיצט ביי זיין רבן אונ הערט אז דר רבי פסקנט שלעכט דעם דין מוז דר תלמיד זאגען אז ער פסקנט שלעכט אונ דיא מצוה גייט אן אוף יעדער ארט אונ יעדער צייט :

*) **הערה** ווארום מיר קענען ניט זאגין אז משה האט געמיינט די שווערע זאך וואס די דיינים וועלין ניט וויסען זאלין זייא קומען פרעגין ביי אים וועט ער פרעגין ביי הקב"ה , איז דאך איבעריג דער ווארט ושמעתיו , אז די דיינים וועלין צו אים ריידין געוויס וועט ער הערין , צווייטענס עס האט געדארפט שטיין ושמעתי , איך וועל הערין , נאר מוזין מיר זאגין ושמעתיו , מיינט מען , איך וועל אים פארשטיין צו ענפערין [ווי עס שטייט כי שומע יוסף , עיין רש"י שם] אדער מען מיינט ושמעתיו , איך וועל אים [דעם דיין] מאכין הערין דעם דין :

אלי ושמעתיו: יח ואצוה אתכם בעת
ההוא את כל־הדברים אשר
תעשון: יט ונסע מחרב ונלך את כל־
המדבר הגדול והנורא ההוא אשר
ראיתם דרך הר האמרי כאשר צוה
יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש
ברנע: כ ואמר אלכם באתם עד־הר
האמרי אשר־יהוה אלהינו נתן לנו:
כא ראה נתן יהוה אלהיך לפניך את־
הארץ עלה רש כאשר דבר יהוה

אונקלוס

לותי ואשמעניה:
יח ופקדית יתכון בעדנא
ההיא ית כל פתגמיא
די תעבדון: יט ונטלנא
מחורב והליכנא ית כל
מדברא רבא ודחילא
ההוא די חזיתון ארח
טורא דאמוראה כמא די
פקיד יי אלהנא יתנא
ואתינא עד רקם גיאה:
כ ואמרית לכוי אתיתון
עד טורא דאמוראה דיי
אלהנא יהב לנא:
כא חזי יהב יי אלהך
קדמך ית ארעא סק
אחסן כמא די מליל יי

תנ"א והלוה אתכם שם:

בעל הטורים

משה את משפטן לפני ה': (יח) ואצוה אתכם. אזהרה לצבור שתהא אימת הדיין עליהם: (יט) המדבר הגדול. מלא וי"ו נחש שרף ועקרב לצמאון ציה וצלמות: ונלך. חסר וי"ו לומר חסרתם וי"ו אלף רגלי: (כ) ואמר אלכם. חסר יו"ד כתטרחם ע"י י' מרגלים:

רש"י

א ט) אנכי הרואה אמר לו הקב"ה חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה ואימתי הודיעו כשבא למשוח את דוד (שם טז) וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו אמר לו הקב"ה ולא אמרת אנכי הרואה (שם טז) אל תבט אל מראהו: (יח) את כל הדברים אשר תעשון. אלו י' דברים שבין דיני ממונות א לדיני נפשות: (יט) המדבר הגדול והנורא. שהיו בו נחשים ב כקורות ועקרבים כקשתות:

בית יהודא

הקב"ה) האט הקב"ה געזאגט צו שמואל (חייך) איך שווער ביי דיין לעבן (שאני מודיעך שאין אתה רואה) איך וועל דיר מאכען וויסען אז דו זעהסט ניט (ואימתי הודיעו) ווען האט אים הקב"ה דאס געמאכט וויסען (כשבא למשוח את דוד) ווען ער איז געקומען זאלבען דוד'ן פאר א מלך (וירא את אליאב) שמואל האט געזעהן אליאב ודר זוהן פון ישי (ויאמר) האט שמואל געזאגט (אך נגד ה' משיחו) דר וואס דארף געזאלבט ווערען פאר א מלך שטייט דא פאר הקב"ה (אמר לו הקב"ה) האט הקב"ה געזאגט צו שמואל (ולא אמרת אנכי הרואה) דו האסט דאך געזאגט דוא ביזט א זעהער, איך וועל דיר ווייזען אז דוא זעהסט ניט (אל תבט אל מראהו) זאלסט ניט קוקען אויף זיין שיינעם אויסזעהן. ווארום איין מענטש אויף דעם אנדערען קען נאר זעהן אויסווייניג אבער וואס אינווייניג ביי דעם אנדערען אין הארץ איז, ווייס ער ניט: (יח) (את כל הדברים אשר תעשון). אלע זאכען וואס איר זאלט טאן, זאגט רש"י (אלו עשרה דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות) דס מיינט מען די צעהן זאכען וואס דר משפט פון געלט זאכען איז אנדערש פון דעם משפט צו הרגנן א מענטש פאר זיינע זינד ודי צעהן זאכען שטייען אין די גמרא סנהדרין: (יט) (והמדבר הגדול והנורא). זאגט רש"י (שהיו בו נחשים כקורות) אין דעם מדבר איז געוועין שלאנגען גרויסע אונ גראבע וויא דיא בעלקעס (ועקרבים כקשתות) עגדיסען זענען

שפתי חכמים

הוא דכל אדם יודע אם אין לאיש בנים דהבת יורשת במקום בן דהא אמרו רחל ולאה העוד לנו חלק וגומר ופירושו כלום אנו נוטלין חלק ירושה בין הזכרים ונעלם ממנו. אבל רש"י לא מצי לפרש דבשביל זה נסתלק ממנו הדין של מקושש או של אנשים טמאים דהתם לאו דבר פשוט הוא לכך לא ידע משה אבל דין ירושה דבר פשוט היה וק"ל: א בסנהדרין בפרק א' דיני ממונות פי' דיני ממונות בשלשה ופותחין אף לחובה ומטין ע"פ אחד אף לחובה ומחזירין אף לחובה והכל ראויין ללמד זכות ותוכה הדיין והתלמיד והדיין המלמד זכות חוזר ומלמד חובה וכן איפכא ודנין ביום וגומרין בלילה וגומרין בו ביום בין לזכות ובין לחובה ומתחילין מן הגדול ואב ובנו והרב ותלמידו מונין אותן לשנים משא"כ בדיני נפשות דאין דנין אלא בכ"ג וכל הדברים דלעיל אינן בדיני נפשות כי הכל הוא בהיפך ומה שכשר בדיני ממונות פסול בדיני נפשות: ב דאל"כ מאי והנורא ממי היה להם לירא במדבר ההוא שלא עבר בו איש אלא ע"כ מנחשים

פירוש לתורת אלהים

וועל דס צו הערען דס הייסט איר וועט ניט וויסען ווי דר דין תורה איז זאלט איר מיר פרעגען [עיין רש"י]: (יח) ואצוה אונ איך האב אייך גבאטען אין דר זעלביגער צייט את אלע זאכען אשר וואס איר זאלט טאן [ע' רש"י]: (יט) ונסע אונ מיר האבען גיצוגן פון חורב ונלך אונ מיר זענען גיגאנגען דעם מדבר דעם גרוסען אונ דעם פארכטיגן אשר ראיתם וואס איר האט גיזעהן דרך הר האמורי דורך דעם בארג פון אמורי כאשר וויא אונזר גאט האט אונז געהייסען ונבא אונ מיר זענען געקומען ביז קדש ברנע: (כ) ואמר אונ איך האב צו אייך גיזאגט באתם איר זענט געקומען ביז צו דעם בארג פון אמורי אשר וואס אונזר גאט נותן לנו גיט אונז: (כא) ראה זעה גאט האט פאר דיר גיגעבען את הארץ דאס לאנד עלה גייא אויף אונ

אלהי אבתיך לך אל־תירא ואל־
תחת: שלישי כב ותקרבון אלי כלכם
ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו
ויחפרו־לנו את־הארץ וישבו אתנו
דבר את־הדרך אשר נעלה־בה
ואת הערים אשר נבא אליהן:

אונקלוס

אלהא דאבהתך לך לא תדחל ולא תתבר:
כב וקרבתון לותי כלכון ואמרתון נשלח גברין קדמנא ויאללון לנא ית ארעא ויתיבון יתנא פתגמא ית ארחא די נסק בה וית קרויא די

תולדות אהרן

אל תירא ואל תחת חולין כז: ויחפרו לנו סוטה לד:

בית יהודא

דארטן געוועז ווי די פייל־און־בזיגנס: (כב) ותקרבון אלי כולכם. זאגט רש"י (בערבוביא) מיט אצומישונג (ולהלן הוא אומר) דארטן האט משה געזאגט (ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם) איר האט געענטט צו מיר אלע אלצטע פון אייערע שבטים און אייערע אלטע מענטשן (ותאמרו הן הראנו ה') און איר האט געזאגט הקב"ה האט אונז געוויזן זיין גרוסקייט (אותה קריבה היתה הוגנת) דאס גענענונג איז געווען אין ארדענונג (ילדים מכבדים את הזקנים) די יונגע מענטשן האבן געגעבן כבוד צו די אלטערע (ושלחום לפניהם) און האבן זיי געשיקט פאראויס. פריער פר זייא (וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם) און די אלטערע מענטשן האבן געגעבן כבוד צו די אלצטע זיי זאלען גיין פריער פאר זיי (אבל כאן) אבער דא, איצט איז ניט אזוי געווען (ותקרבון אלי כולכם בערבוביא) איר אלע צוזאמען זייט געקומען צו מיר אוסגעמישט (ילדים דוחפין את הזקנים) יונגע מענטשן שטופן די אלטע (וזקנים דוחפין את הראשים) די אלטע מענטשן שטופן די אלצטע: (וישבו אתנו דבר). זייא זאלען אונז ענטפערן (באיזה לשון הם מדברים) מיט וועלכע שפראכע רייזען דארטן די פעלקר ועיין רש"י חקת ע"פ אם נתון תתן וגו'), זיי וועלן אונז זאגן (את הדרך אשר נעלה בה) די וועג וואס מיר זאלען דורך איר ארויפגיין אין לאנד (אין דרך שאין בה עקמימות) עס איז ניטא א וועג וואס זאל גיין גאר גלייך און זאל זיך ניט פארקרימען רעכטס אדר לינקס דארף מען דאך וויסען אין וועלכע וועג מען זאל גיין ומען קען דאך ניט לאזען אזו אגרויסע מחנה וויא מיר זענען זאלען בלאנדזשען אין וועגו: (ואת הערים אשר נבוא אליהן), מיר דארפן וויסען די שטעט וועלכע מיר זאלן צו

רש"י

(כב) ותקרבון אלי כלכם. בערבוביא ולהלן הוא אומר (דברים ה) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו' אותה קריבה היתה הוגנת ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם אבל כאן ותקרבון אלי כולכם בערבוביא ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים: וישבו אתנו דבר. (ספרי) באיזה לשון הם מדברים: את הדרך וגו'. אין דרך שאין בה עקמימות: ואת הערים

שפתי חכמים

וכו' ואם תאמר והא בפרשת בהעלותך פירש רש"י עלמו דענן היה הולך לפניהם והורג נחשים ועקרבים יש לומר במקום שהיו חונים במדבר היו רואים אותן מתים אף שלא היו מזיקים להם היו יראים מהם: ג כ"ל מה תוכחה יש בזה: ד דאל"כ דבר ל"ל וכ"מ בזה באיזה לשון מדברים כדי שירגישו בדבר אם אחד משבע האומות ישנה לבושו בלבוש שאר אומות שיכירו אותו כדי שיקיימו הלאו דלא תחיה כל נשמה וזה אי אפשר אלא כשידעו לבושם ידעו מאיזה אומה הם. ועוד יש פירושים אחרים: ה דאל"כ למאי נ"מ יאמרו להם באיזה

פירוש לתורת אלהים

ארב דאס לאנד כאשר דבר אזוי וויא ער האט גירעט דער גאט פון דיינע עלטערין לך צו דיר אל תירא דוא זאלסט דיך ניט פארכטען ואל תחת און זאלסט ניט צוברעכען ווערן: (כב) ותקרבון אלי און איר האט צוא מיר גינעהנט אלע [עיין רש"י] ותאמרו און איר האט גיזאגט נשלחה מיר וועלען שיקען מענטשין פאראוים פאר אונז ויחפרו און זייא זאלען אונז אוים זעהן דם לאנד וישבו און זיי זאלען אונז צוריק ברייננען איין ענטפער [עיין רש"י] את הדרך דורך וועלכען וועג מיר זאלן אוף גיין צו דעם לאנד ואת הערים און די שטעט וום מיר זאלן פריער

ליקוטי מרדכי

(כב) ויחפרו לנו את הארץ וגו'. דר מדרש זאגט די יודן האבן געזאגט צוא משה דיא כנענים האבען בעהאלטען זייערע אוצרות אין די ערד, און אז מיר וועלן שיקען מרגלים וועלען מיר דורך זיי וויסען וואו זייערע אוצרות זענען, איז אשאלה, ווען די מרגלים וועלן דורך גיין אין לאנד, פון וואנען וועלען זיי קענען וויסען וואו זייערע אוצרות זענען בעהאלטען? נאר אזו האבען די יודען געזאגט צו משה, דיא כנענים וויסן בוז איצט אז מיר זענען ארוסגעגאנגען פון מצרים ניט מיט אונזר שטארקייט נאר מיט די שטארקייט פון הקב"ה און די גאנצע צייט וום מיר זענען אין דר מדבר לעבן מיר מיט נסים, דריבר טראכטען זיי נעורים וועלען זיי געגען אונז ניט קענן בעשטיין, דריבער האבען זייא בעהאלטען זייערע אוצרות, אבער אז מיר וועלן שיקן מרגלים וועלן זיי מיינען מיר וועלן מיט זייא מאכען אמלחמה ווי אלע מלחמות, און פאר אטענטשליכע מלחמה האבען זיי ניט מורא פר אונז ווייל זיי ווייסען זיי זענען שטארקר פאר אונז, וועלן זייא צוריק ארוסנעמען זייערע בעהאלטענע זאכן, אז ביר וועלן נאכדעם קומן אוף זייא מיט אמלחמה און מיר וועלן זיי איינגעמען מיט דעם כח פון הקב"ה, וועלן מיר געפינען אלע אוצרות זייערע, איז דר טייטש ויחפרו לנו, זייא וועלן פאר אונזערטוועגען צוריק אויסגראבן די אוצרות וום זייא האבן פריער פר אונז באגראבן, דאס איז משה'ן זייער געפעלן דריבער האט ער געשטימט מיט זיי מען זאל שיקן מרגלים, נאר וואס ביא זיי אין הארצן איז האט משה ניט געוואוסט:

כג וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם
שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד
לַשָּׁבֶט: כד וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ
עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ:
כה וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ

נְעוּל לְהוֹן: כג וּשְׁפַר
בְּעֵינַי פִּתְגָּמָא וּדְבָרִית
מִנְּכוֹן תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין
גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא:
כד וְאִתְפְּנִיוּ וּסְלִיקוּ
לְטוּרָא וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא
דְּאַתְכָּלָא וְאַלִּילוּ יָתַהּ:
כה וּנְסִיבוּ בִידֵיהוֹן מֵאִבָּא
תו"א וייטב בעיני הדבר שם:

רש"י

אשר נבא אליהן. תחלה ו לכבוש: (כג) וייטב בעיני הדבר. בעיני ולא בעיני המקום ואם בעיני משה היה טוב למה אמרה בתוכחות משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי המורך זה אמר לו הן נותנו אתה לי לנסיון אמר לו הן בהרים ובגבעות אמר לו הן כיון שראה שאין מעכבו כלום אמר הלוקח בלבו בטוח הוא זה שלא אמצא בו מום מיד א"ל טול מעותיך ואיני מנסהו מעתה אף אני הודיתי לדבריכם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעכב ואתם לא חזרתם בכם: ואקח מכם. מן הברורים ז שבכם מן ח המסולתים שבכם: שנים עשר אנשים איש אחד לשבט. (שם) מגיד שלא היה שבט לוי ט עמהם: (כד) עד נחל אשכל. (שם) מגיד שנקרא י ע"ש סופו: וירגלו אותה. (שם) מלמד שהלכו בה ארבעה אומנין ב שתי וערב: (כה) ויורדו אלינו.

בית יהודא

זיי קומען (הַחִלָּה לִכְבּוֹשׁ) די ערשטע איין צו נעמען זיי: (כג) (וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר). משה הט געזאגט (בְּעֵינַי) אין מיינע אויגן איז די זאך גיפעלן (וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם) אבר אין די אויגן פון הקב"ה איז די זאך ניט גוט געוועזן, פרעגט רש"י (וְאִם בְּעֵינֵי מֹשֶׁה הָיָה טוֹב) אוב אין די אויגן פון משה איז די זאך גוט געוועזן (לָמָּה אֲמָרָהּ בְּתוֹכָחוֹת) פר וואס ווען משה הט געשטראפט די יודין הט ער זיי דערמאנט די עבירה וואס זיי האבן געזאגט זיי ווילען שיקען מרגלים אין כנען, ענפערט רש"י דר ענין פון משה מיט די יודין איז געוועזן (מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ מְכוֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה) איינער (ראובן) הט געזאגט צו זיין חבר (שמעון) פארקויף מיר דעם אייזיל דיינעם (אָמַר לוֹ הֵן) הט שמעון געזאגט איך וועל דיר דעם אייזיל פארקויפן, הט ראובן געזאגט צו שמעון (נוֹתְנוֹ אַתָּה לִי לְנִסָּיוֹן) דו וועסט מיר געבן דעם אייזיל איך זאל אים פרובן? (אָמַר לוֹ הֵן) הט שמעון געזאגט צו ראובן נעם דעם אייזיל אונ פרוב אים, האט ראובן געזאגט צו שמעון (בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת) מעג איך פרובען פארן מיט אים אויף בערג אונ אויף הויכע בערג (אָמַר לוֹ הֵן) הט שמעון געזאגט צו ראובן מעגסט אים פרובען אויף בערג אוך (כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם) ווי ראובן הט געזעהן שמעון הייסט אים פרובן ווי ער וויל (אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלִבּוֹ) הט דר קויפר (ראובן) געטראכט אין הארצען (בָּטוּחַ הוּא זֶה שֶׁלֹּא אֶמְצָא בוֹ מוּם) געוויס איז שמעון זיכער אז איך וועל ניט געפונן אפעלר אין דעם אייזיל (מִיָּד אָמַר לוֹ טוֹל מְעוֹתֶיךָ) הט ראובן באלד געזאגט צו שמעון נעם דם געלט פר דעם אייזיל (וְאֵינִי מְנַסֵּהוּ מֵעַתָּה) איך וועל אים איצט ניט פרובען, זאגט משה איך האב אויך אזוי געטאן (אַף אֲנִי הוֹדֵיתִי לְדִבְרֵיכֶם) איך האב אויך מודה געוועזן צו אייערע דייד, איר זאגט איך ווילט שיקען מענטשען, האב איך געזאגט "שיקט" איך האב גטראכט (שֶׁמָּא תַּחְזְרוּ בָכֶם כְּשֶׁתִּרְאוּ שֶׁאֵינִי מְעַכֵּב) אז איר וועט זעהן איך פארהאלט אייך ניט פון צו שיקן מענטשן. טאמער וועט איר חרטה האבן אונ איר וועט ניט שיקן, איר וועט זאגען אז משה אליין הייסט אוך מען זאל שיקן מענטשן אין לאנד כנען, געוויס ווייס ער אז עס איז ניטא אפעלער אין לאנד כנען נאר אליין איז וויא ער האט געזאגט, אזוי האב איך געמיינט (וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בָּכֶם) אונ איר האט ניט חרטה געהאט. משה זאגט איך האב גענומען פון אייך מענטשן (וָאֶקַּח מִכֶּם: (מִן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּכֶם) פון דיא אויסגעקליבענע פון אייך (מִן הַמְסוּלָּתִים שֶׁבָּכֶם) פון דיא בעסטע פון אייך (שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים) צוועלף מענטשן (אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט) פון יעדר שבט איין מענטש (מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁבֶט לֵוִי עִמָּהֶם) דער פסוק זאגט אונז פון שבט לוי איז מען ניט געגאנגען מיט זייא אויסזעהן די לאנד כנען: (כד) (עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל). זאגט רש"י (מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ) דר פסוק זאגט אונז דר ארט איז גערופן געווארען אשכול וויל דר סוף איז געוועזן זיי האבן פון דעם ארט אפגעשניטן א אשכול (אצווייג) מיט טרויבען: (וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ). זאגט רש"י (מְלַמֵּד) דר פסוק לערנט אונז (שֶׁהָלְכוּ בָהּ אַרְבָּעָה אוֹמָנִין שְׁתִי וָעֵרֶב) די צוועלף מענטשען זענען געגאנגען אין דעם לאנד פיר שורות (צוויי שורות אין דערליינג איין שורה פון מזרח צו מערב בייא צפון זייט אונ איין שורה פון מזרח צו מערב ביי דרום זייט, אונ איין שורה פון צפון צו דרום ביי מזרח זייט אונ איין שורה פון צפון צו דרום ביי מערב זייט. האבען זיי געקענט אויסזעהן דאס גאנצע לאנד: (כה) (וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ). זאגט רש"י (מַגִּיד) דר פסוק זאגט אונז (שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת) ארץ

שפתי חכמים

דרך ילכו כודאי אותו עיר שילכו לכבוש באותו דרך ילכו וק"ל: ו ר"ל דבקרא זאת הערים משמע שלא יבאו לכל הערים וזה אינו דהא ירשו את הכל וע"ז פי' תחלה: ז דהל"כ מכם ל"ל: ח המסולתין לי בולת: ט דהל"כ יהיו שלשה עשר דהא חשיב שבט אפרים בפ"ע וגם שבט מנשה בפני עצמו כתב הרא"ם ויש לתמוה דבלאו קרא יתירא דשנים עשר תיפוק ליה מפ' שלח לך שמונה בפי' כל נשיאי השבטים ושבט לוי לא היה בתוכם ול"ע ונראה דהכא מרבה קרא דאפי' בעלה לא היו עמהן והשתא אתי שפיר דלא נקיט רש"י שלא הלכו עמהן משום דזה כתיב לעיל בפרשת שלח לך: י שנכרתו אשכול משם כדכתיב ויכרתו וגו' על כן קרא למקום ההוא נחל אשכול וזה היה במזרתן: כ ר"ל שהלכו בה בארבע שורות כמין שתי וערב

פירוש לתורת אלהים

קומן צו זיי איין נעמען: כג) וַיִּיטַב אונ עס איז וואל גיפעלן בְּעֵינַי אין מייני אויגען הַדָּבָר די זאך [עיין רש"י] וָאֶקַּח מִכֶּם אונ איך האב גנומען אונ אויס גקליבן פון די בעסטי פון אייך שְׁנֵים עָשָׂר צוועלף מענטשן אִישׁ אֶחָד איין מענטש לַשָּׁבֶט צו איטליכען שבט: (כד) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה אונ זיי האבן זיך גיקערט אונ זענן אוף גיגאנגן אויפן בארג וַיָּבֹאוּ אונ זייא זענין גקומן ביז דעם טאל אֶשְׁכּוֹל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ אונ זייא האבן

אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו
טובה הארץ אשר־יהוה אלהינו
נתן לנו: כו ולא אביתם לעלת ותמרו
את־פי יהוה אלהיכם: כז ותרגנו
באהליכם ותאמרו בשנאת יהוה
אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת

אונקלוס

דארעא ואחיתו לנא
ואתיבו יתנא פתגמא
ואמרו טבא ארעא דיי
אלהנא יהב לנא:
כו ולא אביתון למסק
וסרבתון על מימרא דיי
אלהכון: כז ואתרעמתון
במשכניכון ואמרתון
בדסני יי יתנא אפקנא
מארעא דמצרים למסר

תו"א ותרגנו באהליכם שבועות מז:

רשב"ם (כז) ותרגנו. כמו דברי נרגן כמתלהמים:

בית יהודא

ישראל איז העכר פון אלע לענדר דריבער שטייט ויורידו זייא האבען אראפגענידערט: ויאמרו טובה הארץ. זאגט רש"י (מי הם שאמרו טובה) ווער זענען די מענטשען וואס האבען געזאגט די לאנד איז אגוטע, דס איז גוועזן יהושע אונ כלב: (כו) ותמרו. זאגט רש"י (לשון התרסה) דערגענן והתרסתם כנגד מאמרו) איר זענט געוועזן געגען די רייד פון הקב"ה, הקב"ה הט געזאגט מען זאל גיין אין לאנד כנען אונ איר האט געזאגט מען זאל ניט גיין: (כז) ותרגנו באהליכם. זאגט רש"י ותרגנו מיינט מען איר הט גערעט לשון הרע ושלעכטע ריידו אויף ארץ ישראל (וכן דברי נרגן) דיא רייד פון דעם נרגן מיינט מען דיא רייד (אדם המוציא דבה), פון דעם מענטש וואס רעט שלעכטע רייד: ובשנאת ה' אתנו). איר הט געזאגט ווייל הקב"ה הט אונז פיינט דריבער וויל ער אונז ברייננגען אין לאנד כנען (והוא היה אוהב אתכם) דער אמת איז הקב"ה האט אייך ליב (אבל אתם שונאים אותו) אבער איר האט אים פיינט (משל הדיוט אומר) אפראסטער משל זאגט (מה דבלבך על רחמך) וואס דו טראכסט אין דיין הארצן אויף דיין גוטען פריינד מיינסטו (מה דבלביה עלך) דס זעלביגע איז אין זיין הארצען אויף דיר ווייל דו האסט אים פיינט מיינסטו ער האט דיך אויך פיינד) ווייל איר הט פיינט הקב"ה, מיינט איר אז הקב"ה האט אייך אויך פיינט: ובשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים). ווייל הקב"ה האט אונז פיינד דריבער הט ער אונז ארויס־גענומען פון מצרים (והוצאתו לשנאה היתה) זיין ארויסנעמען אונז פון מצרים איז געווען וועגן פיינדשאפט (משל לאחד

רש"י

מגיד שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: ויאמרו טובה הארץ. (שס) מי הם שאמרו טובתה ל יהושע וכלב: (כו) ותמרו. ל' התרסה התרסתם כנגד מאמרו: (כז) ותרגנו. לשון הרע וכן (משלי יח) דברי נרגן אדם המוציא דבה: בשנאת ה' אתנו. והוא היה אוהב אתכם אבל אתם שונאים אותו משל הדיוט אומר מ מה דבלבך נ על רחמך מה דבלביה ס עלך: בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים. הוצאתו לשנאה היתה ע משל

שפתי חכמים

כדי שירגלו את כלה: ל אע"פ שגם שאר מרגלים אמרו טובתה נ"מ גם היו מוליאים דבה על הארץ וכאן כתיב ויאמרו טובה הארץ משמע שלא אמרו כלל ברעתה. רא"ם: מ דעת רש"י בזה שלא תקשה היאך ידעין ישראל שהקב"ה שונאן ומפרש כיון שהם שונאים להקב"ה אמרו גם הוא שונאן למשל הדיוט וכו': נ כלומר מה שבלבך שאתה שונא את חבירך אתה אומר על חבירך איך שהוא שונא אותך: ס כלו' שבלבו של חבירך שהוא אוהב אותך אתה אומר עליך כלומר איך שאתה אוהב את חבירך: ע ר"ל בקרא משמע שהוליא אותן בשביל שנאה

פירוש לתורת אלהים

האבן אום גיזעהן דס לאנד: (כה) ויקחו בידם אונ די מרגלים האבן גינומן אין זייערע הענד מפרי הארץ פון דיא פירות פון דעם לאנד ויורידו אלינו אונ זיי האבען צוא אונז אראפ געגידערט (עיין רש"י) וישבו אונ זיי האבן אונז צוריק געבראכט אענטפר ויאמרו אונ יהושע מיט כלב האבן גזאגט טובה הארץ עס איז גוט דס לאנד אשר וום אונזר גאט וויל צו אונז געבן: (כו) ולא אביתם לעלות אונ איר הט נים גיוואלט אויף גיין ותמרו אונ איר האט ווידער גישפעניגט די רייד פון אייער גאט: (כז) ותרגנו באהליכם אונ איר האט גיצערינט אין אייערע גיצעלטען ותאמרו אונ איר הט גיזאגט בשנאת ווייל גאט הט אונז פיינט הוציאנו הט ער אונז אוס גצוגן פון דעם לאנד מצרים לתת אותנו איבער צו געבען

משלי יהודא

(כה) טובה הארץ וגו' ולא אביתם וגו'. משה הט איצט גירעט מיט די יודין וום דס מערסטע פון זיי זענן געבארן געווארן נאכדעם ווי מען הט געשיקט די מרגלים. אז משה הט צו זיי געזאגט די מרגלים האבן געזאגט די לאנד איז אגוטע האבן זיי געדארפט פרעגן פר וום האבן די יודין ניט געוואלט גיין צו די לאנד? דר ענין איז למשל עס איז אמאל געוועזן אחסיד, וום ער איז געוועזן אפשר געשיידט פון אלע וועלטליכע זאכן, ער הט ניט מער געוואוסט נאר דס דאווענען אונ לערנען. די פרנסה הט דס וייב געהאנדילט, ער הט געהאט נאר איין זוהן, דר זוהן הט אויך געלערנט, נאר ער הט געהאלפן די מוטר צו איד האנדיל. ווען עס איז געקומען די צייט צו טאן אשדוך מיט דעם זוהן, איז געקומען אשדכן אונ הט גירעט אשדוך פון איין אנדער שטאט, הט דר חסיד געזאגט ווייל מיין זוהן איז ביי מיר אבן יחיד וועל איך אליין פארין זעהן די כלה, ער איז געקומען צום מחותן עס איז אים אלץ גוט גיפעלין ער הט געשריבן תנאים, ער איז געקומען אהיים מיט אגרויסע שמחה, ער הט גיבעטין זיינע קרובים, גוטע פריינד, מען הט געמאכט אסעודה, מען הט גיפרעגט ביי אים ווער איז דר מחותן, הט ער אים געלויבט ער איז אחסיד אצדיק, די מחותנת איז אויך אגרויסע צדקת אחסידה, אונ די כלה, איז אזעלכע וום איז ניטא איר

גלייכן

אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ׃
כח אָנָה ׀ אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ
אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם
מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם
וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם׃ כט וָאֹמַר
אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן

יָתָנָא בִּידָא דֶאֱמֹרָאָה
לְשֵׁיצָיוּתָנָא׃ כח לְאָן
אֲנַחְנָא סָלְקִין אֲחָנָא
תַּבַּרוּ יָת לִבָּנָא לְמֵימַר
עַם סַגִּי וְתַקִּיף מִנַּנָא
קִרְוִין רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד
צֵית שְׁמַיָּא וְאַף בְּנֵי
גִבָּרָאֵי חֲזֵינָא תַּמָּן׃
כט וַאֲמָרִית לְכוֹן לָא
תִתַּבְרוּן וְלָא תִדְחֲלוּן

תו"א ערים גדולות ובצורות בשמים תולין ל׳ חמיר כט :

בעל הטורים

(כח) המסו . וכיהושע אומר המסיו ע"י מרגלים : לבבנו . ד' במס' הכא והירך ונשמע וימס לבבנו . להטות לבבנו . נשא לבבנו אל כפים . אחרים נמס לבבם מפניכם כדכתיב ונשמע וימס לבבנו ע"כ היה לכם להטות לבבכם אליו ולא עביתם כן אלא אמרתם אחינו המסו את לבבנו ע"כ נשא לבבנו אל כפים וסמיך ליה סכותה באף ותרדפנו כדכתיב וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים :

רש"י

למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים ויש לו שתי שדות אחת של שקיא ואחת של בעל פ למי שהוא אוהב נותן של שקיא ולמי שהוא שונא נותן לו של בעל ארץ מצרים של שקיא היא שנילוס עולה ומשקה אותה וארץ כנען של בעל והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען : (כח) ערים גדולות ובצורות בשמים. דברו הכתובים ל' צ הבאי : (כט) לא תערצון. ל' שבירה כתרגומו ודומה לו (איוב ל) בערוץ נחלים

בית יהודא

שהיו לו שני בנים) למשל איינער הט געהאט צוויי זיהן (ויש לו שתי שדות) אונ ער הט צוויי פעלדר (אחת של שקיא) איין פעלד איז געוועזן בעטרונקען מיט וואסר (נאסע ערד) (ואחת של בעל) אונ איין פעלד איז געוועזן טרוקענע ערד (למי שהוא אוהב) דעם זוהן וום ער הט ליב (נותן של שקיא) צו אים גיט ער די פעלד וום די ערד איז נאסע (ולמי שהוא שונא) אונ דעם זוהן וום ער האט פיינט (נותן לו של בעל) גיט ער אים די טרוקענע פעלד (ארץ מצרים של שקיא היא) די לאנד מצרים איז בעטרונקענע נאסע ערד (שנילוס עולה ומשקה אותה) וואררום דער טייך נילוס פארגיסט זייגע וואסער אויף דעם גאנצען לאנד מצרים (וארץ כנען של בעל) אונ דיא לאנד כנען איז טרוקענע ערד (והוציאנו ממצרים לתת לנו את ארץ כנען) אונ הקב"ה הט אונז ארויסגענומען פון דיא גוטע לאנד מצרים ער זאל אונז געבען דיא לאנד כנען : (כח) וערים גדולות ובצורות בשמים) . זאגט רש"י (דברו הכתובים לשון הבאי) דיא פסוקים ריידען וויא מענטשן ריידען אויף אגאנץ הויכע זאך זאגט מען עס איז הויך ביז צום הימעל : (כט) ולא תערצון) . (לשון שבירה) לא תערצון איז דערטייטש איר זאלט ניט צובראכען ווערן (כתרגומו) וויא דער תרגום טייטשט (ודומה לו) גלייך צו דעם ווארט

שפתי חכמים

והלא הרבה נסים עשה להם כדי להוציאם לחירות ומפרש דלכך אמרו הוצאתו כו' : פ כתב הרא"ם ויש לתמוה למה פירשו המקרא הזה בשל בעל ושל שקיא אם בעבור שמורה שהוצאתו לשנאה היתה יותר שנאה היא שהיתה הוצאתו להוליכם ביד האמורי להשמידם וצ"ע . ונראה דקשה להו הכי הל"ל בשנאת ה' אותנו הוציאנו לתת אותנו ביד האמורי מארץ מצרים ל"ל אלא ע"כ הקרא לא נקט הוציאנו מארץ מצרים אלא למשל בשל בעל ושל שקיא והכתוב תלא ועוד קאמר כלו' תלא בשנאת ה' אותנו וגומר למשל של בעל ושל שקיא ועוד אחרת לתת אותנו וגו' ודו"ק ופי' של בעל מקום יבש וארץ למעלה שצריכין להשקותה : צ פירש"י בפרק גיד הנשה ל' הבאי ל' הדיוט שאין מדקדק בדבריו

פירוש לתורת אלהים

אונז ביד האמורי אין דר האנד פון אמורי להשמידנו צו פר טילגן אונז: (כח) אנה אנחנו עולים וואו הין זאלען מיר אויף גיין אחינו אונזערע ברידער דיא מרגלים האבען גימאכט צו גיין אונזערע הערצר לאמר צו זאגן עם גדול דס פאלק פון דעם לאנד איז אגרויסע פאלק ורם ממנו אונ זיי זענען העכער פון אונז ערים אונ די שטעט זענען גרויסע אונ פעסטע זיי גרייכין ביז צו דעם הימל וגם אונ אויך די קינדר פון די רייזין האבן מיר דארטן גיזעהן: (כט) ואמר אליכם אונ איך האב צו אייך גזאגט לא תערצון איר

משלי יהודא

גלייכין , ווי דר זוהן הט גיהערט די ווערטר איז ער אוועק־געגאנגען פון טיש צו די מוטר אונ הט גיוויינט , די מוטר פרעגט אים וום וויינסטו , דו הערסט דאך ווי דיין פאטר לויבט אזו שטארק די כלה , הט דר זוהן גיענטפערט וויל מיין פאטר לויבט זיא דריבר וויין איך , ווען מיין פאטר וואלט גיוועזן אוועלטליכר מענטש אונ וואלט זיא גלויבט, וואלט איך געוואוסט ער מיינט דיא כלה איז אויך אוועלטליכע, זיא קען שרייבין, אקלוגע.ווערט זיא קענן פירן אהאנדיל, דו ווייסט דאך אז מיין פאטר האלט ניט פון די וועלט , ער וויל נאר עולם הבא , שרייבין , קלוג זיין , האנדלען דס איז ביי אים גאר ניט ווערט, שיינקייט הט ביי אים געווים קיין ווערט , אונ ער קוקט דאך ניט אויף אבתולה, געווים אז ער הט גיזעהן זיא דאווינט שחרית ביז האלבין טאג , נאכדעם מנחה , מעריב , אונ זיא רעדט ניט מיט מענר אונ קוקט ניט צווישן מענר, די כלה איז אים גיפעלן, דו מוטר ווייסט דאך אז איך בין אוועלטליכר מענטש וום טוג מיר אזו אכלה , ביי די מרגלים איז אויך אזוי גיוועזן, יהושע אונ כלב האבן געזאגט די לאנד איז אגוטע (עיין רש"י) מיר ווייסין יהושע אונ כלב זענען גיוועזן גרויסע צדיקים, ביי זיי איז די וועלט גאר ניט ווערט גוועזן, דר עיקר איז ביי זיי גיוועזן נאר עולם הבא , אז זיי האבן געזאגט טובה הארץ , די לאנד איז גוט , האבן די יודין געזאגט אזעלכע צוויי צדיקים ווי יהושע מיט כלב מיינן ניט די לאנד איז גוט צו עסין אונ טריקן אונ פערגעניגן, זיי מיינן געווים זיא איז גוט צו תורה אונ מצות ווי די גמרא זאגט אין טוב אלא תורה , נאר תורה איז גוט , אונ

מהם: ל יהוה אלהיכם ההלך
לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר
עשה אתכם במצרים לעיניכם:
לא ובמדבר אשר ראית אשר נשאך
יהוה אלהיך כאשר ישא איש את
בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד
באכם עד המקום הזה: לב ובדבר
הזה אינכם מאמינם ביהוה
אלהיכם: לג ההלך לפניכם בדרך:

אונקלוס

מנהון: ל יי אלהכון
דמדבר קדמיכון הוא
יגיח לכון ככל די עבד
עמכון במצרים לעיניכון:
לא ובמדברא די חזיתא
די סוברך יי אלהך כמא
די מסובר גבר ית ברה
בכל ארחא די הלכתון
עד מיתיכון עד אתרא
הדין: לב ובפתגמא
הדין ליתיכון מהימנין
במימרא דיי אלהכון:
לג די מדבר קדמיכון
בארחא לאתקנאה לכון

בעל הטורים

(לא) ובמדבר אשר ראית. ל' יחיד בכל הדרך אשר הלכתם ל' רבים שלא היה הדרך בכולם שוה אלא לכל אחד לפי מה שהיה צריך היה הענן נושא אותו יש כגבוה יש כנמוך: (לב) אינכם מאמינים. חסר יו"ד שי' פעמים נסיתם אותו:

בית יהודא

שטים (בערוין נחלים לשבון) מיינט מען (בשבור נחלים) ווען די טייכען ווערען צובראכן: (ל) ילחם לכם. מיינט מען (בשבילכם), הקב"ה וועט שטרייטען פון אייערטוועגען: (לא) ובמדבר אשר ראית. זאגט רש"י (מוסב על המקרא שלמעלה ממנו) די ווערטער "ובמדבר אשר ראית" געהערען צו דעם פריערדיגען פסוק (ככל אשר עשה אתכם במצרים) אזו וויא אלץ וואס הקב"ה הט געטאן פון אייערטוועגען אין מצרים (ועשה אף במדבר) אונ אין דער מדבר הט אויך הקב"ה געטאהן פון אייערטוועגן אשר ראית) וואס דו האסט געזעהן (אשר נשאך ה' אלהיך) הקב"ה הט דיך געטראגען (כאשר ישא איש את בנו) וויא אמענטש טראגט זיין זוהן (זאגט רש"י (כמו שפירשתי אצל ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל) דעם מיינונג פון דעם פסוק האב איך געשריבען געגען דעם פסוק ויסע וגו') (משל למהלך בדרך ובנו לפניו ובאו לסטים לשבותו) למשל איינר איז געגאנגען אין וועג אונ זיין זוהן איז געגאנגען פריער פר אים זענען געקומען גזלנים אונ האבען אים געוואלט פאנגען האט דער פאטער גענומען דם קינד פון פארנט אויף אינטען. זענען געקומען וועלף פון אינטען אונ האבען געוואלט חאפען דאס קינד, הט דער פאטער גענומען דאס קינד פון אינטען אויף פארנט, נאכדעם זענען געקומען וועלף פון אינטען אונ גזלנים פון פארנט, הט דער פאטער גענומען דם קינד אויף זיינע אקסלין אונ האט געהאלטען מלחמה מיט ביידע צוזאמען, מיט די וועלף אונ מיט דיא גזלנים, אזו האט הקב"ה געשטריטען פון אייערטוועגן דעם גאנצן וועג ביז איר זענט געקומען צו דעם ארט: (לב) ובדבר הזה). (שהוא

רש"י

לשכון לשבור נחלים: (ל) ילחם לכם. בשבילכם: (לא) ובמדבר אשר ראית. מוסב על מקרא של מעלה הימנו ככל אשר עשה אתכם במצרים ועשה אף במדבר אשר ראית כי נשאך וגו': כאשר ישא איש את בנו. כמו שפירשתי אצל (שמות יד) ויסע מלאך האלהים ההולך לפני מחנה ישראל וגו'. משל למהלך בדרך ובנו לפניו באו לסטים לשבותו וכו': (לב) ובדבר הזה. שהוא מבטיחכם להביאכם

שפתי חכמים

ומוליא מפיו דבר שאינו לא שיתכוין לשקר אלא לא דק עכ"ל: ק דקרא משמע הוא ילחם לכם ככל אשר עשה וגומר ובמדבר וגומר

פירוש לתורת אלהים

זאלט זיך ניט צו ברעכין ולא אונ איר זאלט זיך ניט פארכטן פר זיי: (ל) יי אלהיכם גאט אייער גאט ההולך לפניכם וואס גייט פר אייך הוא ילחם לכם ער וועט מלחמה האלטן פון אייערט וועגין ככל גלייך ווי ער הט גיטאן מיט אייך אין מצרים פר אייערע אויגן: (לא) ובמדבר אונ אין דער מדבר האט ער מיט דיר אויך גיטאן נסים אשר ראית וואס דו האסט גיזעהן אשר וואס דיין גאט הט דיך גיטראגן כאשר אזו ווי אמענטש טראגט את בנו זיין זון בכל הדרך אין דעם גאנצן וועג אשר וואס איר זענט גיגאנגען עד באכם ביז איר זענט גיקומען עד ביז דעם ארט: (לב) ובדבר הזה אונ אין דר זאך וואס ער איז אייך מבטיח צוא ברענגען אייך אין דעם לאנד אינכם גלייבט איר ניט אין אייער גאט: (לג) ההולך לפניכם

משלי יהודא

מיר ווילן אבר עולם הזה אויך האבן, ווען די אנדרע מרגלים וואלטן זאגן די לאנד איז גוט. וואלטן מיר וויסן זיא איז גוט צו עולם הזה אויך. אבר אז נאר יהושע מיט כלב זאגן די לאנד איז גוט, וועלן מיר צו די לאנד ניט גיין, אונ אין אמת איז די לאנד גוט גיוועזן צו ביידע זאכן, צו תורה אונ מצות אונ צו עולם הזה, ווי הקב"ה הט געזאגט די לאנד איז טובה ורחבה. גוט אונ ברייט צו תורה אונ מצות, אונ זבת חלב ודבש. אונ עס רינט מילך אונ האניק:

אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי
לְאַשְׁרָיוּתְכוֹן בְּעַמּוּדָא
דְאִשָּׁתָא בְּלֵילְיָא
לְאַחֲזָיוּתְכוֹן בְּאָרְחָא דִי
תְהָכוּן בַּהּ וּבְעַמּוּדָא
דַעֲנָנָא בִּימָמָא׃ לד וּשְׁמִיעַ
קֳדָם יְיָ יָת קָל פִּתְגָּמֵיכוֹן
וּרְגֵז וְקַיֵּים לְמֵימַר׃
לה אִם יֶחֱזֵי גְבַר בְּגֻבְרַיָּא
הָאִלֵּין דָּרָא בִישָׁא הָדֵין
יָת אַרְעָא טָבְתָא דִי
קַיֵּמִית לְמִתַּן לַאֲבָהָתְכוֹן׃
לו אֱלָהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה
הוּא יֶחֱזִנַּהּ וְלֵהּ אֶתֵּן יָת
אַרְעָא דִי דְרַךְ בַּהּ
וְלִבְנוֹהִי חֲלָף דִּי אַשְׁלֵים
בָּתַר דַּחַלְתָּא דַייָ׃
לז אַף עֲלַי הֲוָה רְגַז מִן

לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ ׀
לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־
בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם׃ לד וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־
קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃
לה אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֵת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם׃
לו זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה
וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ
וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה׃
לז גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם

בעל הטורים

(לה) איש באנשים האלה. סופי תיבות משה שגם הוא בכלל השבועה: באנשים. ג' דין ואידך ויחלו באנשים הזקנים זקן בא באנשים מלמד שסיתה הגזירה אף על משה ואהרן דכתיב באנשים הזקנים וכתיב זקן בא באנשים היינו משה ואהרן שהיו באים בזוכלוסא ויוצאים באוכלוסא:

רש"י

אל הארץ אינכם מאמינים בו: (לג) לראותכם. כמו להראותכם וכן (שמות יג) לנחותם הדרך וכן (תהלים כו) לשמיע בקול תודה וכן (מלכים ב ט) ללכת לגיד ביזרעאל: (לו) אשר דרך בה. חברון ש נאמר (במדבר יג) ויבא עד חברון: (לז) התאנף. נתמלא רוגז:

בית יהודא

מבטיחכם להביאכם אל הארץ אינכם מאמינים בו) אונ אין די זאך וואס הקב"ה פארזיכערט אייך אז ער וועט אייך ברייגגען אין ארץ ישראל גלויבט איר אים ניט: (לג) לראותכם. זאגט רש"י (כמו להראותכם) וויא עס וואלט געשטאנען להראותכם, אייך צו מאכען ווייזען (וכן לנחותם הדרך) איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להנחותם (וכן לשמיע בקול תודה) איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להשמיע (וכן ללכת לגיד ביזרעאל) איז גלייך וויא עס וואלט געשטאנען להגיד: (לו) ואשר דרך בהו. הקב"ה האט געזאגט, צו כלב וועל איך געבען די ערד וואס ער האט אויף איר גיטרעטען, דאס איז דיא שטאט חברון (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויבא עד חברון) כלב איז געקומען ביז חברון: (לז) והתאנף.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לז) בגללכם. לפי שאתם מקטני אמנה כי כשאמרנו המן הסלע

שפתי חכמים

דמשמע דנס במדבר נלחם הקב"ה בשבילם והלא לא עשה מלחמה במדבר ועל זה פירש מוסב על המקרא של מעלה ככל אשר עשה במצרים וגו' כלומר שהטיב להם וגם במדבר היטיב עמהן שנשאן כאשר ישא איש את בנו וגו' ומלת עשה אינו משמש בלשון אחד כי הראשון פירושו בענין המלחמה והשני בענין הטיבות: ר שפת"ח אתחת הלמ"ד מפלים חברון הה"א: ש ר"ל וכי כל הארץ נתנה לכלב:

פירוש לתורת אלהים

וואס גייט פאר אייך בדרך אין וועג לתור אום צו זעהן לכם פאר אייך איין ארט צו מאכען רוען אייך באש לילה מיט אפייערדיגע זייל טוט ער גיין פאר אייך ביי נאכט לראותכם צו מאכן ווייזן אייך בדרך אין דעם וועג וואס איר זאלט גיין דרינען ובענן יומם אונ מיט וואלקין טוט ער גיין פאר אייך ביי טאג: (לד) וישמע יי אונ גאט האט געהערט את וואס איר הט גיזאגט בשנאת אזו וויא אויבין איז גישטאנן ויקצוף אונ ער האט גיצערינט וישבע לאמר אונ ער האט גישווארן אונ הט אזו גיזאגט: (לה) אם יראה איש באנשים האלה אוב עס וועט זעהן אמענטש פון דיא מענטשען הדור פון דעם שלעכטין דור את דם גוטע לאנד כלומר אפילו איין מענטש פון דעם דור וועט ניט זעהן דם לאנד אשר נשבעתי וואס איך האב גישווארען לתת לאבותיכם צוא געבען צוא אייערע עלטערין: (לו) זולתי כלב בן יפונה נאר כלב דער זון פון יפנה הוא יראנה ער וועט זיא זעהן ולו אונ צוא אים וועל איך געבען דיא לאנד אשר וואס ער האט אין איר גיטרעטין דם מיינט מען חברון ולבניו אונ צו זיינע קינדער יען אשר מלא ווייל ער הט דר פילט אחרי יי גאטס גיבאט: (לז) גם בי התאנף יי אונ אוך

ליקוטי מרדכי

(לז) גם בי התאנף ה' וגו'. מפרשים פרעגען איז דען משה נים אריינגעקומען אין ארץ ישראל וועגן די מרגלים, ער איז דאך נים אריין געקומען אין ארץ ישראל ווייל ער הט געשלאגן

אוף

לאמר גם־אתה לא־תבא שם׃
לח יהושע בן־נון העמד לפניך הוא
יבא שמה אתו חזק כי־הוא ינחלנה
את־ישראל׃ רביעי לט וטפכם אשר
אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא־
ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה
ולהם אתננה והם יירשוה׃ מ ואתם
פנו לכם וסעו המדברה דרך ים־

אונקלוס

קדם יי בדילכון למימר
אף את לא תעול תמן׃
לח יהושע בר נון דקאים
קדמך הוא יעול תמן
יתה תקף ארי הוא
יחסננה לישראל׃
לט וטפלכון די אמרתון
לבזא יהון ובניכון די
לא ידעו יומא דין טב
וביש אנון יעלון לתמן
ולהון אתננה ואנון
ירתננה׃ מ ואתון אתפניו
לכון וטולו למדברא
ארח ימא דסוף׃

בעל הטורים

(לח) יהושע בן נון העומד לפניך. שגדולה שמושה יותר מלמודה: (לט) יירשוה. ב׳ במסורה הכא והם יירשוה ואידך עד עולם יירשוה שניתנה להם הארץ ירושת עולם ולעולם לא היו גולים ממנה אם לא שחטאו:

בית יהודא

מיינט מען (נתמלא רוגז) הקב״ה איז פוהל געווארען מיט כעס אויף מיר: (מ) ופנו לכם. הקב״ה הט געזאגט (אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון) איך האב געזאגט איך וועל אייך פירען דורך די ברייט פון לאנד אדום צו צפון זייט (ליכנס לארץ) איר זאלט באלד אריין גיין אין ארץ ישראל (קלקלתם וגרמתם לכם עכוב) ווייל איר הט געזינדיגט האט איר אליין געמאכט צו אייך א אויפ־האלטונג איר זאלט פארהאלטען ווערן אין דר מדבר: ופנו לכם. (לאחוריכם) איר זאלט אייך קערען צוריק אויף אינטען (ותלכו במדבר לצד ים סוף) איר זאלט גיין אין דער מדבר צו דר זייט פון ים סוף (שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של הר שעיר) וואורום דר מדבר ווס די יודין זענן אין אים געגאנגן ווס ער איז געווען אין דרום זייט פון בארג שעיר (והיה מפסיק

רש״י

(מ) פנו לכם. אמרתי להעביר אתכם דרך רוחב ארץ אדום לצד צפון ליכנס לארץ קלקלתם וגרמתם לכם עכוב: פנו לכם. לאחוריכם ותלכו במדבר לצד ים סוף שהמדבר שהיו הולכים בו לדרומה של הר שעיר היה מפסיק בין ים סוף

דעת זקנים מבעלי התוספות

הזה נוציא לכם מים חשבתם שהייתי סבור שלא יצאו ומקרה היה כשיצאו בפעם ראשונה שיצאו והיה לי לפרש כי במצות

ליקוטי מרדכי

דעם שטיין, נאר דר מדרש זאגט איינער הט אמאהל געהאט עטליכע קופערנע מטבעות אין האנט אונ זיי זענען ארונטערגעפאלן פון האנט אויף די ערד, הט ער געבעטען מען זאל אים געבן א ליכט ער זאל זוכן אויפצוקלויבען די מטבעות, הט מען אים ניט געוואלט געבן, מען הט געזאגט עס לוינט ניט אנצוצינדן א ליכט וועגן די עטליכע קופערנע מטבעות, הט ער אראפגע־ווארפען אגאלדענע מטבע, אונ הט אנגעהויבן שרייען גיט מיר א ליכט איך האב אגאלדענע מטבע אויך פארלארן, הט מען אים געגעבן א ליכט הט ער אויפגעהויבן די גאלדענע מטבע אונ או ער הט געהאט די ליכט הט ער די קופערנע מטבעות אויך געזוכט אונ הט זיי אויפגעהויבן, ווענען די מרגלים זענען געשטארבען אין דר מדבר אלע יודן ווס זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים, הקב״ה הט געוואוסט ווען עס וועט קומען די צייט פון תחית המתים וועלן זיי ניט ווערט זיין משיח זאל קומען אין דר מדבר זיי אויפוועקן פון זייערע קברים זיי זאלען אויפשטיין דריבער הט הקב״ה גוזר געווען משה זאל אויך שטארבן אין דר מדבר ווען משיח וועט קומען אין דער מדבר אויפוועקן משה׳ן וועט ער די אלע יודען אויך אויפוועקן, ווייל משה וואלט ביי די מרגלים גאר ניט שולדיג געווען נאר וועגן די זינד וואס ער האט געשלאגן דעם שטיין, וואלט ער ניט אריינגעגאנגען אין ארץ ישראל לעבעדיג ווי הקב״ה האט געזאגט לא תביאו את הקהל. איר וועט ניט ברייגגען די יודן אין ארץ ישראל, איז די גזרה געווען אויף משה מיט אהרן לעבעדיג זאלען זייא ניט אריין גיין אין ארץ ישראל, אבער פאר וואס איז ווייניגסטונס משה ניט באגראבן געווארען אין ארץ ישראל ווי יוסף אונ ווי אלע שבטים דם איז געווען וועגן די יודען זייא זאלן אויפשטיין צו תחיית המתים, ווייל משה איז אוך אביסול שולדיג געווען ביי דיא מרגלים ווייל ער הט זיי צופיל זאכען געבאטען צו זעהן ווס יודען האבן דאס גאר ניט פערלאנגט ועיין במפרשים:

פירוש לתורת אלהים

אוף מיר האט גאט גיצערנט בגללכם צוליב אייך לאמר אונ הט מיר גיזאגט גם דו זאלסט אוך ניט קומען אהין קיין ארץ ישראל: (לח) יהושע בן נון יהושע דר זון פון נון העומד לפניך דר ווס שטייט פר דיר צו באדינען דיך הוא ער וועט אהין קומן אותו חזק אים זאלסטו שטארקין כי ווארום ער וועט מאכן ארבן דם לאנד צו די יודן: (לט) וטפכם אונ אייערע קליינע קינדר אשר אמרתם ווס איר הט גזאגט לבז יהיה זיי וועלן פון אייך אוועק גענומן ווערין ובניכם אונ אייערע קינדער אשר ווס זייא ווייסן נאך ניט צו אונטערשיידען טוב ורע גוטס אדער שלעכץ המה זיי וועלן אין די לאנד קומען ולהם אתננה אונ צו זייא וועל איך די לאנד געבן והם יירשוה אונ זיי וועלן זיא ירשנן: (מ) ואתם פנו לכם אונ איר קערט אייך אום צוריק וסעו המדברה

סוּף׃ מא וַתַּעֲנוּ ׀ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ
לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ
אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ
לַעֲלֹת הָהָרָה׃ מב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי
אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִּנָּגְפוּ לִפְנֵי
אֹיְבֵיכֶם׃ מג וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ
וַתַּעֲלוּ הָהָרָה׃ מד וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי
הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם

מא וַאֲתֵבְתּוּן וַאֲמַרְתּוּן
לִי חַבְנָא קֳדָם יְיָ אֲנַחְנָא
נִסַּק וּנְגִיחַ בֵּהּ קְרָב כְּכֹל
דִּי פַקְדָנָא יְיָ אֱלָהָנָא
וְזָרֶזְתּוּן גְּבַר יָת מָנֵי
קְרָבֵהּ וְשָׁרֵיתוּן לְמִסַּק
לְטוּרָא׃ מב וַאֲמַר יְיָ לִי
אֱמַר לְהוֹן לָא תִסְּקוּן
וְלָא תְגִיחוּן קְרָב אֲרֵי
לֵית שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן
וְלָא תִתַּבְרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיכוֹן׃ מג וּמַלֵּלִית
עִמְּכוֹן וְלָא קַבֶּלְתּוּן
וְסָרֶבְתּוּן עַל גְּזֵרַת
מֵימְרָא דַיְיָ וְאַרְשַׁעְתּוּן
וּסְלֵקְתּוּן לְטוּרָא׃ מד וּנְפַק
אֱמוֹרָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא
הַהוּא לָקֳדָמוּתְכוֹן וּרְדָפוּ

רשב"ם (מא) ותהינו. הננו ועלינו:

רש"י

להר שעיר עתה המשכו לצד הים ותסבבו את הר שעיר כל דרומו מן המערב למזרח: (מא) ותהינו. ל' (במדבר יד) הננו ועלינו אל המקום זה הל' שאמרתם לשון הן כלומר ת נזדמנתם: (מב) לא תעלו. לא עליה תהא א לכם אלא

בית יהודא

בֵּין יַם סוּף לְהַר שֵׂעִיר) דֶר מִדְבָּר אִיז גֶעוֶוען צְווִישֶׁען יַם סוּף אוּנ דֶעם בַּארְג שֵׂעִיר (וְעַתָּה הַמְּשְׁכוּ לְצַד הַיָּם) אִיצְט זָאלְט אִיר צִיהֶען צוּ דִיא זַייט פוּן יָם (וְהַסִּבּוּ אֶת הַר שֵׂעִיר כָּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לְמִזְרָח) אִיר זָאלְט גֵיין אַרוּם דֶעם בַּארְג שֵׂעִיר דֶעם גַאנְצֶען דָרוֹם זַייט פוּן מַעֲרָב צוּ מִזְרָח;

(מא) וַתָּהִינוּ. זָאגְט רש"י (לְשׁוֹן הִנֶּנּוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם) דָס זֶענֶען דִי וֶוערְטֶער וָוס דִי יוּדִין הָאבֶּען גֶעזָאגְט מִיר זֶענֶען דָא אוּנ מִיר וֶועלֶען אַרוֹיפְגֵיין צוּ דֶעם אָרְט (וְזֶה הַלָּשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם לָשׁוֹן הֵן) דֶר וָוארְט הִנֶּנּוּ וָואס אִיר הָט גֶעזָאגְט, דָאס אִיז גֶעמֵיינְט "יוֹא" (כְּלוֹמַר נִזְדַּמַּנְתֶּם) מֶען מֵיינְט אִיר הָט אַייךְ צוּגֶעגְרֵייט אַרוֹיף צוּא גֵיין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (לֹא תַעֲלוּ), מֵיינְט מֶען (לֹא עֲלִיָּה תְּהֵא לָכֶם אֶלָּא יְרִידָה) דָאס אַרוֹיפְגֵיין וֶועט נִיט הֵייסֶן אַרוֹיפְגֶעגַאנְגֶען נָאר אַרָאפְּגֶענִידֶערְט, וַוייל

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקב"ה אוציא לכם מים מן הסלע הזה ולכן כעס הקב"ה עלי וזהו בגללכם: (מא) ותהינו לעלות ההרה. פרש"י ותהינו שהיו אומרים מספה נתמלא הין מדבר כועס נתמלאת סאתם

שפתי חכמים

ת משום דק' ליה מה שייך ל' הן על זה ודאי כשאדם אומר לחבירו עשה לי דבר זה או שייך להשיב הן אבל הכא הקב"ה ומשה מיחו בהם שלא יעלו אם כן מה שייך לומר הן ועל זה פירש כלומר נזדמנתם שהייתם מזומנים לכך לעשות והוי כאלו אמרו כפי' הן: א מדכתיב לא תעלו וגו' ולא תלחמו למה לי פשיטא דאם לא יעלו לא תהיה מלחמה אלא ודאי ה"פ דקרא לא תעלו כי לא תוכלו להלחם עמם ואם כן העלייה ירידה תהיה לכם. והרא"ם פירש מדכתיב ולא תנגפו ש"מ שמה שאמר להם שלא יעלו הוא לטובתם אם כן לאו אזהורי מזהר

פירוש לתורת אלהים

אוּנ צִיעֶט נָאךְ דֶער מִדְבָּר דֶּרֶךְ יַם סוּף דוּרךְ דֶעם וֶועג וואו מֶען גֵייט צוּם יַם סוּף אַזוֹ הָאט גָאט גִיזָאגְט: (מא) וַתַּעֲנוּ אוּנ אִיר הָט גֶעעֶנְטְפֶערְט וַתֹּאמְרוּ אֵלַי אוּנ אִיר הָט צוּ מִיר גֶזָאגְט חָטָאנוּ לַיי' מִיר הָאבֶּן גִיזִינְדִיגְט צוּ גָאט אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה מִיר וֶועלֶן אוּף גֵיין וְנִלְחַמְנוּ אוּנ מִיר וֶועלֶן שְׁטְרַייטֶן כְּכֹל וִוי אוּנְזֶר גָאט הָט אוּנְז גִיהֵייסִין וַתַּחְגְּרוּ אוּנ אִיר הָאט אָן גְגוּרְט אִישׁ יֶעדֶר מֶענְטְשׁ זַיינֶע שְׁטְרַייט גֶעוֶועהְר וַתָּהִינוּ אוּנ אִיר הָט זִיךְ אָנְגֶעגְרֵייט אַרוּף צוּ גֵיין אוּיף דֶעם בַּארְג: (מב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אוּנ גָאט הָט צוּ מִיר גִיזָאגְט אֱמוֹר לָהֶם זָאג זֵייא לֹא תַעֲלוּ אִיר זָאלְט נִיט אוּף גֵיין וְלֹא תִלָּחֲמוּ אוּנ אִיר זָאלְט נִיט שְׁטְרַייטֶען כִּי וָוארוּם אִיךְ גָאט בִּין נִיט צְווִישֶׁן אַייךְ וְלֹא אוּנ אִיר זָאלְט נִיט וֶוערֶען עֶרְטָארְדֶעט פוּן אַייעֶרֶע פֵיינְד: (מג) וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם אוּנ אִיךְ הָאב צוּא אַייךְ גִירֶעט אַזוֹ וִוי גָאט הָאט אַייךְ גִיהֵייסֶן זָאגֶן וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אוּנ אִיר הָט נִיט גִיהֶערְט וַתַּמְרוּ אוּנ אִיר הָט ווידֶר גִישְׁפֶּענִיגְט גָאטְס רֵייד וַתָּזִדוּ אוּנ אִיר הָט גִימוּט וִוילִיגְט וַתַּעֲלוּ הָהָרָה אוּנ אִיר זֶענְט אַרוּף גִיגַאנְגֶען אוּף דֶעם בַּארְג: (מד) וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי אִיז אַרוּס גִיגַאנְגֶן דֶר קֶענִיג פוּן אֱמוֹרִי הַיּוֹשֵׁב וָוס עֶר זִיצְט אוּף דֶעם בַּארְג לִקְרַאתְכֶם אַקֶעגִין אַייךְ וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם אוּנ זֵייא הָאבֶּען אַייךְ נָאךְ גֶעיָאגְט כַּאֲשֶׁר אַזוֹ וִויא עֶס טוּעֶן הַדְּבוֹרִים דִיא בִּינֶן [עיין רש"י]

ויכתו

וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה
הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־
חָרְמָה׃ מה וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה
וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין
אֲלֵיכֶם׃ מו וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים
כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם׃ ב א וַנֵּפֶן וַנִּסַּע
הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר

יָתְכוֹן כְּמָא דִי נָתְזָן
דַּבְרִיתָא וּטְרָדוּ יָתְכוֹן
בְּשֵׂעִיר עַד חָרְמָה׃
מה וְתַבְתּוּן וּבְכִיתוּן קֳדָם
יי וְלָא קַבִּיל יי צְלוֹתְכוֹן
וְלָא אֲצֵית לְמִלֵּיכוֹן׃
מו וִיתֵבְתּוּן בִּרְקַם יוֹמִין
סַגִּיאִין כְּיוֹמַיָּא דִי
יְתֵבְתּוּן׃ א וְאִתְפְּנֵינָא
וּנְטַלְנָא לְמַדְבְּרָא אֹרַח
יַמָּא דְסוּף כְּמָא דִי מַלֵּיל
ה"א והתנו בקדש ימים רבים תגילה נה׃

רשב"ם

(מו) כימים אשר ישבתם. כלומר כמו שאתם יודעים׃

בעל הטורים

(מו) כימים. ד' כימים אשר ישבתם כימים הראשונים מ' יום כימים אשר היו בהם היהודים ועתה לא כימים הראשונים נזכרים בגלות בית שני זהו שפירש רש"י שישבו בקדש י"ט שנה כמו שישבו בשאר המסעות כמו התם כימים הראשונים שהיו ימים האחרונים כראשונים גם בכאן היו

בית יהודא

די בִּנְעָנִים וועלן אייך הרגנן אויב איר וועט ארויפגיין צו זיי אויף דעם בארג׃ (מד) וכאשר תעשינה הדבורים. וויא די בינען טוהען ומה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה) אזו וויא די בינן ווען זיא בייסט אמענטש, באלד נאך דעם ביס שטארבט זיא (אף הם) די כנענים זענען אויך אזו (כשהיו נוגעים בכם) אז זיי האבען אייך אנגערירט (מיד היו מתים) זענען זיי באלד געשטארבען׃ (מה) ולא שמע ה' בקולכם. זאגט רש"י (כביכול עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי) איר הט אזו שטארק דערצערענט הקב"ה אז דיא מדה פון רחמנות איז אויך אויף אייך צארענדיג געווארן׃ (מו) ותשבו בקדש ימים רבים. איר זענט גיזעסן אין קדש (י"ט שנה) ניינצעהן יאהר (שנאמר) וואורום עס שטייט אין פסוק (כימים אשר ישבתם) וויא דיא טעג וואס איר זענט גיזעסן (בשאר מסעות) אין אנדערע ציהונגען (והם היו ל"ח שנה) די יודין זענען געוועזן אין דער מדבר ונאך דיא מרגלים) אכט אונ דרייסיג יאהר (י"ט מהם עשו בקדש) ניינצעהן יאהר ופון די אכט אונ דרייסיג) זענען זיי געוועזן אין קדש (וי"ט שנה הולכים ומטורפים) ניינצעהן יאהר זענען זיי געגאנגען פון איין ארט צום אנדערן ארט (וחזרו לקדש) אונ זענען צוריקגעקומען אין קדש (כמו שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וינעם במדבר) הקב"ה האט זייא געפירט אין דר מדבר פון איין ארט צום אנדערען ארט; זאגט רש"י (כך מצאתי בסדר עולם) אזו האב איך געפונען אין ספר סדר עולם׃ (א) ונפן ונסע המדברה. זאגט רש"י (אילו לא חטאו) ווען דיא יודין וואלטען ניט געזינדיגט (היו עוברים דרך הר שעיר) וואלטען זיי געגאנגען דורך די וועג וויא מען גייט צום בארג שעיר (ליכנס לארץ) זיי זאלען באלד אריין גיין אין ארץ כנען (מן דרומו לצפונו) זייא וואלטען געגאנגען פון דרום צו צפון (ובשביל שקלקלו) אונ וויל זיי האבען געזינדיגט (הפכו לצד המדבר) האבען זיי זיך אומגעקערט צו די זייט פון מדבר ושהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר) דער מדבר איז צווישען ים סוף אונ דרום זייט פון בארג שעיר (והלכו אצל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף דרך יציאתן ממצרים) אונ זיי זענען געגאנגען ליבען

רש"י

ירידה׃ (מד) כאשר תעשינה הדבורים. מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה אף הם כשהיו נוגעים בכם מיד מתים׃ (מה) ולא שמע ה' בקלכם. כביכול עשיתם מדת רחמיו כאלו אכזרי׃ (מו) ותשבו בקדש ימים רבים. י"ט שנה שנא' כימים אשר ישבתם בשאר המסעות והם היו ל"ח שנה י"ט מהם עשו בקדש וי"ט שנה הולכים ומטורפים וחזרו לקדש כמו שנא' (במדבר לב) וינעם במדבר כך מצאתי בסדר עולם׃ (א) ונפן ונסע המדברה. אלו לא חטאו היו עוברים דרך הר שעיר ליכנס לארץ מן דרומו לצפונו ובשביל שקלקלו הפכו לצד המדבר שהוא בין ים סוף לדרומו של הר שעיר והלכו אצל

שפתי חכמים

להו אלא להודיע שלא תהא פעולתם זאת לעלייה כו'׃ ב ר"ל הדבורה מתה מיד ותעשינה לשון עשייה דא"ל לרבוי הרודפים כדבורים הרבים שרודפים אחר האדם א"כ הו"ל וירדפו אתכם כדבורים הפתח דכתיב לאשר תעשינה הדבורים ע"כ שלא דימה אותם לדבורים אלא לפעולת הדבורים כו'׃ ג (דכ"ט) דהל"כ שלא שם זה הוא של רחמים ולמה מזכירו על הפורענות׃ ד דלא שלחו מרגלים אלא בשנה שני' ליציאת מצרים ובתחלת מ' כאו לארץ דמוקלת שנה ככולה א"כ לא היו אלא ל"ח שנה׃ ה פי' שהטאתם גרם להם שלא נתן הק' ב"ה בלב מלך

דעת זקנים מבעלי התוספות

כלומר בשביל דבר מועט כעס הקדוש ב"ה עלינו׃ (מד) וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים. פי' שעוקצין מכאן ומכאן ואין ממיתין כך ויכום ויכתום שרדפו אחריהם בהכה ופצוע אבל לא הרגום כדי שלא יגדילו פיהם ונמצא שם שמים מתחלל. ותדע שלא מנה בכאן הנופלים במלחמה כדרך בשאר מלחמות ונראה ששוו המלחמה דווישמע הכנעני מלך ערד דכתיב שם וישב ממנו שבי אבל לא הרגו אחד מהם והקב"ה לקח אחר כך נקמתם מהם שנאמר וישמע ה' בקול ישראל ויך את

פירוש לתורת אלהים

ויכתו אונ זייא האבען אייך גישמוסין פון שעיר ביז חרמה׃ (מה) ותשבו אונ איר הט זיך ווידר גיקערט ותבכו אונ איר הט גיוויינט פר גאט ולא אונ גאט האט ניט צו גיהערט אייער גיבעט ולא אונ ער האט ניט פאר נומען אייערע רייד׃ (מו) ותשבו בקדש אונ איר זענט געוועזן אין קדש ימים רבים פיל טעג כימים אשר ישבתם ווי די טעג וואס איר זענט געוועזן אין דיא איבריגע ציהונג [פיו רש"י]׃ (א) ונפן אונ מיר האבען זיך אום גיקערט ונסע אונ מיר האבען גיצויגן צום מדבר דרך ים סוף דורך דעם

ווענ

יָת עַמִּי וְאַקֵּפְנָא יָת טוּרָא
דְשֵׂעִיר יוֹמִין סַגִּיאִין:
ב וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימָר:
ג סַגִּי לְכוֹן דְּאַקֵּפְתּוּן
יָת טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנִיוּ
לְכוֹן צִפּוּנָא: ד וְיָת
עַמָּא פַּקֵּד לְמֵימַר אַתּוּן
עָבְרִין בִּתְחוּם אֲחוּכוֹן
בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר
וְיִדְחֲלוּן מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְּרוּן

יהוה אלי ונסב את־הר־שעיר ימים
רבים: ס חמישי ב
ב ויאמר יהוה אלי
לאמר: ג רב־לכם סב את־ההר הזה
פנו לכם צפנה: ד ואת־העם צו
לאמר אתם עברים בגבול אחיכם
בני־עשו הישבים בשעיר וייראו

בעל הטורים

ימים אלו כימים האחרים והתם לא כימים הראשונים דכתיב בהו ליולא ולבא אין שלום אלא כימים אשר נחו דכתיב זרע השלום הגפן תתן פריה וגו' עד והייתם ברכה אל תיראו: (ג) רב לכם סב. תגין על הסמ"ך לפי שכיבד את אביו שהיה בן ס' בלדת אותו ולכך עתיד להחריב הבית שהוא ס' אמות: (ד) וייראו מכם. בשני יודי"ן בשביל י' ברכות שנתברך

רשב"ם

(ג) צפונה. לצד ארץ ישראל כי בדרום ארץ ישראל הלכו במדבר: (ד) היושבים בשעיר. לא אלה הם אותן אדום שיצאו בחרב לקראת ישראל שהרי באלה כתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר אבל אדום לא מכרו כלום דכתיב בהם ויט ישראל מעליו ז"ה פירוש רבינ"ו. אבל לי הצעיר אין נראין דבריו כזה, כי בני עשו היושבים בשעיר הם אדום כי לא מצינו להם ישוב כי אם בהר שעיר ומה שקשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו אינו מענה כי אם חוזר על מה שאמר למעלה אוכל בכסף תשבירני כאשר עשו לי בני עשו שלא לקחנו מאתם שום דבר כי אם במכר כמו שאמור בענין אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו וגו' אבל אוכל תכרו מאתם בכסף ואכלתם, וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם, וכן עשיתם כמו שציוה הקב"ה כמו"ש כאשר עשו לי בני עשו דרך סיבתם אל הר שעיר שלח משה אל מלך אדום להניחם לעבור דרך ארצו אל ארץ ישראל. ולדבר הזה לא שמע אליהם שלא רצה שיכנסו כולם יחד בארצו פן שהיתו את הארץ ולפיכך ויט ישראל מעליו. אבל מ"מ היו קונים משלהם דרך הליכתם למה שהיו צריכים וזהו האמת והישר: וייראו

רש"י

דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף דרך יציאתן ו ממצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית משם היו הולכים לצד המזרח: ונסב את הר שעיר. כל דרומו עד ארץ ז מואב: (ג) פנו לכם צפנה. סובו לכם לרוח מזרחית ח מן הדרום לצפון פניכם לצפון נמצאו הולכין את רוח מזרחית וזהו שנא' (שופטים יא) ויבואו ממזרח שמש לארץ מואב: (ד) ונשמרתם מאד. ומהו השמירה אל תתגרו בם:

בית יהודא

דרום זייט פון מערב צו מזרח אין די וועג פון ים סוף אין די וועג זענן זייא געגאנגן ווען זייא זענן ארויסגעגאנגען פון מצרים (שהוא במקצוע דרומית מערבית) דאס איז אין ווינקל דרום אונ מערב (משם היו הולכים לצד המזרח) פון דארטן זענן זיי געגאנגן צו מזרח זייט (ונסב את הר שעיר) מיר זענן געגאנגען ארום דעם בארג שעיר (כל דרומו עד ארץ מואב) דעם גאנצן דרום זייט פון בארג שעיר ביז צום לאנד מואב: (ג) (פנו לכם צפונה). קערט אייך צו צפון זייט (סובו לכם לרוח מזרחית) קערט אייך צו מזרח זייט (מן הדרום לצפון) פון דרום צו צפון ובייא דיא מזרח זייט) (פניכם לצפון) אייער פנים זאל זיין צוא צפון זייט (נמצאו הולכין את רוח מזרחית) זענן זיי געגאנגן ביי מזרח זייט פון דרום צו צפון (וזהו שנאמר) דס איז וואס דר פסוק זאגט (ויבואו ממזרח שמש לארץ מואב) זיי זענען געקומן פון מזרח זייט וואס דיא זונן שיינט פון דארטן צו דיא לאנד מואב: (ד) (ונשמרתם מאודו. איר זאלט אייך שטארק היטען (ומהו השמירה) וואס זאל

דעת זקנים מבעלי התוספות

הכנעני וכו': (ג) רב לכם סב. בלשון שרבר עשו ליעקב שאמר לו יש לי רב נשתלם לו שכרו:

שפתי חכמים

אדום להניחם לעבור דרך ארצו: ו רלה לומר דדרך ים סוף משמע שהלכו מלפון העולם לדרום העולם שהוא כנגד הים והלא ממערב למזרח הלכו במדבר העמים ועל זה פירש דרך יציאתם ממצרים כלומר כשילאו ממצרים הלכו באלכסון דרך ים סוף ממערב למזרח כן הלכו עכשיו שהגיעו דרכם הקלרה מדרום לצפון והלכו בדרומה של אדום שהוא ממערב למזרח עד שבאו לגבול מואב: ז (מהר"ן) שלא תאמר שסבבו אותו מכל ד' רוחותיו שזה א"א שאם כן היה משה נכנס לארץ ישראל שארץ אדום נגד ארץ ישראל היתה כמבואר בגבולי הארץ לפ"פ כל דרומה לצד עד ארץ מואב: ח אע"פ שזה הלוי היה בסוף דרומה של

פירוש לתורת אלהים

וועג פון ים סוף כאשר אזו ווי גאט הט גירעט אלי צו מיר ונסב אונ מיר זיינן גגאנגן ארום דעם בארג פון שעיר ימים רבים פיל טעג: (ב) ויאמר יי אלי לאמר הט גאט גיזאגט צו מיר אזו צו זאגן: (ג) רב לכם סוב את ההר הזה עס איז אייך גינוג ארום צו רינגלן דעם דאזיגן בארג פנו ווענדעט אייך קיין צפון זייט: (ד) ואת העם צו אונ דס פאלק זאלסטו גיביטן לאמר אזו צו זאגן אתם עוברים איר וועט יעצט דורך גיין בגבול דעם גרעניץ פון דיא קינדר פון אייער ברודר עשו היושבים בשעיר וואס זייא זיצען אין שעיר וייראו מכם אונ זיי וועלן זיך פירכטן פר

ליקוטי נחמיה

(ג) רב לכם סוב את ההר הזה. דער מדרש שרייבט רבי יודן זאגט ווען די יודן זענען געקומן צו די לאנד שעיר אונ האבן געוואלט אנהייבען אמלחמה מיט די קינדער פון עשו, האט הקב"ה געוויזן צו משה דעם בארג וואו די אבות זענען אין אים באגראבן אונ הקב"ה הט געזאגט צו משה זאג די יודן זיי זאלן נים אנהייבען אמלחמה ווארום ביז איצט קומט צו עשו שכר וייל ער הט געגעבן כבוד צו זיינע אלטערן וואס זענען באגראבן אין דעם בארג, פון דאנען זעהן מיר ווי גרוס איז דר שכר פון די מצוה צו געבן כבוד צו פאטער אונ מוטער, וואס מיינט מען פנו לכם צפונה, רבי חייא זאגט הקב"ה הט געזאגט צו משה זאג צו די יודן אוב איר וועט זעהן עשו וויל אייך טאהן שלעכטס, זאלט איר אייך נים שטעלן געגן אים, נאר איר זאלט אייך בעהאלטען פר אים ביז זיין צייט וועט אריבער גיין, האבן יודן געזאגט רבונו של עולם וואוהין זאלן מיר אנטלויפן פר אים, הט הקב"ה געזאגט אנטלויפט צו די תורה, אינ איר זאלט ווארטן ביז משיח וועט קומען, ווי יצחק האט געזאגט צו יעקב הקול קול יעקב והידים ידי עשו, ווען עס ווערט געהערט דער קול פון יעקב מיט תורה אונ תפלה, קענען נים געוועלטיגען אוף אים

דיא

מכם ונשמרתם מאד: ה אל־תתגרו
בם כי לא־אתן לכם מארצם עד
מדרך כף־רגל כי־ירשה לעשו
נתתי את־הר שעיר: ו אכל תשברו
מאתם בכסף ואכלתם וגם־מים
תכרו מאתם בכסף ושתיתם: ז כי

אונקלוס

לחדא: ה לא תתגרון
בהון ארי לא אתן
לכון מארעהון עד מדרך
פרסת רגלא ארי ירתא
לעשו יהבית ית טורא
דשעיר: ו עבורא תזבנון
מנהון בכספא ותיכלון
ואף מיא תכרון מנהון
בכספא ותשתון: ז ארי

הולדות אהרן

די ירושה לעשו נתתי קידושין ית טור בא:

רשב"ם

שכם. מגורת וישובו וירעו ויאמרו אבל ויראו את ה' וידעו כי שמי ה' נגורת ואמרו והלכו וכולם להבא הם: (ה) כי לא אתן לכם מארצם. וכן כתיב במואב אל תצר את מואב וכן בבני עמון אל תצורם כל האזהרות הללו הוצרך משה להודיע שכשיו שן ירך בלבבם לאמר אם רצון הקב"ה

בעל הטורים

יעקב: (ה) עד מדרך כף רגל. עד דרך כוכב מיעקב עד שיבא זמן שנאמר פורה דרכתי לבדי כף רגל לעת תמוט רגלם עד שיגיע תרמסנה רגל רגלי עני וגו': ירושה לעשו. בגימ' בשביל מלות כיבוד:

בית יהודא

זיין דם היטונג (אל תתגרו בם) איר זאלט אייך ניט רייצען מיט זיי: (ה) ועד מדרך כף רגל). מען מיינט (אפילו מדרך כף רגל) אפילו אשטיקל ערד איין פוס צו שטעלען אויף איר וועל איך אייך ניט געבען אויף זייער לאנד (כלומר) אזו מיינט מען (ואפילו דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא ברשות) אפילו נאר צו טרעטען מיט דיא פיס צו גיין דורך זייער לאנד אן זייער ערלויבניס טארט איר אויך ניט ופון כלומר ביז וכו"א איז אבעזונדער פשט אין רש"יו (ומדרש אגדה) דר מדרש זאגט אזו מיינט דער פסוק איך וועל אייך ניט געבען פון לאנד שעיר (עד שיבא יום דריסת כף רגל על הר הזיתים) ביז עס וועט קומען דער טאג וואס די פיס פון הקב"ה וועלען טרעטען אויף דעם בארג הזיתים (שנאמר ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים) ווי עס שטייט אין פסוק דיא פיס פון הקב"ה וועלען שטיין אין דעם טאג אויף דעם בארג הזיתים: ירושה לעשו. דעם בארג שעיר האב איך געגעבען צו עשו אירושה מאברהם, פון זיין זיידע אברהם (עשר עממים נתתי לו) הקב"ה זאגט צעהן פעלקער האב איך געגעבען צו אברהם (שבעה לכם) זיבען פעלקער האב איך געגעבען פון אייערטוועגען, אונ דריי פעלקער קיני קניזי קדמוני, דאס איז עמון אונ מואב אונ שעיר (אחת מהן לעשו) אייגע לאנד דאס איז שעיר, האב איך געגעבען צו עשו (ושתים לבני לוט) אונ צוויי לענדער האב איך געגעבען צו די צוויי קינדער פון לוט (בשכר שהלך אתו למצרים) ווייל לוט איז געגאנגען מיט אברהם אין מצרים (ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו אחותי היא) אונ ער הט געהערט ווי אברהם הט געזאגט אויף זיין ווייב שרה זיא איז מיינע אשוועסטער, אונ ער האט אים ניט געשוויגען, ער האט ניט געמסרת אז שרה איז דיא ווייב פון אברהם ניט אשוועסטער (ועשאו כבנו) הט הקב"ה געמאכט לוט גלייך וויא ער וואלט געוועזן אזוהן פון אברהם אונ ער זאל ירשנען פון אברהם צוויא לענדער פאר זיינע צוויי קינדער מואב אונ עמון: (ו) תכרו. (לשון מקח) קויפען (וכן) אונ אזו

רש"י

(ה) עד מדרך כף רגל. אפי' מדרך כף רגל כלו' אפי' ט דריסת הרגל איני מרשה לכם לעבור בארצם שלא י ברשות ומדרש אגדה עד שיבא יום ב דריסת כף רגל על הר הזיתים שנאמר (זכריה יד) ועמדו רגליו וגו': ירשה לעשו. מאברהם. עשר עממים נתתי לו שבעה לכם וקיני וקנזי וקדמוני הן עמון ומואב ושעיר אחת מהם לעשו והב' לבני לוט בשכר שהלך אתו ל למצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו אחותו היא עשאו כבנו: (ו) תכרו. לשון מקח וכן (בראשית נ)

שפתי חכמים

ארץ אדום ואם כן יסתור מה שפירש בפרשת ומסעי שהפכו פניהם לצפון אחר שעברו דרום מואב ונ"ע כבשלח משה למלך אדום לעבור דרך ארצו ללך לצפון של עולם ולא אבה הולרכו ללכת כל דרום מואב ומשם הפכו פניהם לצפון. הרא"ם ול"נ כי תחלת הלווי של פנו לכם צפונה היה על דעת זה כשיבאו בקצה גבול מואב וכמו שמפרש הקרא והולך וכשבאו לגבול אדום אמר אליהם אל תתגרו וכשבאו לגבול מואב ורצו לעבור דרך גבולם לצפון אמר להם ה' אל תצר את מואב ומגילא הולרכו להלוך כל גבול מואב עד רוח מזרחית:

ט דעד ועד בכלל כאלו אמר לא אתן לכם רשות למשול על ארצם אפילו דריסת רגל לעבור דרך העברה בעלמא דרך ארצם שלא ברשות וכמוהו לא נשאר בהם עד אחד אפילו אחד: י דאם לא כן קשה למה שלח משה למלך אדום שיניחם לעבור דרך ארצו כיון שהקדוש ברוך הוא צוה שלא יעבור בו ל"פ שלא ברשות אבל ברשות היו רשאים לעבור: כ דלפי פשוטו קשה הל"ל אף מדרך וגו' למה נקט ליבנא של שעור וזמני שהוא ל' עד לכן מביא מדרש אגדה: ל ר"ל הא העשר עממים לאברהם ניתנו ולמה ניתנו

ליקוטי נחמיה

די העמים פון עשו, אונ ניט נאר צו דעם דור הט הקב"ה געבאטען כבוד צו עשו, נאר אויף אלע דורות ביז משיח וועט קומען מוזען מיר געבען כבוד צו עשו, נאך אפשט איז פנו לכם צפונה, הקב"ה האט געזאגט צו ידען ווען איר וועט זיין אין גלות זאלט איר אייך ניט ווייזען מיט רייכקיים געגען עשו, ווייל עשו וועט אייך מקנא זיין אונ ער וועט זאגען דס איז זיינע, ווייל יעקב הט בייא אים אוועקגענומען זיין ברכה:

פירוש לתורת אלהים

אייך ונשמרתם מאד אונ איר זאלט אייך זייער היטען, אונ וואס זאל זיין דאס היטונג?: (ה) אל תתגרו בם איר זאלט זיך ניט רייצען מיט זייא כי לא אתן לכם דען איך וועל אייך ניט אפ געבען מארצם פון זייער לאנד עד מדרך כף רגל אפילו אשטיקיל ערד אזוי גרוס וויא אפוס טריט [פיין רש"י] כי ווארום ירשה לעשו אירושה צו עשו נתתי את הר שעיר האב איך גיגעבען דעם בארג שעיר[עיין רש"י]: (ו) אכל תשברו מאתם בכסף עסין וואורג זאלט איר פון זיי קופען פר געלד ואכלתם אונ איר זאלט עסין וגם

אונ

אונקלוס

יְיָ אֱלָהָךְ בָּרְכָךְ בְּכֹל
עוֹבַד יְדָךְ סְפֵק לָךְ
צָרְכָךְ בִּמְהָכָךְ לְמַדְבְּרָא
רַבָּא הָדֵין דְּנַן אַרְבְּעִין
שְׁנִין מֵימְרָא דַייָ אֱלָהָךְ
בְּסַעֲדָךְ לָא מְנַעְתָּא
מִדָּעַם: ח וַעֲבַרְנָא מִקֳּדָם
אֲחוּנָא בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין
בְּשֵׂעִיר מֵאֹרַח מֵישְׁרָא
מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיוֹן גָּבֶר
וְאִתְפְּנֵינָא וַעֲבַרְנָא אֹרַח
מַדְבְּרָא דְמוֹאָב: ט וַאֲמַר
יְיָ לִי לָא תְצוּר עַל
מוֹאָבָאֵי וְלָא תִתְגָּרֵי

תו"א אל תצר את מואב נזיר כג ב"ק לח הוריות י חולין ס:

דברים ב

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה
יָדֶךָ יָדַע לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל
הַזֶּה זֶה | אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר: ח וַנַּעֲבֹר מֵאֵת
אַחֵינוּ בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר
מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר
ס פסקא באמצע פסוק וַנֵּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר
מוֹאָב: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־
תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם

רשב"ם

לתת לנו נחלה ויכולת בידו למה לא הוריש לנו אלה האומות שעברנו דרך עליהם לכך הודיעם עכשיו שהקב"ה לא חפץ בדבר שהרי נתנה הקב"ה להם ככתוב בכלם כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר כי לבני לוט נתתי את ער ירושה וגם בעמון כי לבני לוט נתתיה ירושה לכבוד אברהם שקרובים היו: (ז) לא חסרת דבר. כשאין מקום לקנות מזונות מספק צרכך בלא כסף ובלא מחיר ובמקום שמצאת ליקח הספיק לך לקנות:

רש"י

אשר כריתי לי שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה: (ז) כי ה' אלהיך ברכך. לפיכך לא תכפו (ס"א תכפרו) את מ טובתו להראות כאלו אתם עניים אלא הראו עצמכם עשירים: (ח) ונפן ונעבור. לצד צפון הפכנו פנים להלוך ב-רוח מזרחית: (ט) ואל תתגר וגו'. לא

בית יהודא

"אֲשֶׁר כָּרִיתִי" מיינט מען איך האב געקויפט (שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם) אין די שטעט פון זעגן ים (קוֹרִין לִמְכִירָה. כִּירָה) אז זיי ווילען זאגען פארקויפן אדער קויפען זאגען זיי דעם וואָרט כירה: (ז) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ. וואָרום הקב"ה האָט דיך געבענטשט (לְפִיכָךְ לֹא תְּכַפְּרוּ אֶת טוֹבָתוֹ) דאריבער זאָלט איר ניט פארלייקענען זיין טוֹבָה (לְהַרְאוֹת כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲנִיִּים) צו ווייזען זיך פאר אָרעמע לייט און וועלן נעמען אומזיסט (אֶלָּא הַרְאוּ עַצְמְכֶם עֲשִׁירִים) איר זאָלט ווייזען אז איר זענט רייך און איר קויפט אַלְץ פַר געלט: (ח) וַנֵּפֶן וַנַּעֲבוֹר. מיר האבען אונז געקערט און מיר זענען אַוועקגעגאנגען, זאגט רש"י (לְצַד צָפוֹן הָפַכְנוּ פָּנִים) מיר האבען געקערט אונזער פנים צו צפון זייט (לַהֲלוֹךְ רוּחַ מִזְרָחִית) מיר זאָלען גיין לעבען מזרח זייט פון דרום צו צפון: (ט) וְאַל תִּתְגָּר בָּם וגו'. זאגט רש"י (לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֶלָּא מִלְחָמָה)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ט) אל תצר את מואב. על אומות הללו שעיר ועמון ומואב הוצרך הקב"ה להזהיר את ישראל שהיו סבורין לכבשם בדין שעיר שבמקומות הרבה קורא אותו חוי ותוי נתן הקב"ה לישראל בירושה ולכך כתיב ובשעיר ישבו החורים לפנים אין עיקר שמם חוי ואינם משבעה עממין והא דקרי להו חוי כמו שאחז"ל שהיו מריחין את הארץ כחויא ולקמן מפרש היכן החוי שנתן הקב"ה לישראל וכן מעמון ומואב היו סבורין שהן ארץ רפאים

שפתי חכמים

אלו שתים ללוט: מ (ג"א) אבל אין פירושו לפיכך אין אתם צריכים להם דא"כ הל"ל יש לך רב או יש לך כל ופי' מעשה ידיך אלו הכהמות כדכתיב כאיוב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ: נ הוכרח לפ' כן ונפן לצד צפון מפני שמהכתוב פנו וסעו לכם לפונה

פירוש לתורת אלהים

און וואסר זאָלט איר אויך קויפן פון זיי פר געלד וּשְׁתִיתֶם און איר זאָלט טרינקען: (ז) כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וואָרום גאָט דיין גאָט בֵּרַכְךָ ער האָט דיר געבענטשט בְּכֹל אין אַלֶע זאכען וואס דו האסט געטאָן [עיין רש"י] יָדַע לֶכְתְּךָ ער האט געוואוסט דיין גיין אֶת אין דעם גרויסן מִדְבָּר און ער האט דיר גיגעבען דאַרפן דיין בַּדערפעניש זֶה עס איז שוין פערציג יאר יְיָ איז דיין גאָט מיט דיר לֹא עס האט דיר ניט געפעלט קיין זאך: (ח) וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי עֵשָׂו און מיר זענען אַוועק גגאנגען פון אונזערע ברידער פון עשו'ס קינדער הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וואָס זיי זיצן אין שֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ ווי מען גייט פון אֵילַת און פון עֶצְיוֹן גָּבֶר וַנֵּפֶן וַנַּעֲבוֹר און מיר האבען זיך גקערט און מיר זענען געגאנגען דֶּרֶךְ דורך דעם וועג פון מִדְבַּר מוֹאָב: (ט) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי

משלי יהודא

(ט) אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב, דער ילקוט שרייבט צוויי מענטשן זענען אַמאָל געגאנגען אין וועג און זיי האבען גיזעהן עס ווערט באַלד נאכט, האבען זיי געזוכט אַ אָרט צו נעכטיגען, זיי זענען געגאנגען ביז שפּעט אין דר נאכט און זענען געקומען אין אַ אָרעמען נאַכט הויז, איז אייבעם ניט גיפעלין דר נאכט הויז האט ער געוואָלט מאכן אַקריג מיט דעם בַּעַל הַבַּיִת, האט זיין חבר צו אים געזאגט דו מוזט דאך דא געכטיגען, אז דו וועסט דיך קריגען מיט דעם בַּעַל הַבַּיִת וואו וועסטו געכטיגען, אזוי האט הקב"ה געזאגט צו משה דו ווילסט מאכן אַמִלְחָמָה מיט מואב, דו ווייסט אז דו דארפסט געכטיגען אין מואב, דיין קֶבֶר וועט זיין אין מואב ביז צו תְּחִיַּת הַמֵּתִים:

מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ
יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר
יְרֻשָּׁה׃ י הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ
עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כַּעֲנָקִים׃
יא רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כַּעֲנָקִים
וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים׃

אונקלוס

לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן לָךְ מֵאַרְעֵהּ יְרֻתָּא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבִית יָת לְחָיָת יְרֻתָּא׃ י אֵימְתָנֵי מִלְּקַדְמִין יְתִיבוּ בַהּ עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא׃ יא גִּבָּרָאֵי מִתְחַשְׁבִין אַף אִנּוּן כְּגִבָּרָאֵי וּמוֹאֲבָאֵי יְקָרוּן

תו"א כי לבני לוט קידושין יח:

בית יהודא

הקב"ה הט נאר געבאטען די יודין זייא זאלען ניט מאכען אמלחמה מיט מואב (אבל מיראים היו אותם) אבער די יודין האבען געמעגט מאכען אמורא אויף די מואבים (ונראים להם כשהם מזויינים) אונ די יודין זענען געגאנגען געוואפענט צו די מואבים ווען זייא זענען געוועזען אנגעטאהן מיט געוועהר, די מואבים זאלען מיינען אז די יודין וויללען מיט זיי מאכען אמלחמה (לפיכך כתיב) דריבער שטייט אין פסוק (ויגר מואב מפני העם) מואב הט מורא געהאט פאר דעם פאלק יודין (שהיו שוללים ובוזזים אותם) די יודין האבען גערויבט פון מואב זייער פארמעגען ושלל איז רויב פון טויטע זאכען, בז איז רויב פון לעבעדיגע זאכען (אבל בבני עמון נאמר) אבער אויף די קינדער פון עמון הט הקב"ה געזאגט צו די יודין (ואל תתגר בם שום גרוי) איר זאלט אייך ניט רייצען מיט עמון אונ איר זאלט אויף זייא קיין מורא מאכען (בשכר צניעות אמם) ווייל זייער מוטער הט זיך געשעמט (שלא פרסמה על אביה) זיא הט ניט געזאגט פאר מענטשען אז זיא הט געבארען דעם קינד פון איר פאטער (כמו שעשתה הבכירה) וויא די עלצטע הט געטאן (שקראה שם בנה מואב) זיא האט גערופען דעם נאמען פון איר זוהן מואב ומאב ער איז געבארען פון מיין פאטער, אבער די יינגערע הט גערופען דעם נאמען פון איר זוהן עמון, ער איז געבארען פון איינעם פון מיין פאלק: (ער). (שם המדינה) ער איז דער נאמען פון די לאנד וואס הקב"ה הט זיא געגעבען צו מואב: (י) (האמים לפנים וגו') זאגט רש"י הקב"ה האט געזאגט צו משה (אתה סבור) דו מיינסט (שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם) דאס איז דיא לאנד רפאים וואס איך האב געגעבען צו אברהם (לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים) ווייל די אמים וואס זענען אויך רפאים האבען געוואהנט אין די לאנד (אבל לא זו היא) אבער דאס איז ניט די לאנד (כי אותן רפאים הורשתי מפני בני לוט) נוארום די רפאים האב איך פארטריבען פאר די קינדער פון לוט (והושבתים תחתם) אונ איך האב באזעצט דיא קינדער פון לוט אין זייער לאנד אויף דעם ארט פון דיא אמים: (יא) (רפאים יחשבו וגו'). מען מיינט (רפאים היו נחשבין אותן אמים) דיאמים זענען געווען גערעכנט צו דיא רפאים (כענקים הנקראים רפאים) אזוי וויא די ריזען וואס ווערען גערופען רפאים פאר וואס הט מען זיי גערופען רפאים (על שם שכל הרואה אותם ידיו מתרפות) ווייל וועלכער מענטש עס האט זיי געזעהן זענען אים שוואך געווארען זיינע הענט פון שרעק (אמים) הט מען זיי גערופען (על שם שאימתם מוטלת על הבריות)

רש"י

אסר להם על מואב אלא מלחמה אבל מיראים היו אותם ונראים להם כשהם מזויינים לפיכך כתיב (במדבר כב) ויגר מואב מפני העם שהיו שוללים ובוזזים אותם אבל בבני עמון נאמר ואל תתגר בם שום גרוי בשכר צניעות אמם שלא פרסמה על אביה כמו שעשתה הבכירה שקראה שם בנה מואב: ער. שם המדינה: (י) האמים לפנים וגו'. אתה סבור שזו ארץ רפאים שנתתי לו לאברהם לפי שהאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אות' רפאים הורשתי מפני בני לוט והושבתים תחתם: (יא) רפאים יחשבו וגו'. רפאים היו נחשבים אותם אמים כענקים הנקראים רפאים ע"ש שכל הרואה אותם ידיו מתרפות: אמים. ע"ש שאימתם מוטלת על הבריות וכן ובשעיר ישבו

שפתי חכמים

משמע שהפנייה מורה על הפיכת פניהם לצד צפון ואע"פ שלא לגס כן רק לאחר עבור כל רוח דרומית של מואב מ"מ כשראו שלא אכה אדום הניחוהו והלכו כל רוח דרומית של מואב ואח"כ פנו לצד צפון כמו שנלטוו בהיותם בדרום של אדום והלכו כל רוח מזרחית של מואב ומלאו את ארץ סיחון ועוג שהיו במזרח גבול ארץ ישראל וכו'. הרא"ם: ס דק"ל לא הל"ל אלא ואל תתגרו בם מלחמה ל"ל דהא בבני עמון לא נאמר אלא אל תתגרו בם סתם ומתרץ שלא אסר כו': ע ר"ל ישראל היו מיראים את המואבים: פ דהא לא כתיב מלחמה: צ ר"ל מאב שהוא לשון פריצות: ק דאי ר"ל עיר היה מפרש עיר פלונית: ר הל"ל מה בא הכתוב להודיענו במה שאמר האמים לפנים ישבו בה וגומר ומתרץ אתה סבר וכו' כלומר הו' אומות שנתתי

דעת זקנים מבעלי התוספות

שנתן הקב"ה לאברהם דכתיב את הקיני ואת הקנזי וגו' ואת החוי ואת הפרזי ואת הרפאים וכן כתיב במואב רפאים יחשבו אף הם סבורים וחושבים בני אדם שהיא ארץ רפאים ואינם כן כי המואבים יקראו להם אימים שאימתם מוטלת על הבריות ואין להם דין בארצם. ובעמון כתיב ארץ רפאים תחשב גם היא כלו' אף היא סבורין היו בני אדם שהיא ארץ רפאים ואינו כן כי אם העמונים יקראו להם זמזומים על שם שהיו בעלי מחשבות ותחבולות וכל אלו עם רב וגדול ורם כענקים ולפי שבטחו בחכמתם ובגבורתם היו מורדין בהקב"ה והוא השמידם ומסרם ביד חלשים מהם. אבל שאר האומות שלא היה להם לישראל שום טענה על ארצם לא הוצרכו להזהיר:

פירוש לתורת אלהים

אונ גאט הט געזאגט צו מיר אל תצר את מואב דו זאלסט ניט פעלאגערען מואב ואל תתגר בם מלחמה אונ דוא זאלסט ניט פארפירען מיט זיי אשטרייט כי ווארום איך וועל דיר ניט געבען מארצו פון זיין לאנד קיין ארב כי לבני לוט צו די קינדער פון לוט נתתי האב איך געגעבען די לאנד ער פאר איין ארב: (י) האמים די פאלק אמים זענען פריער אין איר געזעסן [עיין רש"י] עם גדול דאס פאלק פון די אמים איז אגרוס פאלק ורב אונ רייך אין מענטשען אונ הויך אזוי וויא די ריזען: (יא) רפאים דם פאלק פון אמים ווערין אויך

יב וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים
וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם
מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־
נָתַן יְהוָה לָהֶם׃ יג עַתָּה קֻמוּ
וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר
אֶת־נַחַל זָרֶד׃ יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־
הָלַכְנוּ ׀ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־
עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זֶרֶד שְׁלֹשִׁים
וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם׃ טו וְגַם

לְהוֹן אֵימְתָנֵי׃ יב וּבְשֵׂעִיר
יְתִיבוּ חֹרָאֵי מִלְּקַדְמִין
וּבְנֵי עֵשָׂו תָּרֵכְנוּן
וְשֵׁיצִינוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן
וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא
דִּי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא
יְרֻתְּתֵהּ דִּיהַב יְיָ לְהוֹן׃
יג כְּעַן קוּמוּ וְעִבָרוּ לְכוֹן
יָת נַחְלָא דְּזָרֶד וַעֲבַרְנָא
יָת נַחְלָא דְּזָרֶד׃ יד וְיוֹמַיָּא
דִּי הֲלֵכְנָא מֵרְקַם גֵּיאָה
עַד דִּי עֲבַרְנָא יָת נַחְלָא
דְּזָרֶד תְּלָתִין וּתְמָנֵי שְׁנִין
עַד דְּסָף כָּל דָּרָא
גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא מִגּוֹ
מַשְׁרִיתָא כְּמָא דִּי קַיֵּים
יְיָ לְהוֹן׃ טו וְאַף מְחָא מִן

רשב"ם

(יב) כאשר עשה ישראל. וגם זה כתב משה להודיע לישראל שלא יראו: כלום. אם לאומות הללו נתן נחלה לכבוד אבותינו כל שכן שיקיים לישראל לתת להם נחלת עמים שנשבע לאבות: (יד) והימים אשר הלכנו מקדש ברנע. ממקום שילוח מרגלים שלשים ושמנה שנה. כי בשנה שניה שלח מרגלים: אנשי המלחמה. בני עשרים שנה יוצאי צבא. ואני הצעיר אומר אנשי המלחמה הן אותם שנא׳ בהם ויעפילו לעלות אל ראש ההר כמו שאמר ותחגרו איש את כלי מלחמתו. ומשה אמר להם לא תעלו ולא תלחמו וכן ביהושע הוא אומר כי ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר עד תם כל הגוי אנשי המלחמה היוצאים ממצרים אשר לא שמעו בקול ה׳. אשר נשבע ה׳ להם לבלתי הראותם את הארץ אשר וגו׳. ולפיכך קורא אותם אנשי המלחמה ואינו אומר אנשי מלחמה סתם כי אם אנשי המלחמה הידועים לנו שעברו על פי הקב"ה אבל על הנשארים שנלחמו עם סיחון

רש"י

החורים ונתתים לבני עשו: (יב) יירשום. ל׳ הווה כלומר

בית יהודא

וויל זייער מורא איז געוועזן אויף די מענטשן, מענטשען האבען פר זיי מורא געהאט ווען ובשעיר ישבו החרים ונתתים לבני עשו) אין לאנד שעיר האבען אמאהל געוואהנט דיא חורים, אונ איך האב זייער לאנד געגעבן צו דיא קינדער פון עשו: (יב) יירשום. זאגט רש"י (לשון הוה) אשטענדיגקייט, יירשום איז דערטייטש זיי וועלען זיי ירשנען אויף

שפתי חכמים

לאברהם אחד מהם נקרא רפאים אם כן סבור אתה שזו רפאים ר"ל מה שישבו שם אמים זו רפאים הם שנתתי לאברהם אבל לא תעלה על דעתך כך ומפרש והולך לפי שאמים שהם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא כי אותן רפאים ר"ל שישבו בו כבר הורשתי מפני בני לוט והושבתי בני לוט תחתם וכיון דלאו ארץ רפאים היא למה נקרא רפאים ומפרש דרפאים היו נחשבים אותם אמים והיאך נקראו רפאים כיון

פירוש לתורת אלהים

אן גרופען רפאים כענקים אזוי וויא דיא ריזען
ווערען אן גערופען רפאים והמואבים אונ דאס
פאלק מואבים יקראו רופען זייא אמים [עיין רש"י]:
(יב) ובשעיר אונ אין שעיר איז דאס פאלק חורים
פריער געזעסן ובני עשו אונ די קינדער עשו האבן זיי
פר טריבן וישמידום אונ זיי האבן זיי פאר טיליגט
וישבו אונ זייא האבן זיך בזעצט אויף זייער ארט
כאשר אזו ווי די יודן האבן גטאן לארץ צו די לאנד
וואס זיי האבן גערשת אשר וואס גאט הט זיי געגעבן
אונ האבן פר טריבן די פעלקר וואס זיי האבן דארטן
פריער גיוואנט אזו האבן די קינדער פון עשו פאר
טריבן דעם חורי וואס ער האט פריער געוואנט אין
דעם לאנד וואס גאט הט זיי געגעבן פר אירושה:

(יג) עתה יעצט שטייט אויף אונ גייט אריבר את נחל
זרד דעם טייך וואס הייסט זרד ונעבור אונ מיר זענען
אריבר גינאנגן דעם טייך זרד: (יד) והימים אונ די
טעג וואס מיר זענען גגאנגן פון קדש ברנע עד אשר
ביז מיר זענען אריבר גגאנגן את נחל זרד דעם טייך
זרד שלשים הט גדויערט אכט אונ דרייסיג יאר עד
תם ביז עס איז אום גשטארבן דר גאנצר דור אנשי
המלחמה פון די וואס מען הט זיי גירעכינט פייהיג
צו דר שטרייט דס הייסט פון אזעלכע וואס זענען אלט
צוואנציג יאר אונ העכר מקרב המחנה פון דער מחנה
כאשר אזו וויא גאט האט גשווארן אז זיי זאלן אום
שטארבן אין דער מדבר: (טו) וגם אונ דר שלאק פון
גאט איז אויך גוועזן אין זיי להם צו פר טיליגן זיי פון

יד־יהוה היתה בם להמם מקרב
המחנה עד תמם: טז ויהי כאשר
תמו כל־אנשי המלחמה למות
מקרב העם: ס יז וידבר יהוה אלי
לאמר: יח אתה עבר היום את־גבול
מואב את־ער: יט וקרבת מול בני
עמון אל־תצרם ואל־תתגר בם כי
לא־אתן מארץ בני־עמון לך ירשה
כי לבני־לוט נתתיה ירשה: כ ארץ

תו"א ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה תענית ל ב"ב קנ"א: וידבר ה' אלי תענית שם ב"ב שם: אל תצרם ואל תתגר בם מיר כג ב"ק לח הוריות יא:

אונקלוס

קדם יי הות בהון
לשציותהון מגו משריתא
עד דשלימו: טז והוה
כד שלימו כל גברי
מגיחי קרבא למימת
מגו עמא: יז ומליל
יי עמי למימר: יח את
עבר יומא דין ית תחום
מואב ית לחית: יט ותקרב
לקבל בני עמון לא
תצור עליהון ולא
תתגרי למעבד עמהון
קרב ארי לא אתן
מארעא בני עמון לך
ירתא ארי לבני לוט
יהבתה ירתא: כ ארעא

רשב"ם

זעוג אינו קורא אותם אנשי המלחמה כי על פי הקב"ה נלחמו ואותם נכנסו לארץ כי לא היו בני כ' בעת המלחמה הראשונה בשנה ב' כשנלחמו [כשנשלחו] המרגלים: (יט) כי לבני לוט. בשביל שהיה קרובו של אברהם וכל שכן אתם שבני אברהם אתם: (כ) ארץ רפאים תחשב אף הוא. בטו רפאים

בית יהודא

אייביג (כלומר) מען מיינט הקב"ה הט געזאגט (נתתי בהם כח שיהיו מורישים אותם והולכים) איך האב געגעבען כח אין די קינדער פון עשו זיי זאלען קענען ירשנען די לאנד שעיר אויף אייביג ביז זיי וועלן קענן די לאנד איינגעמען אין נאנצען: (טו) והיתה בם). די האנט פון הקב"ה איז געווען אין אייערע אלטערען מען זאל זייא געשווינט פארשומלען אין די פערציג יאהר זיי זאלען ניט זינדיגען מער (שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר) זייא זאלען ניט מאכן מיט זייערע זינד זייערע קינדר זאלען דארפען ליינגער זיין אין דר מדבר: (טז) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה). ווען אלע מלחמה מענטשען (מבן עשרים שנה היוצאים בצבא) וואס זענען פון צוואנציג יאהר אונ ווייטר וואס גייען אין אמלחמה, זענען אלע געשטארבען אין דער מדבר. נאכדעם (יז) וידבר ה' אלי וגו'). האט הקב"ה גערעט צוא מיר (אבל משילוח המרגלים עד כאן) אבער פון די צייט וואס מען האט געשיקט דיא מרגלים ביז איצט (לא נאמר בפרשה וידבר) שטייט ניט אפילו אין איין פרשה דר ווארט וידבר (אלא ויאמר) נאר עס שטייט ויאמר (עס שטייט ניט וידבר ה' נאר עס שטייט ויאמר ה') (ללמדך) דיך צוא לערנן (שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים במדבר) דיא גאנצע אכט אונ דרייסיג יאהר וואס די יודין זענן געווען ביי הקב"ה ווייא אין חרם אין דר מדבר (לא נתיחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים ביישוב הדעת) האט הקב"ה ניט גערעט מיט משה מיט ליבשאפט אפנים געגען אפנים בערוהיגט: (יח) ואתה עובר היום את גבול מואב וקרבת אל מול בני עמון). זאגט רש"י (כבאן שארץ עמון לצד צפון) פון דאנען ווייסן מיר אז דיא לאנד פון עמון איז אין צפון זייט: (כ) וארץ רפאים

רש"י

נתתי בהם כח שיהיו מורישים אותם והולכים: (טו) היתה בם. למהר ולהומם בתוך מ' שנה שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר: (טז) ויהי כאשר תמו וגו': (יז) וידבר ה' אלי וגו'. אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפ' (זו) וידבר א אלא ויאמר ללמדך שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נזופים לא נתייחד עמו הדבור בל' חבה פנים אל פנים ויישוב הדעת ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל: אנשי המלחמה. מבן כ' שנה היוצאים בצבא: (יח) אתה עובר היום את גבול מואב וגו' וקרבת מול בני עמון וגו'. מכאן שארץ עמון לצד צפון: (כ) ארץ

שפתי חכמים

דנקראו אמים ומפרש כענקים הנקראים רפאים על שם וכו' שאף האמים מי שראה אותם ידיו נותרפות מ"ה נקראו אמים ע"ש אימתם וכו' כך מפרש רש"י חבורו של קרא: ש שכל הדברים ההווים תמיד נופל בם ל' עתיד ועבר אבל אותם דברים שאינן אלא לפי שעה כאן יפיר מוכרח לפרש על המחשבה. הרא"ם: ת דכל זמן שאחד מהן קיים לא באו בניהם לארץ: א ה"פ לא נאמר וידבר בלשון חבה שלא

פירוש לתורת אלהים

דר מחנה עד תמם ביז זיי זיינן אלע געשטארבן [ע"ש] : (טז) ויהי אונ עס איז געווען אז עס האבן זיך געענדיגט אלע מענטשן וואס זיינן געווען געציילט צו דר מלחמה צו שטארבן פון דעם פאלק: (יז) וידבר יי' הט גאט צו מיר גרעט לאמר אזו צו זאגן: (יח) אתה דו וועסט היינט אריבער גיין את גבול מואב דעם גרענעץ פון מואב את ער דם לאנד ער: (יט) וקרבת אונ דו וועסט גנעהנן מול בני אקעגן די קינדר פון עמון אל תצורם זאלסטו זיי ניט בלעגערן ואל תתגר אונ דו זאלסט דיך מיט זיי ניט רייצין כי לא אתן ווארום איך וועל ניט געבען מארץ פון דעם לאנד פון עמון לך צוא דיר ירושה פר איין ארב כי דען צו דיא קינדער פון לוט נתתיה האב איך דם גיגעבן אירושה: (כ) ארץ דיא לאנד פון עמון ווערט אוך גירעכינט פר די לאנד

אונקלוס

גַּבְרַיָּא מִתְחַשְׁבָא אַף
הִיא גַּבְרָאֵי יָתִיבוּ בַהּ
מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאֵי קָרַן
לְהוֹן חֻשְׁבָּנֵי: כא עַם
רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא
וְשֵׁיצִינוּן יְיָ מִקֳּדָמֵיהוֹן
וְתָרֵיכְנוּן וִיתִיבוּ
בְאַתְרֵיהוֹן: כב כְּמָא דִי
עֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין
בְּשֵׂעִיר דִּי שֵׁיצִי יָת
חוֹרָאֵי מִקֳּדָמֵיהוֹן
וְתָרֵיכְנוּן וִיתִיבוּ
בְאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא
הָדֵין: כג וְעַוָּאֵי דְּיָתְבִין
בִּדְפִיחַ עַד עַזָּה קַפּוֹטְקָאֵי
דִּנְפָקוּ מִקַּפּוֹטְקִיָּא שֵׁיצְנוּן

תו"א והעוים חולין ס:

רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים
יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ
לָהֶם זַמְזֻמִּים: כא עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם
כַּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם
וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם: כב כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר
אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם
וַיִּירָשֻׁם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: כג וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים
עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר

רשב"ם

שנתן לאברהם בין הבתרים שכתוב שם את החתי ואת הפרזי ואת הרפאים. את הוא נחשב כרפאים ואעפ"כ נפלו לפניהם ונצחום וכל שכן שאתם תירשון: תחשב. אבל לא נקראת ארץ רפאים כי אם ממלכת עוג בבשן שכתוב בה לפנינו ההוא יקרא ארץ רפאים כדומר הוא רפאים שנאמר בין הבתרים ולכך ירשוה ישראל: (כג) בפרק אלו טריפות בגמרא עוים סחימן באו ולמה נקראו עוים שעיוו את מקומם. ד"א שאיוו לאלהות הרבה ואל"ף מתחלפת בעי"ן. ד"א שכל הרואה אותם אוחזו עוית פי' חולי ששמו כן. ובבראשית רבה עיים שהצרו (נ"ל שלדו את העולם ושבולהו וכו'. ופי' החריבו העולם בזמנם וגרמו שיחרב לעתיד במבול) את העולם והוצרו מן העולם וגרמו לעולם שיצוד ההי"ד עוה עוה עוה אשימנה. ר' אלעזר בר' שמעון אומר שהיו בקיאין בספרות כנחש חמן צווחין לחויא עויא: כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם. אף אתם תדעו כי הקב"ה ינחילכם

רש"י

רפאים תחשב. ארץ רפאים נחשבת אף היא לפי שהרפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא שנתתי לאברהם: (כג) והעוים היושבים בחצרים וגו'. (חולין ס) עוים מפלשתים הם שעמהם הם נחשבים בס' יהושע שנאמר (יהושע יג) חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי והאשקלוני והגתי והעקרוני והעוים ומפני השבועה שנשבע

בית יהודא

תֵּחָשֵׁב אַף הִיא. די לאנד ווערט אויך גערעכנט צו דיא רְפָאִים (לְפִי שֶׁהָרְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים) ווייל אמאהל האבן די רְפָאִים געוואהנט אין דעם לאנד (אֲבָל לֹא זוֹ הִיא שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם) אָבער דס איז ניט די לאנד רְפָאִים וואס איך האב געגעבן צו אַבְרָהָם: (כג) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים וגו'. זאגט רש"י (עַוִּים מִפְּלִשְׁתִּים הֵם) די פאלק עוים זענען פון פְּלִשְׁתִּים (שֶׁעִמָּהֶם הֵם נֶחְשָׁבִים בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ) ווארום אין ספר יְהוֹשֻׁעַ ווערן די עַוִּים גערעכונט צו זאמען מיט די פְּלִשְׁתִּים (שֶׁנֶּאֱמַר) ווארום עס שטייט אין פסוק (חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים) די פינף שָׂרִים פון פְּלִשְׁתִּים, דאס זענען זיי הָעַזָּתִי וְהָאַשְׁדּוֹדִי וְהַגִּתִּי וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים (וּמִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) והעוים היושבים בחצרים עד עזה. עתה מפרש היכן החוי. והעוים כמו והחוים והעי"ן והחי"ת מתחלפות והחוים אם תרצו לידע היכן הם בחצרים הם יושבים כי לא היו חוששין לישב בערי חומה לפי שהיו גבורים וארץ רפאים היא ממלכת עוג כדכתיב ההוא יקרא ארץ רפאים היא שנתתי לאברהם אביהם באו וירשו אותה אבל ארץ מואב שנטלו מן האימים שהם גדולים כענקים ורפאים אינו אותו רפאים שנתתי לאברהם כי המואבים יקראו כו' וגם ארץ בני עמון שלקחו מן הזמזומים

שפתי חכמים

נאמר וידבר אלי כמ"ש הכא אלא וידבר סתם שאינו לשון חבה נגלתי כשם נוהרי"ן. ואת"ת והא בפרשת בהעלותך פירש רש"י על פסוק ותדבר מרים הוא לי עו ואינו לי חבה וי"ל דכל מקום דכתיב וידבר ה' שם הויה הוא דבור של חבה אע"פ שהוא עז הוא חבה יתירה נודעת לו ולא ויאמר ה' דנלינו לפרש ויאמר ה' ע"י שליח כמו ויאמר

פירוש לתורת אלהים

פון די רְפָאִים רְפָאִים ווארום די רְפָאִים זענען דארטן פריער געזעסן אָבער עס איז ניט די לאנד פון דיא רְפָאִים וואס איך האב גיגעבן צו אַבְרָהָם וְהָעַמֹּנִים און די עַמּוֹנִים האבען זייא אָן גירופען זַמְזֻמִּים: (כא) עַם גָּדוֹל דס איז אַגרויסע פאלק וָרַב מיט אפולע מענטשען און הוך ווי די ריזין וַיַּשְׁמִידֵם נאר גאט האט זיי גימאכט פר טיליגן מִפְּנֵיהֶם דורך דיא בְּנֵי לוט וַיִּירָשֻׁם און זיי האבן זיי פר טריבען און זייא האבן זיך בזעצט אויף זייער ארט: (כב) כַּאֲשֶׁר אזוי ווי גאט האט גיטאן צו עֵשָׂו'ס קינדער הַיֹּשְׁבִים וואס זיי זיצן אין שֵׂעִיר אֲשֶׁר וואס ער האט גימאכט פאר טיליגן דעם חוֹרִי מִפְּנֵיהֶם דורך זיי וַיִּירָשׁוּם און דיא עֵשָׂו'ס קינדער האבן זיי פר טריבן וַיֵּשְׁבוּ און זייא האבן זיך בזעצט אויף דעם ארט פון חוֹרִי עַד הַיּוֹם ביז היינטיגן טאג אזו האט ער גימאכט פר טיליגן דיא זַמְזֻמִּים דורך לוט'ס קינדער און נאך דעם האבן זיך לוט'ס קינדער באזעצט אויף דעם ארט פון דיא זַמְזֻמִּים: (כג) וְהָעַוִּים און דיא פאלק פון עַוִּים וואס שטאמען פון פְּלִשְׁתִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים וואס זייא זיצען אין חֲצֵרִים עַד ביז עַזָּה [עיין רש"י]

האב

הִשְׁמִידָם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם: כד קוּמוּ
סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה
נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן
הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ
וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה: כה הַיּוֹם הַזֶּה
אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי
הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם אֲשֶׁר
יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ:
כו וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר

אונקלוס

וִיתִיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:
כד קוּמוּ טוּלוּ וְעִבָרוּ
יָת נַחֲלָא דְאַרְנוֹן חֲזֵי
דִמְסָרִית בִּידָךְ יָת סִיחוֹן
מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן אֱמוֹרָאָה
וְיָת אַרְעֵהּ שָׁרֵי לְתָרָכוּתֵהּ
וְאִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמֵּהּ
קְרָבָא: כה יוֹמָא הָדֵין
אֲשָׁרֵי לְמִתַּן זִעְתָּךְ
וְדַחַלְתָּךְ עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא
דִי תְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִי
יִשְׁמְעוּן שִׁמְעָךְ וִיזוּעוּן
וְיִדְחֲלוּן מִן קֳדָמָךְ:
כו וּשְׁלָחִית אִזְגַּדִּין

רשב"ם

את אשר נשבע לאבותיכם: (כד) והתגר בו. כמו והתגרה:

תו"א אחל תת מעניות ל: אשר ישמעון תענית שם ע"ז כה: ממדבר קדמות שבת פט:

בעל הטורים

(כד) ראה נתתי בידך את סיחון. מלמד שהראהו שרו של סיחון בידו כפות: החל. ד'. ב' הכא ואידך החל וכלה. וגלות החל הזה. החל רש החל וכלה שהיו משבעה עממין שנאמר בהם לא תחיה כל נשמה וגלות החל מלמד שרמז למשה הגלות א"נ כי היכי דכתיב הכא החל רש אף התם נמי כתיב ירשו את ערי הנגב. וכדאיתא בתנחומא כל הנסים שעשה הקב"ה במדבר עתידין להעשות לישראל בציון: (כה) היום הזה. רמז שיעמיד לו השמש שהשמש נקרא יום. הזה אחל בגי' בחמה: אחל. ג' דין ואידך אחל גדלך ואידך ולא אחל את שם קדשי זהו שדרשו שעמדה חמה למשה כמו שעמדה ליהושע ומנא לן דאיירי בעמידת חמה דכתיב ואת שם קדשי אודיע וגו' ולא אחל את שם קדשי עוד ובעמידת החמה נודע שם קדשו בכל הארץ:

בית יהודא

לַאֲבִימֶלֶךְ) און ווען די שְׁבוּעָה וואס אַבְרָהָם האט געשוואוירן צו אֲבִימֶלֶךְ (לא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אַרְצָם מִיָּדָם) האבען די יודין ניט געקענט אוועקנעמען די לאנד פון זיי (וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם כַּפְתּוֹרִים וְהִשְׁמִידוּם וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם) האט הקב"ה געבראכט די כַּפְתּוֹרִים און האבען געהאט א מִלְחָמָה מיט די פְּלִשְׁתִּים און די כַּפְתּוֹרִים האבען ארויסגעטריבען די פְּלִשְׁתִּים פון זייער לאנד און די כַּפְתּוֹרִים האבען זיך בזעצט אין זייער לאנד (וְעַכְשָׁיו אַתֶּם מוּתָּרִים לְקַחְתָּהּ מִיָּדָם) איצט מעגען דיא יודין אוועקנעמען די לאנד פון די כַּפְתּוֹרִים: (כה) וְתַחַת כָּל הַשָּׁמַיִם. זאגט רש"י (לְמֵד שֶׁעָמְדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת עוֹג) דר פסוק לערענט אונז ווען משה האט געהאט מִלְחָמָה מיט עוג און אין מיטען מִלְחָמָה איז געקומען די צייט דיא זונן זאל אונטערגיין, איז די זונן געבליבען שטיין און ניט אונטערגעגאנגען ביז די מִלְחָמָה האט זיך געענדיגט (וְנוֹדַע הַדָּבָר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם) און דיא זאך איז בעוואוסט געווארן צו אלע מענטשען וואס זענען אונטער דעם הימעל: (כו) וּמִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת. משה האט געזאגט (אַע"פ שֶׁלֹּא צִוַּנִי הקב"ה לִקְרוֹא

רש"י

ב אברהם לאבימלך לא יכלו ישראל להוציא ארצם מידם והבאתי עליהם כפתורים והשמידום וישבו תחתם ועכשיו אתם מותרים לקחתה מידם: (כה) תחת כל השמים. (תענית כ וע"ז כה) למד שעמדה ג חמה למשה ביום מלחמת עוג (ס"א סיחון) ונודע הדבר תחת כל השמים: (כו) ממדבר קדמות. אע"פ שלא צוני המקום ד לקרא

שפתי חכמים

פ' לא שפירושו ע"י שליח וכמו ויאמר אני חותנך יתרו וגומר וכמו ויאמר ליוסף הנה אביך חולה לאתוקי ל' וידבר הוא דכור של אבה פה אל פה כדכתיב פה אל פה אדבר בו אע"פ שלכאורה אחר הוא לשון קשה לגבי משה הוא לשון חבה כמו שאמר הקב"ה לא כן עבדי משה וגו' עיין בגמרא דתענית (דף ל'): ב רצונו לתרץ היאך מחובר קומו סעו ועברו וגו' אקרא דלעיל הימנו משום דכפתורי' השמידו העוים וישבו תחתם משום זה קומו וסעו ומתרץ מפני השבועה וגו': ג דכתיב הכא אחל תת וגו' וכתיב התם גבי יהושע ביום תת וגו' מה התם עמדה חמה אף הכא עמדה חמה: ד דאל"כ מאי קדמות ומ"ש אף

דעת זקנים מבעלי התוספות

לאו היא נמי ארץ רפאים כי העמונים יקראו להם זמזומים ולא נקראו רפאים כי אם מפני שרפאים ישבו בה: (כו) ממדבר

פירוש לתורת אלהים

האב איך גאט גיבראכט אויף זייא כַּפְתֹּרִים די כַּפְתּוֹרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתּוֹר וואס זיינען ארויס געגאנגען פון דער שטאט כַּפְתּוֹר הִשְׁמִידוּם וועלכע האבען זייא פארטיליגט וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם און זייא האבען זיך באזעצט אויף זייער ארט [עיין רש"י]: (כד) קוּמוּ סְּעוּ שטייט אויף און ציהט וְעִבְרוּ און גייט אריבער דעם טייך פון אַרְנוֹן רְאֵה זעה איך האב געגעבען אין דיין האנד דעם קעניג פון חֶשְׁבּוֹן דער אֱמֹרִי וְאֶת אַרְצוֹ און זיין לאנד הָחֵל רָשׁ הייב זייא אן צו פאר טרייבען וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה און פאנג אן מיט זייא אשטרייט: (כה) הַיּוֹם הַזֶּה דעם טאג אָחֵל תֵּת וועל איך אן הייבען געבען פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ דיין אנגסט און דיין פארכט עַל אויף די פעלקער וואס זייא זענען תַּחַת אונטער דעם גאנצען הימל אֲשֶׁר וואס וויא זייא וועלן נאר הערן דיין נאמען וְרָגְזוּ וְחָלוּ וועלען זייא ציטערען און וועלען זיך פירכטען פאר דיר: (כו) וָאֶשְׁלַח און איך האב געשיקט מַלְאָכִים געזאנדטע פון דער מִדְבַּר קְדֵמוֹת צוא סִיחוֹן

קְדֵמוֹת אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן
דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר׃ כז אֶעְבְּרָה
בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא
אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול׃ כח אֹכֶל
בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם
בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק
אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃ כט כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־

אונקלוס

מִמַּדְבְּרָא דִקְדֵמוֹת לְוָת
סִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן
פִּתְגָּמֵי שְׁלָמָא לְמֵימָר׃
כז אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ בְּאָרְחָא
בְּאָרְחָא אֵיזֵל לָא אֶסְטֵי
יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא׃
כח עִבּוּרָא בְּכַסְפָּא תְּזַבֵּן
לִי וְאֵיכוּל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא
תִּתֵּן לִי וְאֶשְׁתֵּי לְחוֹד
אֶעְבַּר בְּרַגְלָי׃ כט כְּמָא
דִי עֲבַדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו
תו"א אכל בכסף ע"ז לו׃

רש"י

לסיחון לשלום למדתי ממדבר סיני מן התורה שקדמה לעולם כשבא הקב"ה ליתנה לישראל חזר אותה על עשו וישמעאל וגלוי לפניו שלא יקבלוה ואעפ"כ פתח להם בשלום אף אני קדמתי את סיחון בדברי שלום. ד"א ממדבר קדמות ממך למדתי ה שקדמת לעולם יכול היית לשלוח ברק א' ולשרוף את המצריים אלא שלחתני מן המדבר אל פרעה לאמר שלח את עמי במתון: (כט) כאשר עשו לי בני עשו. לא לענין לעבור את ארצם אלא לענין ו מכר אוכל ומים:

בית יהודא

לְסִיחוֹן לְשָׁלוֹם) אֲפִילוּ הקב"ה הָט מִיךְ נִיט גֶעבָּאטֶן אִיךְ זָאל רוּפֶן פְרִידֶען צוּ סִיחוֹן (לָמַדְתִּי מִמִּדְבַּר סִינַי מִן הַתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאבּ אִיךְ אִים גֶיפְרֶעגְט מִיט פְרִידֶן אוֹיבּ עֶר וֶועט אוּנְז לָאזֶען גֵיין דוּרְךְ זַיין לַאנְד, וָוארִים דָם הָאבּ אִיךְ גֶעלֶערְנְט פוּן דִי תּוֹרָה וָוס זִיא אִיז גֶעגֶעבֶּען גֶעוָוארֶען אִין מִדְבַּר סִינַי, וָוס דִי תּוֹרָה אִיז גֶעוֶוען פְרִיעֶר אֵיידֶער דִי וֶועלְט אִיז בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען (כְּשֶׁבָּא הקב"ה לִיתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל) וֶוען הקב"ה אִיז גֶעקוּמֶען גֶעבֶּען דִי תּוֹרָה צוּ יוּדִין (חָזַר אוֹתָהּ עַל שֵׂעִיר וְיִשְׁמָעֵאל) אִיז הקב"ה פְרִיעֶר גֶעגַאנְגֶען מִיט דִי תּוֹרָה צוּ עֵשָׂו אוּנ יִשְׁמָעֵאל אוּנ הָט בַּיי זֵיי גֶעפְרֶעגְט אוֹיבּ זֵיי ווִילֶען נֶעמֶען דִיא תּוֹרָה וְגָלוּי לְפָנָיו שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּהָ) הקב"ה הָט גֶעוְואסְט זֵיי וֶועלֶען דִיא תּוֹרָה נִיט נֶעמֶן (וְאַף עַל פִּי כֵן פָּתַח לָהֶם בְּשָׁלוֹם) פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען הָט הקב"ה אָנְגֶעהוֹיבֶּן רֵיידֶן מִיט זֵיי מִיט פְרִידֶן (אַף אֲנִי קִדַּמְתִּי אֶת סִיחוֹן בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם) אִיךְ הָאבּ אוֹיךְ פְרִיעֶר גֶעשִׁיקְט צוּא סִיחוֹן אִים פְרֶעגֶען מִיט פְרִידֶען (דָּבָר אַחֵר מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת) נָאךְ אַפְּשָׁט אִיז מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת מֵיינְט מֶען מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט צוּ הקב"ה (מִמְּךָ לָמַדְתִּי) פוּן דִיר הָאבּ אִיךְ דָס גֶעלֶערְנְט (שֶׁקָּדַמְתָּ לָעוֹלָם) דוּ בִּיסְט דָאךְ פְרִיעֶר פַאר דִי וֶועלְט (יָכוֹל הָיִיתָ לִשְׁלוֹחַ בָּרָק אֶחָד וְלִשְׂרוֹף אֶת הַמִּצְרִיִּים) דוּא הָאסְט גֶעקֶענְט שִׁיקֶען אֵיין בְּלִיץ אוּנ פַארְבְּרֶענֶען דִי מִצְרִיִּים, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאסְטוּ נִיט אַזוֹי גֶעטָאן (אֶלָּא שְׁלַחְתַּנִי מִן הַמִּדְבָּר אֶל פַּרְעֹה לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת עַמִּי) נָאר דוּא הָאסְט מִיךְ גֶעשִׁיקְט פוּן דֶער מִדְבָּר אִיךְ זָאל גֵיין צוּא פַּרְעֹה אִים זָאגֶען שִׁיק אַרוֹיס מַיין פָאלְק יוּדִין (בְּמָתוּן) וָוארְטֶענְדִיג מִיט גוּטֶע רֵייד, אַז עֶר הָט נִיט גֶעפָאלְגְט הָאסְטוּ אִים גֶעשְׁלָאגֶען. אִיךְ הָאבּ אַזוֹי גֶעטָאהְן מִיט סִיחוֹן: (כט) (כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו). זָאגְט רַשִׁ"י (לֹא לְעִנְיַן לַעֲבוֹר אֶת אַרְצָם) מֹשֶׁה הָאט נִיט גֶעמֵיינְט סִיחוֹן זָאל אִים לָאזֶען גֵיין דוּרְךְ זַיין לַאנְד ווִיא אֱדוֹם הָט אִים גֶעלָאזְט גֵיין דוּרְךְ זַיין לַאנְד, אָרוֹם הָט דָאךְ אִים נִיט גֶעלָאזְט גֵיין דוּרְךְ זַיין לַאנְד (אֶלָּא לְעִנְיַן מֶכֶר אוֹכֶל וּמַיִם)

דעת זקנים מבעלי התוספות

קדמות. מן המקום שהיה מדבר קודם שהוציא להם הקדוש ברוך הוא המים מן הסלע לכך קורהו מדבר קדמות לפי שמקודם היה מדבר ועתה הוא למוצאי מים. ולפי שרוב ארץ סיחון היתה משל עמון ומואב קראו להם לשלום אבל לעוג שהיו מחזיקין כארץ רפאים לא קראו לשלום שאין קוראין שלום לשבעה עממי' ד"א ממדבר קדמות מקדמוני של עולם למדתי שהיה לו להרוג מצריים מיד ואע"פ כן שלח משה ואהרן לקרוא אל פרעה לשלום ואמר לו שלח עמי ויעבדוני וגם בשעת מתן תורה היה גלוי לפני הקב"ה שאין בני עשו ובני ישמעאל רוצים לקבל התורה ואפ"ה קראם הקב"ה לקבלה שנאמר יורח משעיר למו הופיע מהר פארן לכך ואשלח מלאכים וגו' דברי שלום לאמר. ואמרו רז"ל שתי אגרות שלח אחת של שלום מאת משה ואחת של מלחמה מאת ישראל אמר ריש לקיש חס ושלום לא נתחלקו ישראל על משה אלא באגרת אחת כתבו שלום מלמעלה ומלחמה מלמטה זה שאמר הכתוב אני שלום וכי אדבר המה למלחמה. ולפיכך אמר הקב"ה לישראל חייכם שתירשו ארצם בשלום שנא' וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום:

שפתי חכמים

ע"פ שלא לוני המקום וכו' משמע דס"ל דכי תקרב אל עיר וקראת אליה לשלום במלחמת רשות הכ' מדבר: ה דלפי' ראשון קשה למה כתב שהם קדמות דהא הרבה דברים קדמו לעולם וה"ל לפרש ולא לשתים לכן פי' ד"א וכו' ולפי טעם אחרון נמי קשה למה אמר ממדבר בשלמא אי קאי על התורה ניחא דהא נתינתה היה במדבר אלא אי קאי אהקב"ה למה נקט ממדבר לכן צריך לתרי טעמים: ו רצ"ל מה שכתוב אכל בכסף תשבירני וגו' רק אעברה ברגלי כאשר עשו לי בני עשו דהוא אדום ומשמע דאדום הניחו לו לעבור בארצו והלא בפ' חקת כתיב וימאן אדום וגו' ויט ישראל מעליו על זה פי' לא לענין לעבור וגומר וא"ת דכאן משמע דגם מואב מכרו להם אוכל ומים ובפ' כי תצא כתיב לא יבא עמוני ומואבי וגו' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ותירץ הרא"ם דשמא יש לחלק בין קדמו להסבירו שהמואבים לא קדמו

פירוש לתורת אלהים

דֶעם קֶענִיג פוּן חֶשְׁבּוֹן מִיט פְרִידֶען רֵייד [עיין רש"י] לֵאמֹר אִים אַזוֹ זָאגֶען: (כז) אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ אִיךְ וֶועל אִיבֶּער גֵיין דַיין לַאנְד בַּדֶּרֶךְ אִיךְ וֶועל גֵיין אוֹיף דֶעם גְלַייכֶען וֶועג אִיךְ וֶועל נִיט אָפּ קֶערִין יָמִין וּשְׂמֹאול אִין דֶר רֶעכְטֶער אוּנ אִין דֶר לִינְקֶער הַאנְד: (כח) אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי עֶסִין וַוארְג וֶועסְטוּ מִיר פַאר קוֹיפִין פַאר גֶעלְד וְאָכַלְתִּי אוּנ אִיךְ וֶועל עֶסִין וּמַיִם אוּנ וַואסֶער וֶועסְטוּ מִיר גֶעבֶּען פַאר גֶעלְד וְשָׁתִיתִי אוּנ אִיךְ וֶועל טְרִינְקֶען רַק אִיךְ וֶועל נָאהר אִיבֶּער גֵיין מִיט מַיינֶע פִיס: (כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי אַזוֹ

וויא

לי בני עשו הישבים בשעיר
והמאבים הישבים בער עד
אשר־אעבר את־הירדן אל־
הארץ אשר־יהוה אלהינו נתן
לנו׃ ל ולא אבה סיחן מלך חשבון
העברנו בו כי־הקשה יהוה
אלהיך את־רוחו ואמץ את־לבבו
למען תתו בידך כיום הזה׃ ס ששי
לא ויאמר יהוה אלי ראה החלתי
תת לפניך את־סיחן ואת־ארצו
החל רש לרשת את־ארצו׃
לב ויצא סיחן לקראתנו הוא וכל־

אונקלוס

דיתבין בשעיר ומואבאי
דיתבין בלחית עד
דאעבר ית ירדנא
לארעא דיי אלהנא יהב
לנא: ל ולא אבי סיחן
מלכא דחשבון
למשבקנא למעבר
בתחומה ארי אקשי
יי אלהך ית רוחה
ותקיף ית לבה בדיל
לממסרה בידך כיומא
הדין: לא ואמר יי לי חזי
שריתי לממסר קדמך
ית סיחן וית ארעה שרי
לתרכותה למירת ית
ארעה: לב ונפק סיחן
לקדמותנא הוא וכל

רשב"ם

(כט) והמואבים היושבים בער. אבל בשאר מואבים כתיב בהן אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וכן היושבים בשעיר כמו שפירשתי למעלה אבל בני עשו הקרואים אדום יצאו לקראתכם בחרב ויט ישראל מעליו ויסובו את הר שעיר ימים רבים:

בית יהודא

משה הט געבעטן ביי סיחון ער זאל אים לאזן גיין דורך זיין לאנד, אונ ער זאל אים פארקויפן עסין אונ וואסער וויא עשו אונ מואב האבען געטאהן, זיא האבען אויך פארקויפט עסין מיט וואסער צו דיא יודין: ועד אשר אעבור את הירדן. זאגט רש"י (כוסב על אעברה בארצך) משה הט געבעטען בייא סיחון לאז מיך גיין דורך דיין לאנד ביז איך וועל אריבר גיין דעם ירדן: (לא) והחלותי תת לפניך. הקב"ה האט געזאגט צו משה איך האב שוין אנגעהויבען געבען פר דיר סיחון מיט זיין לאנד וכפה שר של אמורים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו) הקב"ה הט געלייגט דעם שר פון אמורי וואס ער איז אין הימעל אונטער די פיס פון משה אונ משה הט געטרעטען אויף זיין האלדז: (לב) ויצא סיחון. פרעגט רש"י לא שלח בשביל עוג לעזור לו)

רש"י

עד אשר אעבור את הירדן. מוסב על אעברה בארצך: (לא) החלותי תת לפניך. כפה שר של אמוריים של מעלה תחת רגליו של משה והדריכו על צוארו: (לב) ויצא

שפתי חכמים

אותם בלחם ובמים אבל מ"מ הסבירו להם אוכל ומים בכסף אבל לא קדמו דקרא בלא כסף משמע עכ"ל. ועי"ל דה"ק לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' עמון לא יבא על דבר אשר לא קדמו וגו' ומואב לא יבא על אשר שכר עליך את בלעם וגו': ז ולא על אוכל בכסף וגו'

ליקוטי יוסף

(לא) ראה החלותי תת לפניך. דר מדרש פרעגט סיחון איז דאך געגעבן געווארען צו אלע יורן פאר וים האט הקב"ה געזאגט צו משה זעה איך האב אנגעהויבען געבען פר דיר, נאר מיין הקב"ה וויל ארונטערווארפן אמלך פון זיין מלוכה, ווארפט ער פריער אראפ זיין שר, ווי עס שטייט אין פסוק יפקוד ה' על צבא המרום במרום, פריער ווערט גפעלט דר שר וים איז אין הימעל, נאכדעם ועל מלכי האדמה, ווערט געפעלט דר מלך אויף די ערד, ווען דר שר פאלט אראפ, דעם שר קען מען ניט זעהן, נאר משה הט אים געקענט זעהן ווי הקב"ה הט צו אים געזאגט, זעה' אונ דיא יודען ווען זיי זענן געשטאנען לעבן ים האבן זיי געזעהן ווי דר שר פון מצרים ווערט דערטרונקן אין ים:

פירוש לתורת אלהים

ווי עס האבן מיט מיר גיטאן בני עשו די קינדר פון עשו היושבים בשעיר וואס זיי זיצן אין שעיר והמואבים אונ די מואבים היושבים בער וואס זיי זיצן אין ער האבן זיי אונז פר קויפט עסין ווארג אונ וואסער אזו וועט איר אונז אויך פר קופין איך וועל נור דורך גיין דיין לאנד עד ביז איך וועל איבר פארן דעם ירדן אל צוא דיא לאנד וואס גאט גיט אונז: (ל) ולא אבה סיחון מלך חשבון אונ סיחון דער קעניג פון חשבון הט ניט גיוואלט העבירנו בו אונז לאזין איבער גיין דורך זיין לאנד כי ווארום דיין גאט הט הארט גימאכט זיין גימיט ואמץ אונ ער האט גישטארקט זיין הארץ למען אום ער זאל אים געבען אין דיין האנד כיום הזה אזו ווי דעם היינטיגען טאג: (לא) ויאמר יי אלי אונ גאט הט גיזאגט צו מיר ראה זעה איך האב אן גהובן צו געבן פר דיר סיחון [ע"ס־"ן] ואת ארצו אונ זיין לאנד החל רש הייב איהם אן צוא פר טרייבען לרשת אונ צו ארבן זיין לאנד: (לב) ויצא סיחון לקראתנו אונ סיחון איז ארוס גגאנגן אקעגין

עִמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃ לג וַיִּתְּנֵהוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־
בָּנָו בניו קרי וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃ לד וַנִּלְכֹּד
אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם
אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף
לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃ לה רַק הַבְּהֵמָה
בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר
לָכָדְנוּ׃ לו מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־
נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־
הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר
שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ׃ לז רַק אֶל־אֶרֶץ

עַמֵּהּ לְאַגָּחָא קְרָבָא
לְיָהַץ׃ לג וּמְסַרֵהּ יְיָ
אֱלָהַנָא קֳדָמָנָא וּמְחֵינָא
יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל
עַמֵּהּ׃ לד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל
קִרְווֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא
וְגַמַּרְנָא יָת כָּל קִרְוֵי
גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא לָא
אַשְׁאַרְנָא מְשֵׁיזֵב׃ לה לְחוֹד
בְּעִירָא בַּזְנָא לָנָא וַעֲדִי
קִרְוַיָּא דִּי כְבַשְׁנָא׃
לו מֵעֲרֹעֵר דִּי עַל כֵּיף
נַחֲלָא דְאַרְנוֹן וְקַרְתָּא דִּי
בְנַחֲלָא וְעַד גִּלְעָד לָא
הֲוָת קַרְתָּא דִּי תְקִיפַת
מִנַּנָא יָת כֹּלָּא מְסַר יְיָ
אֱלָהַנָא קֳדָמָנָא׃ לז לְחוֹד
לְאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָא

בעל הטורים

(לה) רק הבהמה. רק מיעוט הוא רק הכחושים אכל הסמנים ראשית החרם הקריבנו לה':

רש"י

סיחן. לא שלח בשביל עוג לעזור ח לו ללמדך שלא היו צריכים זה לזה: (לג) ואת בניו. בנו כתיב ט שהיה לו בן גבור כמותו: (לד) מתם. אנשים. בביזת סיחון נאמר בזזנו לנו ל' ביזה שהיתה חביבה עליהם ובוזזים איש לו וכשבאו לביזת עוג כבר היו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם ומקרעין ומשליכין בהמה ובגדים ולא נטלו כי אם כסף וזהב לכך נאמר בזונו

בית יהודא

פאר וואס הט סיחון ניט געשיקט צו עוג ער זאל אים העלפן געגן די יודין (ללמדך שלא היו צריכין לעזור זה לזה) ווייל זיי האבען קיין מאהל געדארפט קומען העלפען איינער דעם אנדערן, נאר יעדער פון זיי הט געקענט זיך אליין העלפן, דריבער זענען זיי איצט אויך ניט געגאנגן העלפען איינער דעם אנדערן: (לג) ואת בניו. זאגט רש"י (בני כתיב) אין פסוק איז געשריבען בנו, מיינט מען ער הט געהאט איין זוהן, מען לייענט בניו, פיל זיהן, נאר ער הט געהאט פיל זיהן (שהיה לו בן גבור כמותו) נאר איין זוהן האט ער געהאט וואס ער איז געוועזן שטארק וויא ער איז געוועזן: (לד) ומתם. איז טייטש אנשים, מענער, זאגט רש"י (בבזת סיחן נאמר בזזנו לנו) ביי די רויב פון סיחון שטייט בזזנו (לשון ביזה) רויב (שהיתה חביבה עליהם ובוזזים איש לו) דיא רויב איז ביי זיי געוועזן ליב אונ יעדער מענטש הט גערויבט פאר זיך (וכשבאו לבזת עוג) אבער ווען די יודין זענען געקומען צו די רויב פון עוג (כבר היו שבעים ומלאים) זענען די יודין געוועזן זאט אונ פוהל מיט אלעם גוטען (והיתה בזויה בעיניהם) איז די רויב געוועזן פארמיאוסת ביא זיי (ומקרעין ומשליכין בהמה ובגדים) קליידר האבען זיי צוריסען אונ אוועקגעווארפן אונ בהמות האבען זיי געלאזען (ולא נטלו כי אם כסף וזהב) זיי האבען ניט מעהר גענומען נאר זילבר אונ גאלד (לכך נאמר

שפתי חכמים

הסמוך לו דאם כן מאי עד אשר אעבור את הירדן עד אשר אעבור את גבולך מיבעי' ליה כאשר כתיב בפרשת חקת: ח לפי שהיו חזקים: ט מדכתיב בנו חסר יו"ד משמע שלא היה לו אלא בן אחד ומדקרי בנו כולו קמ"ן משמע שהיו לו בנים הרבה אלא ללמדך שבן אחד

פירוש לתורת אלהים

אונז הוא ער מיט זיין פאלק צו שטרייטן מיט אונז ביי דער שטאט יהץ: (לג) ויתנהו יי אלהינו אונ גאט הט איהם איבר געגעבן לפנינו צו אונז ונך אונ מיר האבן גשלאגן אים מיט זיינע העלדן ואת אונ זיין גאנץ פאלק: (לד) ונלכוד אונ מיר האבן בצוואנגן אלע זיינע שטעט אין יענער צייט ונחרם אונ מיר האבן פר וויסט את אלע שטעט מתם די מאנער והנשים אונ די פרויען אונ די קליינע קינדר לא מיר האבן קיינעם ניט איבר גלאזט: (לה) רק הבהמה בזזנו לנו נאר דיא פיה האבן מיר אונז גרובט ושלל אונ דם רוב פון די שטעט וום מיר האבען בצוואנגען: (לו) מערוער אשר על שפת נחל ארנון פון ערוער וואס שטייט ביי דעם פארט פון דעם טייך ארנון והעיר אונ די שטאט וום שטייט אין דעם טייך ועד הגלעד ביז דר שטאט גלעד לא עס איז ניט גוועזן קיין איין שטאט וום זיא איז גוועזן שטארקר פון אונז את אלץ הט גאט אונז איבר געגעבן: (לז) רק אל ארץ בני עמון לא קרבת נאר צו די לאנד פון דיא קינדר פון עמון

בְנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל
יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ג א וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ
הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה
אֶדְרֶעִי׃ ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־
תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־
כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי

אונקלוס

קְרֵבְתָּא כָּל כֵּיף נַחְלָא
יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא וְכֹל
דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא׃
א וְאִתְפְּנֵינָא וּסְלֵקְנָא
אֹרַח מַתְנָן וּנְפַק עוֹג
מַלְכָּא דְמַתְנָן לְקַדָּמוּתָנָא
הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא
קְרָבָא אֶדְרֶעִי׃ ב וַאֲמַר
יְיָ לִי לָא תִדְחַל יָתֵהּ אֲרֵי
בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת
כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ
וְתַעְבֵּד לֵהּ כְּמָא דִי
עֲבַדְתָּא לְסִיחוֹן מַלְכָּא

בעל הטורים

(א) דרך הבשן. ע"ש שן שנגדל לו כדאיתא בהרואה:

בית יהודא

בַּזּוּג לָנוּ) דְרִיבֶּער שְׁטֵייט בַּיי דִי מִלְחָמָה פוּן עוֹג „בַּזּוּגֵ"', לָשׁוֹן בִּזָּיוֹן. פַאַרְמִיאוּסְט (כָּךְ נִדְרַשׁ בְּסִפְרֵי) אַזוֹ אִיז גֶעלֶערוּנְט אִין סִפְרֵי אִין דִי פַּרְשָׁה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים: (לז) וְכָל יַד נַחַל יַבּוֹק). מֶען מֵיינְט (כָּל אֵצֶל נַחַל יַבֹּק) אַלֶע שְׁטֶעט וָוס זֶענֶען לֶעבֶּן טַייךְ יַבּוֹק הָאבֶּן יוּדִין נִיט גֶענוּמֶען (וְכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ) אַלֶעס וָוס הקב"ה הָט גֶעבָּאטֶען (שֶׁלֹּא לִכְבּוֹשׁ) מִיר זָאלֶען נִיט אַיינְנֶעמֶען (הִנַּחְנוּ) הָאבֶּען מִיר גֶעלָאזְן אוּנ מִיר הָאבֶּן נִיט גֶענוּמֶען: (א) וַנֵּפֶן וַנַּעַל). זָאגְט רש"י (כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלִיָּה) דִי גַאנְצֶע צָפוֹן זַייט אִיז הֶעכֶר אוּנ הֶעכֶער אוּנ מֶען דַארְף אַרוֹיפְגֵיין: (ב) וְאַל תִּירָא אוֹתוֹ). פְרֶעגְט רש"י (וּבְסִיחוֹן לֹא הוּצְרַךְ לוֹמַר אַל תִּירָא אוֹתוֹ) בַּיי סִיחוֹן הָאט הקב"ה נִיט גֶעדַארְפְט זָאגֶען צוּ מֹשֶׁה דוּ זָאלְסְט פַאר אִים נִיט מוֹרָא הָאבֶּן? פַר וָוס? סִיחוֹן אִיז דָאךְ אוֹיךְ גֶעוֶוען אַזוֹ שְׁטַארְק וִויא עוֹג. הָט דָאךְ מֹשֶׁה גֶעדַארְפְט מוֹרָא הָאבֶּען פַר סִיחוֹן וִויא פַאר עוֹג. אוּנ הקב"ה הָט אִים גֶעדַארְפְט זָאגֶען דוּא זָאלְסְט פַר אִים קֵיין מוֹרָא הָאבֶּען, עֶנְטְפֶערְט רש"י נִיט פַאר דִי שְׁטַארְקַייט פוּן סִיחוֹן אוּנ עוֹג הָט מֹשֶׁה מוֹרָא גֶעהַאט (אֶלָּא מִתְיָירֵא הָיָה מֹשֶׁה שֶׁלֹּא תַעֲמוֹד לוֹ זְכוּת שֶׁשִּׁמֵּשׁ לְאַבְרָהָם) נָאר מֹשֶׁה הָאט מוֹרָא גֶעהַאט פַאר עוֹג שֶׁמֶער וָועט אִים

רש"י

לנו לשון בזיון כך נדרש בספרי בפרשת (במדבר כה) וישב ישראל בשטים: (לז) כל יד נחל יבק. כל אצל י נחל יבק: וכל אשר צוה ה' אלהינו. שלא לכבוש הנחנו: (א) ונפן ונעל. כל צד לפון הוא עלייה: (ב) אל תירא אתו. ובסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותו אלא מתיירא היה משה כ שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם שנא' (בראשית

שפתי חכמים

סיס לו שיכיר שהוא כנו שהיה נכור כמותו לכך כתיב כנו חסר יו"ד והודיענו שנהרג כמו שנהרגו כל בניו: י לפי שידו של אדם אללו קורא כל אלל יד ועיין בפרשת שמות בפסוק הולכות על יד היאור: כ דלפי פשוטו משמע שקאי אליווי מלוה וע"ז פירש שלא וכו':

ליקוטי מרדכי

(א) וַיֵּצֵא עוֹג וגו'. משֶׁה בִּיט דִי יוּדֶן זֶענֶען גֶעקוּמֶען לֶעבֶּן דִיא שְׁטָאט אֶדְרֶעִי, הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ דִי יוּדֶען מִיר וֶועלֶן דָא גֶעכְטִינֶען מָארְגֶן וֶוען מִיר אָנְהֵייבֶּן דִי מִלְחָמָה, אִין דֶר פְרִיה הָאט מֹשֶׁה גֶעזֶעהֶן עוֹג זִיצְט אוֹף דִיא מָאהֶער פוּן שְׁטָאט אוּנ זַיינֶע פִיס הַאלְט עֶר אוֹף דִי עֶרד, רַבִּי יוֹחָנָן זָאגְט דִי לֵיינְג פוּן זַיינֶע פִיס זֶענֶען גֶעוֶוען אַכְטְצֶעהֶן אֵייל, עוֹג הָאט אוּמְגֶעריסֶן אַבַּארְג אוּנ הָט אִים גֶעוָואלְט וַוארְפֶען אוֹף דִי יוּדֶן הָט מֹשֶׁה גֶענוּמֶן אַשְׁפֶּענְדִיל אוּנ הָט אוֹף אִים גֶעזָאגְט דֶעם נָאמֶען פוּן הקב"ה אוּנ הָאט דֶעם שְׁפֶּענְדִיל גֶעהַאלְטֶן אוּנְטֶער דֶעם בַּארְג הָאט דֶר בַּארְג נִיט גֶעקֶענְט פַאלְן אוֹף דִי יוּדֶן, נָאר עֶר אִיז גֶעבְּלִיבֶּן אֵיינְגֶן אִין דֶר לוּפְט, דִי יוּדֶן הָאבֶּן גֶעזָאגְט פַארְפַאלְן וֶוערֶן דִי הֶענְט פוּן עוֹג וָואס זֵיי הָאבֶּן גֶעקֶענְט אוֹפְהֵייבֶּן אַזוֹ אַבַּארְג, דִי אֱמוֹרִים הָאבֶּן גֶעשְׁפּוֹטְט דִי הֶענְט פוּן מֹשֶׁה וָוס מִיט אַשְׁפֶּענְדִיל קֶען עֶר אוֹפְהַאלְטֶען אַזוֹי אַבַּארְג עֶר זָאל נִיט אַרָאפּ פַאלְן, הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה דוּ זָאלְסְט פַר עוֹג קֵיין מוֹרָא הָאבֶּען וַוייל זַיין מִשְׁפָּט אִיז שׁוֹין לַאנְג גֶעפַּסְקֶנְט גֶעוָוארֶן עֶר זָאל פַאלְן אִין דִי הֶענְט פוּן דִי יוּדֶן, וֶוען אַבְרָהָם הָט מָלֶה גֶעוֶוען זַיין זוּהְן יִצְחָק הָט עֶר גֶעמַאכְט אַגְרוֹיסֶע סְעוּדָה, אַלֶע מְלָכִים פוּן כְּנַעַן זֶענֶען גֶעוֶוען בַּיי דִיא סְעוּדָה, עוֹג אִיז אוֹיךְ גֶעוֶוען בַּיי דִי סְעוּדָה, דִי מְלָכִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט צוּ עוֹג דוּא

פירוש לתורת אלהים

הָאסְטוּ נִיט גִינֶענְטְהֶגְט כָּל אֵלֶּיךָ כִּייא דֶעם טַייךְ יַבּוֹק כְּלוֹמַר אַלֶע שְׁטֶעט וָוס שְׁטֵייֶען בַּיי דֶעם בָּארְטֶן פוּן דֶעם טַייךְ יַבּוֹק וְעָרֵי הָהָר אוּנ דִיא שְׁטֶעט פוּן דֶעם בַּארְג וְכֹל אוּנ אַלֶע שְׁטֶעט וָוס גָאט הָאט גֶבָּאטֶן אַז מִיר זָאלֶן זֵיי נִיט אַיין נֶעמֶן הָאבֶּן מִיר זֵיי גִילָאזְט: (א) וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן אוּנ מִיר הָאבֶּן זִיךְ אָפּ גֶקֶערְט אוּנ מִיר זֶענִין גִינַאנְגֶן מִיט דֶעם וֶועג פוּן בָּשָׁן וַיֵּצֵא אוּנ עוֹג דֶער קֶענִיג פוּן בָּשָׁן אִיז אַרוֹיס גִיגַאנְגֶען אַנְטְקֶעגִין אוּנְז הוּא וְכָל עַמּוֹ עֶר מִיט נָאר זַיין פָאלְק לַמִּלְחָמָה צוּ שְׁטְרַייטִין מִיט אוּנְז בַּייא דֶער שְׁטָאט אֶדְרֶעִי: (ב) וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי אוּנ גָאט הָט צוּ מִיר גִיזָאגְט אַל תִּירָא אוֹתוֹ דוּ זָאלְסְט דִיךְ פַר אִים נִיט פִירְכְטֶען כִּי דֶען אִין דַיין הַאנְד הָאבּ אִיךְ אִים גִיגֶעבֶּן אוּנ נָאר זַיין פָאלְק וְאֶת אַרְצוֹ אוּנ זַיין לַאנְד וְעָשִׂיתָ לוֹ אוּנ דוּ

האסטו

אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן׃ ג וַיִּתֵּן יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־
הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־
בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד׃ ד וַנִּלְכֹּד
אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה
קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם
שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת
עוֹג בַּבָּשָׁן׃ ה כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת
חוֹמָה גְבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד

אונקלוס

דֶאֱמֹרָאָה דִּי יָתֵב
בְּחֶשְׁבּוֹן׃ ג וּמְסַר יְיָ
אֱלָהָנָא בִּידָנָא אַף יָת
עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן וְיָת
כָּל עַמֵּהּ וּמַחְנוּהִי
עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ
מְשֵׁזֵב׃ ד וּכְבַשְׁנָא יָת
כָּל קִרְווֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא
לָא הֲוָת קַרְתָּא דִּי לָא
נְסַבְנָא מִנְּהוֹן שִׁתִּין
קִרְוִין כָּל בֵּית פֶּלֶךְ
טְרָכוֹנָא מַלְכוּתָא דְעוֹג
בְּמַתְנָן׃ ה כָּל אִלֵּין
קִרְוִין כְּרִיכָן מַקְּפָן שׁוּר

רשב"ם

(ד) ארגב. פתרונו לפי ענינו:

בעל הטורים

(ה) גבהה דלתים ובריח. ס"ת חנוה דכתיב

תו"א ששים עיר כל חבל ארגב מגילה י שבועות טז ערכין לב: כל אלה ערים בצורות מגילה שם שבועות שם ערכין שם: לבד מערי מגילה ג:

רש"י

יד) ויכה הפליט והוא עוג: (ד) חבל ארגב. מתרגמינן בית פלך טרכונא וראיתי תרגום ירושלמי במגילת אסתר קורא פלטין טרכונין למדתי חבל ארגוב הפרכיא ל היכל מלך כלו' שהמלכות נקראת על שמה וכן את הארגוב דמלכים אצל היכל מלך הרגו פקח בן רמליהו לפקחיה למדתי שכך נקראת שם ה ההפרכיא: (ה) מערי הפרזי. פרזות

בית יהודא

העלפן דער זכות וואס ער האט בעדינט צו אברהם (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויבא הפליט) דר אנטלאפענער איז געקומען (והוא עוג) דס איז געוועזן עוג: (ד) וחבל ארגוב. זאגט רש"י (מתרגמינן בית פלך טרכונא) אויף דיא צווייטער "חבל ארגוב" טייטשט דר תרגום בית פלך טרכונא וואס איז דערטייטש פון ווארט טרכונא? זאגט רש"י (וראיתי תרגום ירושלמי במגלת אסתר קורא פלטין טרכונין) איך האב געזעהן דעם תרגום ירושלמי אויף מגלת אסתר, אויף דעם ווארט טרכונין טייטשט ער פלטין "פאלאצין" (למדתי) האב איך געלערנט (חבל ארגיב הפרכיא היכל מלך) חבל ארגוב מיינט מען אקעניגליכער פאלאץ (כלומר שהמלכות נקראת על שמה) מען מיינט אזו אפאלאץ וואס דיא מלוכה ווערט גערופען אויף איר נאמען (וכן ואת הארגוב דמלכים) דר ווארט "ארגוב" וואס שטייט אין ספר מלכים (קפיטל טו) מיינט מען אויך אקעניגליכען פאלאץ (אצל היכל המלך הרג פקח בן רמליהו לפקחיה בן מנחם) לעבען קעניגליכען פאלאץ האט פקח בן רמליהו געהרגעט דעם מלך פקחיה בן מנחם (למדתי שכך נקראת שם הפרכיא) פון דאנען האב איך געלערנט ארגוב איז דער נאמען פון אקעניגליכע שטאט: (ה) מערי

שפתי חכמים

ל כלו' מתוך תרגום ירושלמי למדתי הואיל והורי לפלטין טרכונין ש"מ דארגוב ג"כ ל' טרכונין ופירושו הפרכיא דהיינו היכל המלך: מ דסיפו

פירוש לתורת אלהים

ואלסט מיט אים טאן כאשר אזו ווי דו האסט געטאן מיט סיחון דעם קעניג פון אמורי וואס ער איז געזעסן אין חשבון: (ג) ויתן יי אלהינו און אונזר גאט האט געגעבן בידנו אין אונזערע הענד גם אוך את דעם קעניג פון בשן ואת כל עמו און גאר זיין פאלק ונכהו און מור האבן אים גישלאגן עד ביז מיר האבן אים ניט פארניכטעט: (ד) ונלכוד את כל עריו און מיר האבן איין גינומען אלע זיינע שטעט בעת ההוא אין יענער צייט לא עס איז ניט געווען קיין שטאט אשר וואס מיר האבן ניט אוועק גנומען מאתם פון זיי ששים עיר זעכציג שטעט כל אלע טייל פון די פאלישן פון דר מלוכה ממלכת עוג בבשן דס קיניגרייך פון עוג פון דר שטאט בשן: (ה) כל אלה ערים בצורות די אלע וואס מיר האבן איין גינומען זענען געווען פעסטע שטעט חומה מיט הויכע מויערן דלתים און מיט טירען ובריח און מיט ריגלען לבד חוץ וואס מיר האבן איין גנומען די אפענע

ליקוטי מרדכי

האסט געזאגט שרה וועט קיין קינדר האבן, זעהסטו שרה האט געבארן אקינד, האט עוג געזאגט מיט מיין איין פינגער הרגע איך אים, האט הקב"ה געזאגט צו עוג דו חעסט זעהן ווי פון דעם קינד וועלן געבארן ווערן הונדערט טויזענדער קינדער, און די קינדער וועלן דיך הרגענען, נאך זאגט דר מדרש ווען יעקב אבינו איז געקומען אין מצרים און איז געקומען צו פרעה, איז דאמאלס עוג געווען ביי פרעה, האט פרעה געזאגט צו עוג דוא האסט אמאהל געזאגט שרה וועט קיין קינדר האבן, דס איז אאייניקל פון אברהם מיט שרה, און ער איז געקומען צו מיר מיט זיבעציג קינדר און אייניקלאך, האט ער אויף זיי אקוק געטאהן מיט זיין שלעכטע אויג ער זאל זיי געבען אעין הרע, האט הקב"ה צו אים געזאגט דו ווילסט זייגע קינדער פארלענדן מיט דיין שלעכטע אויג וועסטו פארלענדט ווערן פון זייגע קינדער, די תורה דערציילט די וויג פון עוג איז געווען אאייזערנע, און זיא איז געווען ניין איילן די לענג פיר איילן דיא ברייט, אוב איר ווילט וויסן צו עס איז אמת, דיא וויג שטייט נאך אין רבת בני עמון:

מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד: ו וַנַּחֲרֵם
אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ
חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים
וְהַטָּף: ז וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל
הֶעָרִים בַּזּוֹנוּ לָנוּ: ח וַנִּקַּח בָּעֵת
הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל
אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן: ט צִידֹנִים
יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־
לוֹ שְׂנִיר: י כֹּל עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־
הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה
וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן:

דָּם דִּילְהוֹן דָּשִׁין וְעַבְרִין
בַּר מִקִּרְוֵי פַּצְחַיָּא סַגִּי
לַחֲדָא: ו וְגַמַּרְנָא יָתְהוֹן
כְּמָא דִּי עֲבַדְנָא לְסִיחוֹן
מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן גַּמַּר
כָּל קִרְוֵי גֻּבְרַיָּא נְשַׁיָּא
וְטַפְלָא: ז וְכָל בְּעִירָא
וַעֲדִי קִרְוַיָּא בַּזָּנָא לָנָא:
ח וּנְסַבְנָא בְּעִדָּנָא
הַהִיא יָת אַרְעָא מִיְּדָא
תְּרֵין מַלְכֵי אֱמֹרָאָה דִּי
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחְלָא
דְאַרְנוֹן עַד טוּרָא דְחֶרְמוֹן:
ט צִידֹנָאֵי קָרַן לְחֶרְמוֹן
סְרִיּוֹן וֶאֱמֹרָאֵי קָרַן
לֵהּ טוּר תַּלְגָּא: י כֹּל
קִרְוֵי מֵישְׁרָא וְכָל גִּלְעָד
וְכָל מַתְנַן עַד סַלְכָה
וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתָא

תו"א צידונים יקראו לחרמון חולין ס:

בעל הטורים

עריס גדולות ובצורות כשמים: (ז) בזונו לנו. תחלה אמר בזזו לנו מתחלה היתה הביזה חביבה בעיניהם ולבסוף היתה כ"כ הרבה עד שהיתה

בית יהודא

הַפְּרָזִי. מיינט מען די שטעט וואס זענען (פרוזות ופתוחות בלא חומה) פארשפרייט אונ אפין אן אמויער ואמאהערו ארום שטאט (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (פרזות תשב ירושלים) די שטאט ירושלים וועט זיין אפין אן אמאהער ארום שטאט: (ו) והחרם. פארוויסטן, זאגט רש"י (לשון היה) אשטענדיגע פארוויסטונג (הלוך וכלות) גיין אונ פארלענרן שטענדיג: (ח) מיד. מיינט מען (מרשות) מען הט ארויסגענומען די לאנד פון דיא מלוכה פון די צוויי מלכים: (ט) וצידונים יקראו לחרמון וגו׳. זאגט רש"י (ובמקום אחר הוא אומר) אויף איין אנדער ארט זאגט דר פסוק (ועד הר שיאון הוא חרמון) ביז צום בארג שיאון דס איז חרמון (הרי לו ארבעה שמות) הט דער בארג פיר נעמן וחרמון, שריון, שניר, שיאון) ולמה הוצרכו ליכתב) צו וואס דארפען זיין געשריבען די פיר נעמען (להגיד שבח ארץ ישראל) צו זאגען די גוטקייט פון ארץ ישראל (שהיו ארבעה מלכיות מתפארות בכך) פיר מלכים האבען זיך בערימט מיט דעם בארג זו אומרת על שמי יקרא) איין מלך האט געזאגט אויף מיין נאמן זאל דר בארג גערופען ווערען (וזו אומרת על שמי יקרא) איין אנדער מלך הט געזאגט אויף מיין נאמן זאל דר בארג גערופען ווערען ואונ אזו האבען געזאגט דיא אנדערע צוויא מלכים: ושניר. (הוא שלג בלשון אשכנז ובלשון כנען) אויף כנעניש אונ דייטשיש שפראכע זאגט מען אויף

רש"י

ופתוחות בלא חומה וכן (זכריה ב) פרזות תשב ירושלים: (ו) החרם. לשון הוה הלוך וכלות: (ח) מיד. מרשות: (ט) צידנים יקראו לחרמון וגו׳. ובמקום אחר הוא אומר (דברים ד) ועד הר שיאון הוא חרמון הרי לו ד׳ שמות למה הוצרכו ליכתב להגיד שבח ארץ ישראל שהיו ארבעה מלכיות מתפארות בכך זו אומרת על שמי יקרא וזו אומרת על שמי יקרא: שניר. הוא שלג בלשון אשכנז (שנעע) ובלשון כנען:

שפתי חכמים

עיר חשובה: נ דק"ל כיון דאותיות שרין הם אותיות שניר אלא שנהפכו האותיות שרין שניר וטעמא מאי לכן פי׳ על שם השלג נקרא שנייה"ר:

פירוש להורת אלהים

שטעט וואס הַרְבֵּה מְאֹד עס איז זייער פיל געוועזן: (ו) וַנַּחֲרֵם אונ מיר האבן זיי פר וויסט כַּאֲשֶׁר אזו ווי מיר האבן געטאן מיט סיחון דעם קעניג פון חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם האבן מיר פאר וויסט אלע שטעט מְתִם דיא מאנער הַנָּשִׁים די ווייבער אונ דיא קליינע קינדער: (ז) וְכָל הַבְּהֵמָה אונ אלע בהמות וּשְׁלַל אונ דם רוב פון דיא שטעט בַּזּוֹנוּ האבן מיר צו גינומען: (ח) וַנִּקַּח אונ מיר האבן צו גנומען אין יענער צייט אֶת הָאָרֶץ דם לאנד מִיַּד שְׁנֵי פון די צוויי קעניגע פון אֱמֹרִי אֲשֶׁר וואס זיי זענין אויף יענער זייט יַרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן פון דעם טייך ארנון עַד הַר ביז דעם בארג חֶרְמוֹן: (ט) צִידֹנִים די מענטשען פון צידון זייא פלעגין רופען דעם בארג חרמון שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי אונ דם פאלק פון אמורי יִקְרְאוּ לוֹ פלעגין אים רופען שְׂנִיר: (י) כֹּל עָרֵי אלע שטעט

יא כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר
מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ
בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן
תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת
רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ׃ יב וְאֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא
מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי
הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָראוּבֵנִי

דְעוֹג בְּמַתְנָן׃ יא אֲרֵי
לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן
אִשְׁתְּאַר מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא
הָא עַרְסֵהּ עַרְסָא
דְפַרְזְלָא הֲלָא הִיא בְּרַבַּת
בְּנֵי עַמּוֹן תְּשַׁע אַמִּין
אֻרְכַּהּ וְאַרְבַּע אַמִּין
פְּתָיַהּ בְּאַמַּת מְלָךְ׃
יב וְיָת אַרְעָא הָדָא
יְרִיתְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא
מֵעֲרֹעֵר דִּי עַל נַחֲלָא
דְאַרְנוֹן וּפַלְגוּת טוּרָא
דְגִלְעָד וְקִרְווֹהִי יְהָבִית
לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן

בעל הטורים

בזויה כפניהם והיו כונו לנו: (יא) הלה הוא. בה"א כתיב יבא מי במלך הל"ה פנים והוא דור המושי שלמון בזעו עובד ישי ד"ך ויקח הצרים הללה. הר אחר מרגו על מצה שהיה ה"א ה"א אמה ודלג י' אמה וכלי מלחמתו י' אמה והכהו בקרסוליו שהוא י' אמה:

רשב"ם

(יא) כי רק עוג מלך הבשן וגו'. לכך אמר לו הקב"ה אל תירא אותו: הנה ערשו. עריסה של קטן כשהיה תינוק בירצ"ל בל"א ערש ברזל לפי שכשהיה קטן היה חזק מאד ובהשתטהו היה משבר ערש של עץ לכן עשאוה של ברזל כי לאדם גדול שיש בו דעת לא היה צריך כך: הלה היא ברבת בני עמון. עדיין מונחת שם במקום שנתגדל בקטנותו לתמהון שהיה גדול בקטנותו כל כך אבל מיטת אדם גדול אין רגילין להצניע

רש"י

(יא) מיתר הרפאים. שהרגו אמרפל וחביריו בעשתרות קרנים והוא פלט מן המלחמה שנאמר (בראשית יד) ויבא הפליט זהו עוג: באמת איש. באמת ס עוג: (יב) ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא. האמורה למעלה ע מנחל ארנון ועד הר חרמון: מערער אשר על נחל ארנון. אינו מחובר לראשו של מקרא אלא לסופו על נתתי לראובני פ ולגדי אבל לענין ירושה

בית יהודא

שניא „שניר" אונ אויף דעם בארג חרמון ליגט שטענדיג שנייא: (יא) ומיתר הרפאים: עוג איז געבליבן פון די רפאים (שהרגו אמרפל וחבריו בעשתרות קרנים) דר מלך אמרפל מיט זיינע חברים האבן געהרגט די רפאים אין עשתרות קרנים (והוא פלט מן המלחמה) אונ עוג איז אנטלאפן פון די מלחמה (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויבא הפליט) דער אנטלאפענער (זהו עוג) דס איז עוג, איז געקומן צו אברהם: ובאמת אישו, מיינט מען (באמת עוג) מיט די הענט פון עוג, וועס עוג האט געמאסטען מיט זיינע הענט: (יב) ואת הארץ הזאת). אונ די לאנד (האמורה למעלה) וואס איז געזאגט פריער אין דיא פסוקים (מנחל ארנו ועד הר חרמון) פון טייך ארנון ביז צום בארג חרמון: ירשנו בעת ההיא, האבן מיר געירשת אין די צייט: ומערוער אשר על נחל ארנון. זאגט רש"י דיא פינף ווערטער (אינו מחובר לראש של מקרא אלא לסופו) געהערען ניט צום אנהייב פסוק נאר צום סוף פסוק (על ונתתי לראובני ולגדי) צום (ונתתי לראובני ולגדי) ואזו מיינט רש"י מיר זאלן ניט זאגן אין פסוק ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההיא מערוער אשר על נחל ארנון, דיא לאנד האבען מיר געירשת אין דיא צייט פון ערוער וואס לעבען טייך ארנון, נאר אזו מיינט דער פסוק ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההיא, די לאנד האבען מיר געירשת אין דיא צייט. וועלכע לאנד? פון טייך ארנון ביז צום בארג חרמון, אונ אזו איז די לאנד איינגעטיילט געווארען מערוער אשר על נחל ארנון וחצי הר הגלעד ועריו נתתי לראובני ולגדי, פון ערוער וואס לעבען טייך ארנון אונ דעם האלבן בארג גלעד אונ זיינע שטעט האב איך געגעבן צום שבט ראובן אונ צום שבט גדו (אבל לענין ירושה עד הר חרמון היה) אבער געירשת האבען מיר פון טייך ארנון ביז

שפתי חכמים

ס רצ"ל לפי דאמרינן בגמרא עוג עקר טורא בר תלתא פרסה משמע דגדול מאוד היה וכאן כתיב תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה באמת איש ואי קאי באמת איש אכל אדם נמצא שלא היה גובהו אלא ח' אמות דהיינו שתי קומות של כל אדם ואמה יתירה ואם כן איך היה יכול לעקור ההר לכך פירש באמת עוג: ע פירוש לא האמורה אחריו מערוער אשר על נחל ארנון כי הארץ אשר ירשו בעת ההיא מנחל ארנון עד הר חרמון היתה לא מערוער עד חצי הר הגלעד לבבד אלא ע"כ דה"ק ואת הארץ האמורה למעלה שלקחנו משני המלכים שהוא מנחל ארנון עד הר חרמון ירשנו אותה והחזקנו בה ואחר כך התחיל סיפור אחר ואמר מערוער אשר נחל וגו' נתתי לראובני ולגדי והשאר נתתי לחצי שבט מנשה וגו': פ רצ"ל דבפסוק משמע שלא ירשו אלא ארץ זו ונתנו לראובני ולגדי ואחר כך כתיב ויתר הגלעד וכו' נתתי לחצי שבט המנשה וכי מאין היה להם ארץ זו כיון שלא ירשו יותר וע"ז פי' האמורה למעלה מנחל ארנון וכו' רצ"ל

פירוש להורת אלהים

פון דעם פלאץ וכל אונ גאנץ גלעד וכל הבשן אונ גאנץ בשן ביז סלכה אונ אדרעי ערי די שטעט פון דר קיניג רייך עוג וואס ער איז געוועזן קעניג אין בשן: (יא) כי דען רק נאר עוג דר קעניג פון בשן נשאר איז איבער גבליבן מיתר פון די איבריגע ריזן הנה ערשו זיין בעט ערש איז איין בעט ברזל פון אייזן הלה הוא זיא איז ברבה אין דער שטאט רבת בני עמון תשע אמות ניין איילן ארכה איז איר לענג וארבע אמות אונ פיר איילן רחבה איז איר ברייט אונ זיא איז גמאסטען געווארן באמת מיט איין אייל איש פון איין מענטש [עיין רש"י]: (יב) ואת הארץ אונ די לאנד וואס אובן אין פסוק (ח) שטייט ירשנו בעת ההוא האבן מיר גיארבט אין דר

צייט

וּלְגָדִי: יג וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן
מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט
הַמְנַשֶּׁה כֹּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־
הַבָּשָׁן הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים:
יד יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־
חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי
וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ
אֶת־הַבָּשָׁן חַוֺּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שביעי טו וּלְמָכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד:
טז וְלָראוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד
וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד
יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: יז וְהָעֲרָבָה

אונקלוס

וּלְשִׁבְטָא דְגָד: יג וּשְׁאָר
גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן
מַלְכוּתָא דְעוֹג יְהָבִית
לְפַלְגּוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה
כֹּל בֵּית פֶּלֶךְ טְרָכוֹנָא
לְכָל מַתְנָן הַהוּא מִתְקְרֵי
אַרְעָא גִבָּרַיָּא: יד יָאִיר
בַּר מְנַשֶּׁה נְסִיב יָת כָּל
בֵּית פֶּלֶךְ טְרָכוֹנָא עַד
תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקִירוֹס
וּקְרָא יָתְהוֹן עַל שְׁמֵהּ
יָת מַתְנָן כַּפְרָנֵי יָאִיר עַד
יוֹמָא הָדֵין: טו וּלְמָכִיר
יְהָבִית יָת גִּלְעָד:
טז וּלְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן
וּלְשִׁבְטָא דְגָד יְהָבִית
מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא
דְאַרְנוֹן גּוֹ נַחֲלָא וּתְחוּם
וְעַד יוּבְקָא דְנַחֲלָא
תְּחוּם בְּנֵי עַמּוֹן:
יז וּמֵישְׁרָא וְיַרְדְּנָא

רשב"ם

במקום אחד כי בהרבה מקומות יש לו מטות: באמת איש. שהגדיל כל ארכו: (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. שנוכר בבריח בין הבתרים כמו שפירש למעלה ואני שמעתי לכך אומר הלה היא ברבת בני עמון מפני ששמע שמשה נצטוה מפי הגבורה אל תצרם ואל תתגר בם על בני עמון דאפילו אנגריא לא הורשו ישראל על בני עמון וידע שישראל ילחמו עליו לכך הקדים ונתן ערשו ומטתו בתוך העיר ברבת בני עמון והיא היתה עיר מלוכה כדמפרש בספר שמואל כדי שלא יכוהו ישראל על מטתו כי ידע שלא תורשו לבא שמה מאברהם:

בית יהודא

צום בּארג חֶרְמוֹן. וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וגו׳ אונ די איבּעריגע פון גִּלְעָד אונ דָם גַאנְצֶע בָּשָׁן הָאבּ איך גֶעגֶעבֶּן צום הַאלְבֶּן שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה: (יג) וְהַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים. כֵּיוָן מֵיינְט (הִיא אוֹתָהּ שֶׁנָּתַתִּי לְאַבְרָהָם) דָם איז די לַאנְד רְפָאִים וָוָם איך הָאבּ גֶעגֶעבֶּען צוּ אַבְרָהָם: (טז) ותוך הַנַּחַל וּגְבוּלוֹ. מֶען מֵיינְט וּכָל הַנַּחַל וְעוֹד מֵעֵבֶר לִשְׂפָתוֹ) דֶעם גַאנְצֶן טַייךְ אונ אויךְ דֶעם בְּרֶעג טַייךְ (כְּלוֹמַר) מֶען מֵיינְט וְעַד וְעַד בִּכְלָל וְיוֹתֵר מִכָּאן) פון גִּלְעָד בִּיז צום טַייךְ אַרְנוֹן אונ דֶעם טַייךְ

רש"י

עד הר חרמון היה: (יג) ההוא יקרא ארץ רפאים. היא אותה צ שנתתי לאברהם: תוך הנחל וגבול. כל הנהל ועוד מעבר לשפתו ק כלומר עד ועד בכלל

שפתי חכמים

זאת הארץ הזאת האמורה ירשני בעת ההיא ונאותו ארץ נתתי לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה: צ ר"ל לעיל גם כן כתיב ארץ רפאים אבל זו היא רפאים שנתתי לאברהם: ק פי׳ נחלתו של גד שהיתה לפאת מזרחו של ירדן נמשך גורל נחלתו למערב של נחל ארנון כי

פירוש לתורת אלהים

צייט מֶערוּער פון עֶרוּעֶר וָואס עֶס שְׁטֵייט בַּיי דֶעם טַייךְ אַרְנוֹן וַחֲצִי אונ דֶעם הַאלְבֶּן בַּארְג פון גִּלְעָד וְעָרָיו אונ זַיינֶע שְׁטֶעט נָתַתִּי הָאבּ איך גֶגֶעבֶּן לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי צוּ דֶעם שֵׁבֶט רְאוּבֵן אונ צוּ שֵׁבֶט גָד: (יג) וְיֶתֶר אוּנ דָם אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג פון גִּלְעָד וְכָל הַבָּשָׁן אוּנ גַאנְץ בָּשָׁן דִיא קֶענִיג רַייךְ פון עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי הָאבּ איך גְגֶעבֶּן דֶעם הַאלְבֶּן שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה כֹּל אַלֶּע קִינִיגְלִיכֶע פַּאלִישֶׁן לְכָל צוּ נָאר דֶעם לַאנְד פון בָּשָׁן הָאט מֶען גְרוּפֶן אֶרֶץ רְפָאִים די לַאנְד פון דיא רִיזִין [עיין רש"י]: (יד) יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה יָאִיר דֶר זוּהְן פון מְנַשֶּׁה הָט גְנוּמֶן אַלֶּע קִינִיגְלִיכֶע פַּאלִישֶׁן עַד בִּיז דֶעם גְרֶענֶעץ פון גְשׁוּרִי אוּנ פון מַעֲכָתִי וַיִּקְרָא אוֹתָם אוּנ עֶר הָט זֵיי אָן גֶרוּפֶן עַל שְׁמוֹ אוֹף זַיין נָאמֶן אֶת הַבָּשָׁן דָאס אֶרְט וָוס מֶען הָט פְרִיעֶר גְרוּפֶן בָּשָׁן הָט עֶר גְרוּפֶן חַוֺּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה בִּיז הַיינְטִיגֶען טָאג: (טו) וּלְמָכִיר אוּנ צוּ מָכִיר פון שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה הָאבּ איך גִיגֶעבֶּען דִיא לַאנְד גִלְעָד: (טז) וְלָרְאוּבֵנִי אוּנ צוּ דֶעם שֵׁבֶט רְאוּבֵן אוּנ גָד הָאבּ איך גִיגֶעבֶּען מִן הַגִּלְעָד פון דֶעם לַאנְד גִלְעָד בִּיז דֶעם טַייךְ אַרְנוֹן תּוֹךְ הַנַּחַל אוּנ דֶעם טַייךְ אוֹךְ וּגְבוּל אוּנ זַיין גְרֶענֶעץ [עיין רש"י] וְעַד אוּנ בִּיז דֶעם טַייךְ יַבּוֹק גְּבוּל וָוס דֶר טַייךְ יַבּוֹק אִיז דִיא גְרֶענִיץ פון עַמּוֹן'ס קִינְדֶר: (יז) וְהָעֲרָבָה אוּנ דֶעם פְּלוֹן וְהַיַּרְדֵּן אוּנ דֶעם יַרְדֵּן אוּנ זַיין גְרֶענְץ [פי׳] מִכִּנֶּרֶת פון כִּנֶּרֶת בִּיז דֶעם יַם וָוס עֶר אִיז אִין פְּלוֹן

וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה
יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה
מִזְרָחָה׃ יח וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא
לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים
תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
כָּל־בְּנֵי־חָיִל׃ יט רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם
וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם
יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃
מפטיר כ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה
לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־

וּתְחוּמֵהּ מִגִּנּוֹסַר וְעַד
יַמָּא דְמֵישְׁרָא יַמָּא
דְמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ
מְרָמָתָא מָדִינְחָא׃
יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא
הַהִיא לְמֵימַר יְיָ אֱלָהֲכוֹן
יְהַב לְכוֹן יָת אַרְעָא
הָדָא לְמֵירְתַהּ מְזָרְזִין
תַּעְבְּרוּן קֳדָם אֲחֵיכוֹן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזָרְזֵי
חֵילָא׃ יט לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן
וְטַפְלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן יְדַעְנָא
אֲרֵי בְעִיר סַגִּי לְכוֹן
יִתְבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן דִּי יְהָבִית
לְכוֹן׃ כ עַד דִּי יְנִיחַ יְיָ
לַאֲחֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן וְיֵירְתוּן
אַף אִנּוּן יָת אַרְעָא דַּיְיָ

רש"י

ויותר מכאן: (יז) כנרת. מעבר הירדן המערבי היה ר ונחלת בני גד מעבר הירדן המזרחי ונפל בגורלם רוחב הירדן כנגדם. ועוד מעבר לשפתו עד כנרת וז"ש והירדן וגבול הירדן ומעבר לו: (יח) ואצו אתכם. לבני ראובן וגד ש היה מדבר: לפני אחיכם. הם היו הולכים לפני ישראל ת למלחמה לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם שנאמר (דברים לג) וטרף זרוע אף קדקד: חסלת פרשת אלה הדברים

בית יהודא

ארנון אונ ווייטער פון טייך ארנון ביז צום טייך יבוק ביז צום גרענעץ פון עמון: (יז) ומכנרת. זאגט רש"י (מעבר הירדן המערבי היה) כנרת איז געוועזן אויף די אנדערע זייט ירדן אין מערב זייט (ונחלת בני גד מעבר הירדן מזרחי) דער חלק פון גד איז געוועזן אויף די זייט ירדן אין מזרח זייט (ונפול גורלם רוחב הירדן כנגדם ועוד מעבר לשפתו עד כנרת) איז געווען דר אנהייב חלק פון גד אין מזרח זייט פון ירדן, אונ ביז אריבער די ברייט ירדן אונ אויף די אנדערע זייט ירדן אין מערב ביז כנרת (וזהו שנאמר והירדן וגבול הירדן ומעבר לו) דס זאגט דר פסוק דער חלק פון גד איז געווען דער ירדן אונ דער גרענעץ פון ירדן אין מזרח אונ אויף די אנדערע זייט אין מערב: (יח) ואצו אתכם. זאגט רש"י (לבני ראובן וגד היה מדבר) משה האט איצט גערעט צו דיא קינדער פון שבט ראובן אונ פון שבט גד: ולפני אחיכם. זאגט רש"י (הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה) דער שבט ראובן אונ שבט גד זענען געגאנגען אין די מלחמה פאראויס פריער פר די יודין (לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם) ווייל זיי זענען געווען שטארקע מענטשן אונ די פיינד זענען געפאלען פר זיי (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (וטרף זרוע אף קדקוד) ער הט אפגעהאקט רעה ארעם מיט דעם קאפ מיט איין מאהל:

שפתי חכמים

פי' וגבול גם הוא גבולו ועוד מעבר הנחל והלאה לצד מערבי עד יבוק ועד בכלל זה בגם יבוק בכלל ויותר מכן: ר פירוש כנרת זו לצד מערב של ירדן מאחר שנחלת גד לפאת מזרח הירדן נמצא שנמשכה נחלתו ממזרח הירדן על כל רחבו ועוד מעבר הירדן והלאה לפאת מערב הירדן עד כנרת וזהו הירדן וגבול שפירושו הירדן עצמו הוא מכלל הנחלה וגם מעבר לו עד כנרת: ש רז"ל דהא כל התוכחות מתחלת הס' עד כאן כולן היו לנוכח כל ישראל וא"כ היאך מוסב עליו חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל וכי ישראל יעברו לפני ישראל ועל זה פי' לבני ראובן וגד היה מדבר: ת דאם לא כן מאי לפני ישראל עם בני ישראל מיבעי ליה: חסלת פרשת אלה הדברים

פירוש לתורת אלהים

ים המלח וואס ער ווערט גירופען דר גיזאלציגער ים תחת אשדות הפסגה אונטער דעם אום גוס פון דיא הייך מזרחה קיין מזרח זייט: (יח) ואצו אתכם [עיין רש"י] איך האב אייך גיהייסין בעת ההיא אין דער דאזיגר צייט לאמר אזו צו זאגן יי' אלהיכם אייער גאט נתן הט אייך גיגעבן את הארץ דיזע לאנד צו ערבען חלוצים גיוואפינט זאלט איר גיין פאראויס פאר אייערע ברידער בני ישראל דיא קינדער פון ישראל כל בני חיל אלע גבורים: (יט) רק נאר נשיכם אייערע פרויען אונ קינדער ומקניכם אונ אייערע פיה ידעתי איך ווייס אז איר הט פיל פיה ישבו בעריכם זאלין זיצען אין אייערע שטעט אשר נתתי לכם וואס איך האב אייך גיגעבן: (כ) עד אשר יניח ביז גאט וועט מאכן רוען לאחיכם אייערע ברידער ככם אזו וויא אייך וירשו אונ זיי וועלן אויך ירשנען די לאנד אשר וואס אייער גאט וועט זייא געבן בעבר הירדן אויף

יע"ר

הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן
לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ
לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃ כא וְאֶת־
יְהוֹשׁוּעַ צִוֵּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים
הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־
הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה׃
כב לֹא תִּירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם׃ ס ס ס

קה . מלכי"ה סימן ומפטירין חזון ישעיהו בישעי' סי' א' :

אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְהוֹן
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן
גְּבַר לִירֻתְּתֵהּ דִּי יְהָבִית
לְכוֹן׃ כא וְיָת יְהוֹשֻׁעַ
פַּקֵּדִית בְּעִדָּנָא הַהִיא
לְמֵימַר עֵינָיךְ חֲזָאָה יָת
כָּל דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהֲכוֹן
לִתְרֵין מַלְכַיָּא הָאִלֵּין כֵּן
יַעֲבֵד יְיָ לְכָל מַלְכְוָתָא
דִּי אַתְּ עָבֵר לְתַמָּן׃
כב לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן
אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מֵימְרֵהּ
יְגִיחַ לְכוֹן׃ ס ס ס

פירוש לתורת אלהים

יֶענֶר זַייט יַרְדֵן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירוּשָּׁתוֹ דַאן וֶועט איר זִיךְ וִוידֶר קֶערֶן יֶעדֶערֶער צוּ זַיין יְרוּשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ גִיגֶעבֶּען׃ (כא) וְאֶת אוּנ יְהוֹשֻׁעַ הָאבּ אִיךְ גִיהֵייסֶין בָּעֵת הַהִיא אִין דֶער צַייט לֵאמֹר אַזוֹ צוּ זָאגֶען עֵינֶיךָ הָרוֹאוֹת דַייגֶע אוֹיגֶן וָואס הָאבֶּן גִיזֶעהֶן אֵת אַלֶץ וָוס אַייעֶר גָאט הָט גִיטָאן לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה צוּ דִיא צְווייא קֶענִיגֶע כֵּן יַעֲשֶׂה יְיָ אַזוֹ וֶועט גָאט טָאן לְכָל הַמַּמְלָכוֹת צוּ אַלֶע קֶענִיגֶע אֲשֶׁר וָוס דוּ וֶועסְט אַהִין אִיבֶּר פָארֶן׃ (כב) לֹא תִּירָאוּם פִירְכְטֶעט פַאר זֵייא נִיט כִּי וָוארוּם אַייעֶר גָאט הוּא הַנִּלְחָם עֶר וֶועט מִלְחָמָה הַאלְטֶען לָכֶם פוּן אַייעֶרְט וֶועגֶען׃

הפטרת דברים (בישעיה סימן א)

חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָםִ בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ
מַלְכֵי יְהוּדָה׃ שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֵּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי

פירוש ע"ט

חָזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן אָמוֹץ דָס אִיז דִי נְבוּאָה פוּן יְשַׁעְיָה דֶער זוּן פוּן אָמוֹץ אֲשֶׁר וָוס עֶר הָט פָארְאוֹיס גִיזֶעהֶן אוֹף יְהוּדָה אוּנ יְרוּשָׁלַיִם בִּימֵי אִין דִי טֶעג פוּן עוּזִיָהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָהוּ וָוס זֵיי זֶענֶן גִיוֶועזֶן דִי קֶענִיגֶע פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה׃ זָאגְט יְשַׁעְיָה שִׁמְעוּ הֶערְט צוּ אִיר הִימֶל אוּנ פַר נֶעם דוּ עֶרְד כִּי יְיָ דִּבֵּר וָוארוּם גָאט הָאט גִירֶעט אִיר זָאלְט זַיין עֵדוּת׃ בָּנִים דִי קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל הָאבּ אִיךְ זֵייא עֶרְצוֹיגֶען אוּנ הָאבּ זֵייא דֶער הוֹיבֶּן אוּנ זֵייא הָאבֶּען וִוידֶער גִישְׁפֶּענִיגְט אָן מִיר דְרוּם הָט יְשַׁעְיָה מְשַׁנֶּה גִיוֶועזֶן דָם לָשׁוֹן פוּן מֹשֶׁה דֶען מֹשֶׁה הָאט גִיזָאגְט הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אוּנ יְשַׁעְיָה זָאגְט פַאר קֶערְט שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ דָם הָט עֶר גִיטָאן כְּדֵי דִיא הִימֶל אוּנ עֶרְד זָאלֶן קֶענֶען עֵדוּת זָאגֶען מִיט אֵיין לָשׁוֹן וָוארוּם אַז עֵדוּת זָאגֶן נִיט מִיט אֵיין לָשׁוֹן אַזוֹ אִיז זֵייעֶר עֵדוּת בָּטֵל (עיין רש"י) יָדַע דֶער אָקְס דֶר קֶענְט אוֹיךְ זַיין הַאר וָואס הָאט אִים גִיקוֹיפְט וַחֲמוֹר אוּנ דֶר. אֵייזִיל אִיז נִיט אַזוֹ קְלוּג וִויא דֶער אָקְס דֶער קָאנְט עֶר עֶרְשְׁט זַיין הַאר דוּרְךְ דֶער קָארִיטֶע יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע אָבֶּר דָם פָאלְק יִשְׂרָאֵל הָט מִיךְ נִיט גִיוָואלְט דֶער קֶענֶן חָאטְשֶׁע אִיךְ הָאבּ זֵייעֶר פָאטֶער גִירוּפֶן יִשְׂרָאֵל אוּנ הָאבּ זֵיי מוֹדִיעַ גִיוֶועזֶן טֵייל פוּן מַיינֶע גִיזֶעץ אוּנ זֶענֶן אֲפִילוּ נִיט קְלוּג גִיוֶועזֶן אַזוֹ וִויא דֶר אָקְס עַמִּי מַיין פָאלְק הָט נִיט גִיגֶעבֶּן זַיין הַארְץ צוּ פַר שְׁטֵיין אֲפִילוּ אַז אִיךְ הָאבּ זֵיי אַרוֹם גִיצוֹיגֶן פוּן מִצְרַיִם אוּנ הָאבּ זֵיי אַזוֹ פִיל גוּטֶעם גִיטָאן. אוּנ הָאבּ זֵיי גִיגֶעבֶּן עֶסֶין דֶעם מָן אוּנ הָאבּ זֵיי גִירוּפֶן עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן זֵיי דָאךְ נִיט גִיגֶעבֶּן זֵייעֶרֶע הֶערְצֶער צוּ פַאר שְׁטֵיין זֵייא זָאלֶן מִיךְ דִינֶן אוּנ זֵייא זֶענֶן עֶרְגֶר גִיוֶועזֶן פוּן דֶעם אֵייזִיל אֶדֶר יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ אִיז טַייטְשׁ דֶער אָקְס דֶר קֶענְט זַיין בַּאשֶׁעפֶר עֶר זָאל מוֹרָא הָאבֶּן

והם פשעו בי: ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן:
הוי | גוי חטא עם כבד עון זרע מרעים בנים משחיתים עזבו את־יהוה נאצו את־
קדוש ישראל נזרו אחור: על־מה תכו עוד תוסיפו סרה כל־ראש לחלי וכל־לבב
דוי: מכף־רגל ועד־ראש אין־בו מתם פצע וחבורה ומכה טריה לא־זרו ולא חבשו
ולא רככה בשמן: ארצכם שממה עריכם שרפות אש אדמתכם לנגדכם זרים
אכלים אתה ושממה כמהפכת זרים: ונותרה בת־ציון כסכה בכרם כמלונה
במקשה כעיר נצורה: לולי יהוה צבאות הותיר לנו שריד כמעט כסדם היינו
לעמרה דמינו: שמעו דבר־יהוה קציני סדם האזינו תורת אלהינו עם עמרה:

פירוש ע״ט

פר אים אונ איז ניט משנה וואס איך גאט האב אוף אים גוזר גוועזן ער זאל אקערן איז ער ניט משנה צו זאגן איך וויל היינט ניט אקערן אונ דר אייזל איז אוך ניט משנה דאס וואס איך האב אוף אים גוזר גוועזן ער זאל משא טראגן איז ער ניט משנה צו זאגן צו זיין האר דאס איך וועל היינט ניט טראגן קיין משא אונ זיי זענן דאך נאר באשאפן גווארן צו באדינן אייך אונ זענן ניט מקבל קיין שכר אז זיי טוען גוטס אונ ניט קיין עונש אז זיי טוען שלעכץ האבן זיי פארט ניט משנה גוועזן דס וואס איך האב אוף זיי גוזר גיוועזן אונ איר ישראל אז איר טוט גוטץ זענט איר דאך מקבל שכר אונ אז איר טוט שלעכטס זענט איר דאך מקבל איין עונש אונ איר ווילט מיר פארט ניט דר קענן דס אונ מיר דינען הוי וויא צו שרייען אוף דם הייליג פאלק ישראל וואס איז פרקערט גווארן צו גוי חוטא אזינדיג פאלק אפאלק וואס איז שווער מיט זינד זיי זענן גוועזן די זאמן וואס גאט הט זיי געבענשט היינט זענין זיי זרע מרעים זאמן וואס טוען שלעכץ בנים זיי זענן גוועזן קינדר צו גאט היינט זענין זיי משחיתים בידערטרעכטיגע עזבו זיי האבן פרלאזין גאט נאצו זיי האבן דר צערינט דעם הייליגן גאט פון דיא יודען נזורו זייא האבן זיך אפ גשייד פון גאט על מה איבר וואס זענט איר געשלאגן גיווארן עוד תוסיפו אז איר טוט נאך מערן אפ צו קערן פון גאט כל ראש פר וואר איטליכר קאפ איז דאך גקרענקט פון דעם שלאגן וואס מען האט אייך גישלאגן וכל לבב דוי אונ איטליכס הארץ איז גווייטיגט דר פון אונ ווארום זאלט איר ניט פר שטיין זיך איין מוסר נעמן איר זאלט שון גוט זיין מכף רגל פון דעם פוס טרוט ביז אין קאפ איז ניט דא אין אייך קיין גאנץ גליד פצע נאר אלץ וואונדן פון קלעפ פון שווערדן אונ ביילן אונ גיפייבטע מכות לא זורו זייא זענין נאך ניט כשפרייט גיווארען דורך אבצעטע מיט שטוב פון קרייטער וואס היילן ולא חובשו אונ זיי זענן נאך ניט גיפלאסטערט גווארן מיט פלאסטערם ולא רוככה אונ די מכה איז נאך ניט גווייכט גווארן מיט בומל אונ דר תרגום יונתן פר טייטשט דעם פסוק אזוי

מכף רגל מיינט מען פון קליין ביז גרוס איז ניט דא אין זיי איין גוטר מענטש נאר זיי זענן פול פצע מיט פשעים אונ עונות אונ חטאים לא זורו זיי זענען ניט גהיילט גיווארן דר פון כלומר זיי האבן קיין תשובה ניט גטאן דרוף ולא רוככה אונ האבן אפילו ניט גהאט אין זייער הארץ זיי זאלן תשובה טאן דרויף דרום ארצכם איז אייער לאנד וויסט עריכם אייערע שטעט זענין פר ברענט אין פייער אדמתכם פון אייער ערד לנגדכם פר אייערע אוגן זרים עסין זיא פרעמדע ושממה אונ זיא איז וויסט ווי אפיינד וואלט זיא פארוויסט ונותרה אונ דיא שטאט ציון וועט איבר בלייבן ליידיג פון אירע זיצר ווארום זיי וועלן פר טריבן ווערן פון איר כסוכה בכרם אזו ווי דםביידל וואס אין ויין גארטן איז וואס דר היטר זיצט דרינען אונ אז מען שנייט אפ דעם ויין גארטן אזו גייט דר היטר ארוים פון דעם ביידל אונ דס ביידל בלייבט ליידיג אזו וועט דיא שטאט ציון איבער בלייבן ליידיג פון אירע זיצר כמלונה אזו ווי די שטרויענע ביידל וואס עס איז אין דעם קירבעס פעלד וואס דר היטער מאכט עס איבר צו נעכטיגן אין דעם אונ אז מען קלייבט אפ דיא קירבעס לאזט ער די ביידל ליידיג אונ גייט אוועק דר פון אזו וועט די שטאט ציון אוך בלייבן ליידיג כעיר נצורה אונ אזוי וויא אבלעגירטע שטאט וואס חיל בלעגרט זיא אונ מאכן ביידלך ארום דם זיי זאלן דרינען זיצין אונ אז דאס חיל גייט אוועק פון דער שטאט בלייבן דיא ביידלך ליידיג אזו וועט דיא שטאט ציון בלייבן ליידיג זאגט דער נביא לולי יי צבאות הותיר לנו שריד ווען ניט גאט דר האר איבר אלע חיילות וואלט איבר גלאזט צו אונז איין איבר בלייבונג כמעט כסדום היינו וואלטן מיר גאר אין ווייניג צייט פר לענט גווארן אזו וויא סדום לעמורה דמינו צו דעם פאלק פון עמורה וואלטן מיר גוועזן גגליכן שמעו הערט צו דיא רייד פון גאט איר הארן פון יודן וואס איר טוט אזעלכע בייזע מעשים ווי סדום האזינו פר נעמט דס לערנונג פון אונזער גאט איר פאלק ישראל וואס איר טוט אזעלכע בייזע מהאטען גליך ווי עמורה אונ פון דאגן לערנן אונזרע חכמים

הפטרת דברים

למה לי רב־זבחיכם יאמר יהוה שבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים
וכבשים ועתודים לא חפצתי: כי תבאו לראות פני מי־בקש זאת מידכם רמס
חצרי: לא תוסיפו הביא מנחת־שוא קטרת תועבה היא לי חדש ושבת קרא מקרא
לא־אוכל און ועצרה: חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח נלאיתי
נשא: ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי־תרבו תפלה אינני שמע ידיכם
דמים מלאו: רחצו הזכו הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע: למדו היטב
דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה: לכו־נא ונוכחה יאמר יהוה

משלי יהודא

חדשיכם ומועדיכם וגו'. למשל אנגביר הט געהאט עטליכע קינדר. אלע קינדר זענען געוועזן שוואכע און קראנקע הט ער גענומן אדאקטאר צו זיך אין שטוב ער זאל שטענדיג אכטונג געבן אויף זיי, מיט זייער עסן און טרינקן און מעדיצינן. פר דעם הט דר גביר זייער ליב געהאט דעם דאקטאר, און הט אים געגעבן גרוס כבוד, דס איז נאר געווען אזו לאנג ווי די קינדר האבן געפאלגט דעם דאקטאר און האבן גענומן זייגע מעדיצינן, אמאל הט גיטראפין אלע קינדר זענען קראנק געווארין און די מעדיצינן ווס דר דאקטאר הט זיי פארשריבן האבן זיי ניט געוואלט נעמן. הט דר גביר געקוקט אויף דעם דאקטאר מיט אטרויעריגן פנים, הט דר דאקטאר געזאגט צום גביר ווס בין איך שולדיג אז די קינדר ווילן ניט נעמן די מעדיצינן, הט דר גביר געזאגט צום דאקטאר. ווען דו וואלסט ניט געווען ביי מיר אין שטוב, וואלט איך גירעכינט מיינע קינדר פארלארענע און וואלט זיי ארויסגענומן פון מיין הארץ, אבר אז דו ביזט ביי מיר אין שטוב ווס דו ביזט אדאקטאר ווס דו קענסט זיי געזונד מאכין. און זיי ווילן ניט נעמן די מעדיצינן, ווען איך זעה דיך און זעה זיי ווערט מיין טרויער גרעסר, דס זעלביגע איז ביי די שבתים און ימים טובים, דר מדרש זאגט ווען יודין זענן אריינ־געקומן אין ארץ ישראל הט די תורה געזאגט צו הקב"ה די יודין גייען ארבעטין זייערע פעלדר און זייערע וויינ־גערטנר, ווען וועלן זיי לערנן תורה, הט הקב"ה געזאגט איך האב זיי גיגעבין שבתים און ימים טובים וועלין זיי לערנן תורה, ווייל אגאנצע וואך איז דר מענטש פאר־נומען מיט זיין פרנסה הט ער ניט צייט צו דאווגן ניט צו לערנן, און אפילו די ברכות צום עסין און דם בענטשן איז ניט ווי עס דארף זיין, פון דעם ווערט קראנק די נשמה, אז עס קומט שבת און איוד גייט אין שוהל דאווגן און הערט לייענן אין די תורה, און עסט און טרינקט לכבוד שבת, ער וואשט זיך צום עסין ווי דר דין און מאכט אברכה צום עסין זינגט זמירות און בענטשט און לערנט תורה, איז דם אהיילונג צו די נשמה, דריבר הט הקב"ה גיגעבין גרויס כבוד צו דעם שבת, אבר דר מענטש ווס ארבעט און האנדילט אגאנצע וואך, דריבר הט ער ניט צייט צו זינדיגן, אז עס קומט שבת הט ער אליידיגן טאג צו גיין שפאצירן און צו טאן די עבירות ווס ער הט אין דר וואכן צו זיי קיין צייט געהאט, קוקט הקב"ה אויף דעם שבת מיט אפיינד־שאפט, דר שבת זאגט צו הקב"ה ווס בין איך שולדיג אז דייגע קינדר ווילן ניט היילין זייערע נשמות, זאגט הקב"ה ווען עס וואלט ניט געווען אזוי אדאקטאר צו די נשמות ווי דו ביזט וואלט איך מייגע קינדר פארלאזט פון מיין הארצן, אז איך זעה דעם שבת ווס ער איז אגוטר דאקטאר צו די נשמות, און די יודין ניט געגוג זיי ווילן ניט נעמן דעם מעדיצין פון שבת, ווערין די נשמות שבת נאך קראנקר, ווס טויג מיר דר שבת:

פירוש ע"ט

אפ דם איין מענטש זאל ניט עפינען זיין מול צו בייזין דען ווייל דר נביא האט דא פריער גזאגט מיר וואלטן גלייך גוועזן וויא סדום דרום גלייכט שון דא דר פסוק זיי צו סדום למה וואס טויג מיר אייערע פיל שעכטונג פון קרבנות זאגט גאט שבעתי איך בין זאט פון עולות פון די ווידר און פון חלב פון די גשטאפטע בהמות און שאף כלומר עס איז מיר שון מיאוס גווארן ודם און דם בלוט פון דיא אקסן און שאף און בראנעס ווייל איך ניט כי תבואו לראות פני אז איר קומט גזעהן צו ווערן פר מיר מי ווער בעט איך דאס איר זאלט טרעטין אין מיין הוף ווי באלד אז אייער הארץ איז ניט גאנץ מיט מיר לא איר זאלט ניט מערן צו ברענגן אייערע פאלשע מנחות קטורת ווארום דאס רעמפונג וואס גייט אוף פון דר מנחה איז אום ווירדיג מיר חודש ראש חודש און שבת ווס איר רופט זיך איין צו זאמלן פר מיר לא אוכל קאן איך ניט ליידן און דם אום רעכט ווס אין אייער הארצן איז צו דינען די געטצען ועצרה און דם איין זאמלונג ווס דר מיט איז דם איר זאמילט זיך איין פר מיר דען די צווויי זאכן זענען ניט ראוי צו זיין אין איינם חדשיכם אייערי חדשים און אייערע ימים טובים האס איך היו עלי לטורח זיי זענין מיר איבר לעסטיג געווארין נלאיתי נשא איך בין מיד זיי גווארן צו פר טראגן און דם זאגט ער צו די כהנים ובפרשכם כפיכם און אז איר וועט פר שפרייטן אייערע הענד צו בעטן אויף די יודן אעלים עיני מכם וועל איך פר הולן מיינע אוגין פון אייך גם און אפילו ווען איר וועט מערן תפלה טאן אינני שומע וועל איך ניט צו הערן ידיכם ווייל אייערע הענד זענן פול מיט בלוט פון רציחה רחצו הזכו וואשט אייך און לייטערט אייך הסירו טוט אפ אייערע שלעכטע טהאטען פון מיינע אוגען חדלו הרע פר מייט אייך בייז צו טאן רש"י שרייבט דא שטייען צעהן ערליי לשונות פון תשובה אקעגין עשרת ימי תשובה און אקעגין די צעהן פסוקים פון מלכיות און זכרונות און שופרות ווס מען זאגט אום ראש השנה למדו היטב לערינט אייך גוטס צו טאן דרשו משפט זוכט גירעכטיקייט אשרו חמוץ שטארקט דעם גירויבטען שפטו יתום ריכטעט דעם משפט פון איתום ריבו אלמנה ריכטעט ריכטיג די קריג פון איין אלמנה לכו נא ונוכחה לאמער זעהן ווער

פון

אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: אִם־תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכֵלוּ: וְאִם־תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר: אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה מְלֵאֲתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים: כַּסְפֵּךְ הָיָה לְסִיגִים סָבְאֵךְ מָהוּל בַּמָּיִם: שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וְחַבְרֵי גַּנָּבִים כֻּלּוֹ אֹהֵב שֹׁחַד וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אַלְמָנָה לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם: לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ

פירוש

פון אונז איז אום גערעכט אונ חאטש איר זייט דאך אום גערעכט פון דעסט וועגין גיב איך אייך דאך איין האפנונג דאס איר זאלט תשובה טאן אונ אז איר וועט תשובה טאן אם ווען אפילו אייערע זינד וועלן זיין גיצייכינט פאר מיר רוט אזו וויא דאס רויטקייט פון רוטע פארם כשלג ילבינו וועלען זייא ווייס ווערין אזו ווי שניי אם יאדימו כתולע אונ ווען זייא וועלן אפילו זיין רוט אזו וויא ווערמיל פארב כצמר יהיו וועלן זיי דאך ווייס ווערן אזו ווי ווייסע וואל . רש"י שרייבט די פארב וואס מען פארבט מיט איר רוט איז קערינדלעך אונ אין איטליכען קערינדל איז דא איין ווארם אדר עס גייט ארויף וום ער האט זיי פריער גזאגט חדלו הרע למדו היטב דרשו משפט זאגט היינט גאט אז איר וועט האבען אזו גטאן דענסטמאל לכו נא ונוכחה גייט אונ לאמר זיך בווערן מיט אנאנדר זייט איר מיר מודיע צו זאגן מיר האבן גטאן דס וום אוף אונז איז מוטל טו דו וואס אוף דיר איז מוטל וועל איך זאגן אם יהיו חטאיכם כשנים ווען אייערע זינד וועלן זיין גצייכנט פר מיר אזו רוט ווי רוטע פארם כשלג ילבינו זאלין זיי ווייס ווערן אזו וויא שניי אם תאבו ושמעתם אוב איר וועט וועלן אונ וועט מיר הערן טוב וועט איר עסן דס בעסטע פון דעם לאנד ואם תמאנו אונ אוב איר וועט מיר ניט וועלין הערן אונ וועט ווידער שפעניגן מיינע רייד חרב תאכלו וועט איר פר דארבן ווערען דורך דעם שווערד פון פיינט כי פי יי דבר דען גאטס מויל הט עס גרעט דרום וועט עס גווים זיין: דס קלאגט דר נביא אונ זאגט איכה וויא אזו איז זיא גווארן איין אפ קערן פון איר גאט קריה נאמנה דיא בגלייבטע שטאט ירושלים מלאתי משפט זיא איז פול גוועזן מיט משפט אין דער פסיקתא שטייט ר' מנחם בר אושעיה זאגט פיר הינדערט אונ איין אונ אכציג שולן חוץ דעם בהמ"ק זענען גוועזן אין ירושלים אזו פיל ווי דאס ווארט מלאתי בטרעפט צדק גרעכטיקייט הט שטענדיג גנעכטיגט אין איר דען דר קרבן תמיד פון אין דר פריא הט מכפר גוועזן אוף די עבירות פון ביי נאכט אונ דר קרבן תמיד פון פר נאכט הט מכפר גוועזן אוף די עבירות פון ביי טאג ממילא איז אין איר קיין מאל ניט גוועזן קיין עבירות אדר צדק מיינט מען אז זיי פלעגן דן זיין דיני נפשות אונ פלעגין ניט גפונען

ע"ט

קיין זכות אויף דעם מערדר פלעגן זיי נאר גומר זיין דין ערשט אין דעם אנדרן טאג טאמער וועלן זיי דער ווייל געפינען אוף אים א זכות ועתה מרצחים אונ היינט זענען זיי רוצחים זיי האבן גהרגת זכריה כספך היה לסגים דיין זילבער איז גווארן פסולת דס מיינט מען זיי פלעגן מאכין קופער געלד אונ פלעגן עס בדעקין מיט זילבער צו נארן דער מיט סבאך דיין גטראנק איז צו מישט מיט וואסר שריך סוררים דיינע הארן זענין אפ קעררעם זיי קערן אפ פון דעם גוטן וועג וחברי גנבים אונ זיי זענין חברים מיט גנבים כלו אוהב שוחד זיי אלע האבן ליב צוא נעמן שוחד ורודף שלמונים אונ איטליכר דיין יאגט נאך בצאלונג דהיינו ווען איין דיין גזלת עפים ביי איינם אונ דר נגזל קומט קלאגן זיך ביים אנדערן דיין זאגט דר דיין וום הט גנזילת צו דעם אנדרן דיין מאך מיך היינט גרעכט אין מיין משפט דען וועל איך דיר בצאלן אז דו וועסט עפים גזלנן ביי איינם אונ יענר וועט דיך קומן קלאגן פר מיר וועל איך דיך אויך גירעכט מאכן יתום איין יתום טוען זיי ניט משפטן דרום וריב טוט די קריג פון דער אלמנה גאר ניט קומן צו זיי ווארום אז די אלמנה קומט זיך קלאגן אונ דר יתום גייט ארום פון דעם דיין אונ די אלמנה בגעגנט אים אונ פרעגט אים וום האסטו גהאלפן מיט דיין שרייען פר דעם דיין ענטפרט ער איר איין גאנצן טאג האב איך מיך גמיט אונ צום סוף האב איך ניט גהאלפן מיט מיין שרייען אונ ווי די אלמנה דר הערט עס קערט זיא זיך אום צוריק אונ וויל גאר ניט גיין צום דיין דען זיא טראכט זיך ער איז דאך איין מאנזביל אונ הט ניט גהאלפן מיט זיין גשריי פר דעם דיין מכל שכן וום וועל איך שון העלפען מיט מיין גשריי דרום זאגט דר פסוק וריב די קריג פון איין אלמנה טוט גאר ניט קומן צו זיי לכן נאם דרום זאגט גאט וום ער איז איין גאט איבר אלע חיילות וום אלץ איז זיין אונ אין זיין האנד איז אום צו רייסן אייך פון דעם לאנד אונ צו פלאנצין אנדרע אין דעם לאנד אביר ישראל שטארקר גאט פון די יודן הוי אנחם איך וועל ווערן גטרייסט פון מיינע בלידיגר וום האבן מיך דר צערינט מיט זייערע מעשים ואנקמה אונ איך וועל זיך רעכנען מיט מיינע פיינט ואשיבה איך וועל אום קערן מיין האנד אוף דיר כלומר איך וועל דיך

שלאגן

הפטרת דברים

ואצרף כבר סגיך ואסירה כל־בדיליך: ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציך כבתחלה אחרי־כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה: ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה:

פירוש ע"ט

שלאגן איין שלאק נאך דעם אנדערן ביז די שלעכטי וועלן פר לענט ווערן ואצרוף אונ איך וועל לייטערן אזו ווי די זייף לייטערט די פלעקין פון איין קלייד אזו וועל איך לייטערן דיינע פסולת דם מיינט ער די שלעכטע וואס זענען צו מישט צווישן די גוטע דיא וועל איך פר לענדין ואסירה אונ איך וועל אפ טאן גאר דיין צין וואס איז צו מישט צווישן דעם זילבר דם מיינט ער אוך די שלעכטע וואס זענען צו מישט צווישן די גוטע ואשיבה אונ איך וועל אום קערין דיינע שופטים אזו ווי צום ערשטן כלומר איך וועל דיר אוף שטעלין גוטע שופטים ויועציך אונ דיינע יועצים וועלין זיין ערליך אזו ווי פריער אחרי כן דער נאך וועט ווערן גרופן צו דיר די גירעכטע שטאט קריה נאמנה די בגלייבטע שטאט ציון די שטאט ציון במשפט דורך דעם משפט וואס מען וועט אין איר טאן וועט זיא ווערען אוים געלייזט פון איר זינד ושביה בצדקה אונ אירע בעלי תשובה וואס אין איר וועלען זיין וועלען זייא ווערען אוים געלייזט דורך זייער צדקה וואס זייא וועלען טאהן:

מנין המצות כפ' ואתחנן יש בה י"ב מצות ח' עשין וד' לאוין:

[תטז] (לאו רנה) שלא להתאוות שים דבר של חבירו אפי' בלב שנא' ולא תתאוה בית רעך שדהו וגו':

[תיז] (עשה קעב) ליחד שבו יתב' באמונה שלמה שיהיה ידוע לנו שהוא פועל כל המציאות וסבתו הראשונה והוא אחד ארון הכל בלי שותף. ונקבל על עצמינו עול מלכות שמים באחדות גמורה. וזהו שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

[תיח] (עשה קעג) לאהוב את ה' ית' באופן שישים האדם את כל לבו ודעתו וכל מגמתו לדעת דרכיו ולאהבה אותו כמ"ש ואהבת את ה' אלהיך:

[תיט] (עשה קעד) ללמוד תורה וללמדה שנא' ושננתם לבניך:

[תכ] (עשה קעה) לקרוא קריאת שמע ערבית ושחרית שנאמר ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך:

[תכא] (עשה קעו) להניח תפילין של יד שנאמר וקשרתם לאות על ידך:

[תכב] (עשה קעז) להניח תפילין של ראש שנאמר והיו לטטפת בין עיניך:

[תכג] (עשה קעח) לקבוע מזוזה במזוזת פתח הבית שנא' וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך:

[תכד] (לאו רנו) שלא לנסות ולהסתפק ביעודין שיעדו הנביאי' שהוחזקו אצלינו לנביאי האמת והצדק שנא' לא תנסו את ה' אלהיכם:

[תכה] (עשה קעט) להרוג ולאבד את השבעת עממין שהיו מחזיקין בא"י קודם שנכבשה והם הכנעני וגו' שנאמר החרם תחרים אותם:

[תכו] (לאו רנז) שלא לחמול על שבעה עממין האלו ולא ליפות ולספר בשבח וחן שום דבר מטה שמיוחד להם שנא' ולא תחנם:

[תכז] (לאו רנח) שלא להתחתן בם שנא' לא תתחתן בם:

דברים ג ואתחנן

כג ואתחנן אל־יהוה בעת ההוא

אונקלוס

כג וצליתי קדם יי בעדנא

תו"א ואתחנן אל ה' ברכות ו לג:

רשב"ם

(כג) ואתחנן. התלוה. כדכתיב למעלה היום הזה אחל תת פחדך. התלות החי"ת גורמת לה' פת"ח וכן העידותי מצפון.וכן העדותי בכם

בעל הטורים

(כג) ואתחנן. לעיל כתיב לא תיראום חזקתי את ישראל אולי ירחם עלי: ואתחנן. בגי' שירה שאמר לפניו שירה כדי שישמע

בית יהודא

(כג) ואתחנן, זאגט רש"י (אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם) ווא עס שטייט דר ווארט חנון מיינט מען אאומזיסטע מתנה, משה הט געבעטן ביי הקב"ה ער זאל אים שיינקען א מתנה, די מתנה וועט זיין הקב"ה זאל אים לאזן אריין גיין אין ארץ ישראל, זאגט רש"י (אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים) אפילו צדיקים דארפן ניט בעטן מתנות ביי הקב"ה, זיי קענן מאכן אחוב עס קומט זיי צו בצאהלן פר זייערע מעשים טובים פון דעסטוועגן (אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם) בעטען זיי פון הקב"ה נאר אאומזיסטע מתנה ואונ זיי זאגען פאר זייערע מעשים טובים קומט זיי גאר ניט. פון וואנען הט משה געוואסט אז הקב"ה גיט אומזיסטע מתנות? (לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון) ווייל הקב"ה האט אמאהל

רש"י

(כג) ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם אף ע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם לפי שאמר לו (שמות לג) וחנותי את אשר אחון ב אמר לו

שפתי חכמים

א דאל"ב הל"ל ואתחלל: ב ר"ל מהיכן ידע משה לבקש מהקב"ה בקשה אף במתנת חנם ולא בשביל מעשים טובים וע"ז

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ואתחנן אל ה'. שבעה שמות נקראו לתפלה ואלו הן תפלה התחנה צעקה זעקה נפילה פגיעה רנה ובכלן

ליקוטים על התורה

(כג) ואתחנן אל ה' וגו' לאמר, דר מדרש שרייבט וואס מיינט מען לאמר, צו זאגען, משה האט געבעטן ביי הקב"ה זיין זינד וואס ער הט געטאן זאל ווערן פארשריבן אין די תורה, למשל מען האט געבראכט צוויא ווייבער צום משפט, איינע האט זונה געווען אונ א יגע הט געגעסן אומצייטיגע פירות וואס האבן געוואקסן אין דעם שמטה יאר, הט דער שופט געהייסן מען זאל ביידע ווייבר פירען אין דיא גאסן צו פארשעמן זיי מען זאל

פירוש לתורת אלהים

(כג) ואתחנן אונ איך האב גיבעטען אל יי צו גאט אז איך זאל מעגין קומען קיין ארץ